

ANTIKORUPCIJOS VADOVAS VERSLUI

Vilnius
2016

Turinys

1. ĮŽANGA 4
1.1. Paskirtis 4
1.2. Prielaidos antikorupcinės aplinkos vadovo kūrimui 4
1.3. Tarptautinė patirtis 5
1.4. Nuo rengėjų 6
2. VERSLUI KELIAMI LŪKESČIAI 8
2.1. Visuomenės lūkesčiai 8
2.2. Valstybės lūkesčiai 9
2.3. Darbuotojų lūkesčiai 10
2.4. Verslo partnerių lūkesčiai 11
2.5. Investuotojų lūkesčiai 11
3. SOCIOLOGINIAI KORUPCIJOS TYRIMAI 13
4. KORUPCIJOS SAMPRATA 14
4.1. Korupcijos apibrėžimas 14
4.2. Korupcijos formos privačiame sektoriuje 15
4.3. Korupcijos keliamos rizikos ir galimos pasekmės 18
4.4. Korupcijos ir atsakomybės už ją teisinis reglamentavimas 19
5. ANTIKORUPCINĖS APLINKOS KŪRIMAS 22
6. PRIEMONĖS SKAIDRUMUI VERSLE UŽTIKRINTI IR JŲ TAIKYMAS 288
6.1. Vadovybės vaidmuo antikorupcinėje veikloje 299
6.2. Organizacijos antikorupcinė politika 29
6.3. Korupcijos rizikų, su kuriomis organizacija susiduria savo verslo aplinkoje, įvertinimas 30
6.4. Dirbančių darbuotojų tolerancijos korupcijai ir neetiškam elgesiui tyrimas 32
6.5. Priimamų į darbą darbuotojų sąžiningumo ir lojalumo vertinimas 32
6.6. Darbuotojų antikorupcinis švietimas 33
6.7. Etikos ir elgesio kodeksai 34
6.8. Interesų konflikto valdymo politika 35
6.9. Dovanų ir reprezentavimo politika 38
6.10. Labdaros ir paramos teikimo politika 41
6.11. Lobistinės veiklos politika 44
6.12. Pranešimo mechanizmas ir pranešėjų apsauga 46
6.13. Verslo partnerių tikrinimas 48
6.14. Skaidrumas ir atskaitingumas visuomenei 51
6.15. Antikorupcinės veiklos organizavimas 53
6.16. Antikorupcinės programos rengimas, įgyvendinimas ir peržiūrėjimas 54
6.17. Organizacijos korupcijos prevencijos sistemos brandos vertinimas 57

PRIEDAS Nr. 1. 61

TIPINIŲ SUTARČIŲ SU SUBRANGOVAIS, TIEKĖJAIS, NUMATANČIŲ DRAUDIMĄ KYŠININKAUTI, PATVIRTINIMAS / SUTARTIES ĮGYVENDINIMO SKAIDRUMO DEKLARACIJOS 61

PRIEDAS Nr. 2. 66

ĮMONĖS ETIKOS KODEKSO PAVYZDYS 66

PRIEDAS Nr. 3. 71

NAUDINGOS NUORODOS 71

PRIEDAS Nr. 4. 75

SOCIOLOGINIŲ KORUPCIJOS TYRIMŲ REZULTATAI 75

PRIEDAS NR. 5. 80

KORUPCIJOS IR ATSAKOMYBĖS UŽ JĄ TEISINIS REGLAMENTAVIMAS 80

PRIEDAS NR. 6. 97

DARBUOTOJŲ TOLERANCIJOS KORUPCIJAI NUSTATYMO ANKETA 97

PRIEDAS NR. 7. 98

LIETUVOS RESPUBLIKOS DIPLOMATINIŲ ATSTOVYBIŲ VAIDMUO RIBOJANT PAPIRKINĖJIMĄ UŽSIENYJE 98

1. ĮŽANGA

Skaidri, sąžininga, atvira verslo veikla yra vieni iš svarbiausių nepriekaištingos verslo reputacijos elementų. Tiek sociologiniai, tiek moksliniai tyrimai rodo, kad verslo bendrovės, kurios savo veikloje įgyvendina korupcijos prevencijos priemones, ilgalaikėje perspektyvoje įgyja didesnį konkurencinį pranašumą prieš kitus rinkos dalyvius, apsaugo ir netgi pagerina savo reputaciją, sugeba pritraukti daugiau investicijų bei užmegzti ilgalaikius ryšius su patikimais verslo partneriais.

1.1. Paskirtis

Antikorupcinės aplinkos kūrimo ir įgyvendinimo vadovas privačiame sektoriuje (toliau – Antikorupcijos vadovas verslui, Vadovas, AVV) yra praktinio taikymo metodinė priemonė Lietuvos verslo organizacijoms[1], kurio tikslas:

- padėti kurti antikorupcinę verslo aplinką, didinti verslo skaidrumą ir atsakingumą;
- didinti korupcijos daromos žalos suvokimą verslo sektoriuje ir paskatinti imtis aktyvių priemonių kovoje su šiuo reiškiniu;
- patarti, kaip nustatyti korupcijos rizikas, kokių priemonių imtis ir kaip jas įgyvendinti, kad šios rizikos būtų valdomos;
- šviesti verslą apie korupcijos teisinį reglamentavimą, informuoti apie gresiančią atsakomybę už korupcinio pobūdžio veikas tiek darbuotojams, tiek verslo organizacijai, pasidalinti konkrečiais praktiniais korupcinio pobūdžio veikų pavyzdžiais;
- pateikti korupcijos prevencijos priemonių įgyvendinimo bei skaidraus verslo vykdymo privalumus verslo konkurencingumui.

1.2. Prielaidos antikorupcinės aplinkos vadovo kūrimui

Antikorupcinės aplinkos vadovas verslui parengtas įgyvendinant Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstitucinio veiklos plano[2] 2.1.2 priemonę bei atsižvelgiant į tai, kad:

1) Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją, kurią Lietuva ratifikavo 2006 metais, 12 straipsnyje numatyta, kad kiekviena valstybė turi imtis priemonių užkirsti kelią korupcijai privačiame sektoriuje.

2) *Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) Konvencijoje* dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius[3], kurios ratifikavimas yra viena būtinųjų sąlygų Lietuvos narystei EBPO, numatytas plačios juridinių asmenų atsakomybės už užsienio pareigūnų papirkimą įtvirtinimas, skubi ir veiksminga šalių savitarpio teisinė pagalba atliekant pradėtus nusikalstamos veikos tyrimus.

3) visuotinai pripažįstama, kad korupcija yra rimta kliūtis šalies socialinei, ekonominei ir politinei raidai. Korupcija:

- kenkia teisinei valstybės santvarkai, sąlygoja neefektyvų ribotų išteklių pasiskirstymą, demoralizuoja demokratines politines sistemas ir didina nepagarbą žmonių teisėms;

---

[1] Verslo subjektais laikytini privatūs juridiniai asmenys, taip pat valstybės bei savivaldybės įmonės, akcinės bendrovės.
[2] https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/13fd20601e6e11e586708c6593c243ce/gCsWGgZdEt
[3] https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/1b1cff20316211e6a222b0cd86c2adfc?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=ad083ff6-9125-45ca-a679-bf5836f3f5c1

- be to, destabilizuoja valstybių ekonominę padėtį ir neleidžia daryti patikimų ateities prognozių, todėl didina verslo sąnaudas ir atgraso tiek vidaus, tiek užsienio investicijas[4].

4) sociologinių tyrimų rezultatai atskleidžia, kad korupcijos problema privačiame sektoriuje yra paplitusi ir padaro šiam sektoriui didelės žalos. Dėl korumpuotų verslo organizacijų vadovų ir žemesnės grandies vadybininkų veiksmų ar sprendimų dažniausiai nukenčia organizacijų savininkai (akcininkai, dalininkai, pajininkai ir pan.). Kai apie tokius atvejus sužino visuomenė, didžiulė žala padaroma organizacijos reputacijai, kuriai atkurti prireikia daug laiko, pastangų ir piniginių lėšų.

5) remiantis preliminariais skaičiavimais, korupcija Europos Sąjungos mokesčių mokėtojams kasmet kainuoja apytiksliai 120 mlrd. EUR – ši suma beveik prilygsta bendram ES metiniam biudžetui ir sudaro 1 proc. ES BVP[5].

6) siekiant ilgalaikio ekonomikos augimo ir šalies piliečių gerovės valstybei, ypač svarbus yra skaidrus, ekonomiškas ir efektyvus ES struktūrinių fondų ir valstybės lėšų investavimas bei valdymas tiek verslo, tiek viešajame sektoriuose, taip pat visuomenės pasitikėjimo ES struktūrinių fondų lėšų investavimo procesu ir procedūrų skaidrumo didinimas[6].

Be to, tarptautinės kompanijos, siekdamos mažinti verslo riziką, verslo partnerių paieškos metu neretai atsižvelgia į tai, ar potencialus partneris taiko korupcijos prevencijos priemones, o kai kurios tarptautinės organizacijos, spręsdamos dėl projektų finansavimo bei organizacijų galimybių dalyvauti projektuose, vertina, ar jos nėra įtrauktos į „juoduosius sąrašus“, ar yra įsidiegusios korupcijos prevencijos priemones ir pan.[7]

Todėl darytina išvada, kad verslo organizacijų savo iniciatyva įgyvendinamos korupcijos prevencijos priemonės yra naudingos, veiksmingos, atsiperkančios ir suteikia pridėtinę vertę. Juo labiau, aktyviai skaidrumo linkme dirbanti organizacija sėkmingiau tvarkosi su reputacijos atkūrimo dalykais korupcijos apraiškų atveju.

1.3. Tarptautinė patirtis

Rengiant antikorupcijos vadovą verslui buvo atsižvelgta į šiuos tarptautinius, ES ir kitų šalių dokumentus, kurie taip pat nusako korupcijos atpažinimo ir mažinimo gaires versle:

1) Transparency International Norvegijos skyriaus „Antikorupcijos vadovas Norvegijos privačiam sektoriui“[8];

2) EBPO kartu su Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuru (UNODC) ir Pasaulio banku parengtas „Kovos su korupcija, etikos ir atitikties programų vadovas verslui“[9];

3) EBPO „Gerosios praktikos rekomendacijos dėl reikalavimų vidaus kontrolei, etikai ir atitikties programoms“[10];

---

[4] Jungtinių Tautų Pramonės plėtros organizacijos ir Jungtinių Tautų Narkotikų ir nusikalstamumo prevencijos biuro parengtos *Korupcijos prevencijos priemonės mažų ir vidutinių įmonių plėtrai.* https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2012/Corruption_prevention_to_foster_small_and_medium_size_enterprise_development_Vol_2.pdf

[5] 2011 m. birželio 6 d. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui dėl kovos su korupcija ES (COM(2011) 308 final). http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=LT&f=ST%2011237%202011%20INIT

[6] 2007–2013 metų ES struktūrinių fondų ir valstybės lėšomis (iš viso apie 3,9 mlrd. Eur) įgyvendinta Ekonomikos augimo veiksmų programa tiesiogiai skirta konkurencingumo didinimui, sudarant palankią aplinką inovacijoms bei smulkiajam ir vidutiniam verslui, taip pat ekonominės infrastruktūros efektyvinimui. 2014–2020 metų ES fondų investicijų veiksmų programoje taip pat numatytos lėšos smulkaus ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimui, užimtumą skatinančiam ekonomikos augimui ir kt.

[7] Pavyzdžiui: http://web.worldbank.org/external/default/main?theSitePK=84266&contentMDK=64069844&menuPK=116730&pagePK=64148989&piPK=64148984

[8] http://www.transparency.no/wp-content/uploads/sites/10/TI_beskyttdinvirksomhet_eng_web.pdf

[9] http://www.oecd.org/corruption/anti-corruption-ethics-and-compliance-handbook-for-business.htm

4) EBPO 2015 m. principai bendrovių valdymui[11];
5) EBPO 2015 m. gairės valstybės įmonių valdymui[12];
6) EBPO 2016 m. rizikos valdymas valstybei priklausančiose įmonėse[13].
7) 2004 m. trečiasis Jungtinių Tautų kovos su korupcija priemonių rinkinys „Pasaulinė programa prieš korupciją“[14].

1.4. Nuo rengėjų

Antikorupcijos vadovas verslui parengtas bendradarbiaujant viešajam ir privačiam sektoriams, t. y. pagrindinė šio vadovo iniciatorė ir rengėja yra Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba (*tiesioginis rengėjas* Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos Korupcijos prevencijos valdybos Korupcijos rizikos skyriaus vyriausiasis specialistas *Aloizas Šafranovič, tiesioginis rengėjo vadovas* Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos Korupcijos prevencijos valdybos Korupcijos rizikos skyriaus viršininkas *Vidmantas Mečkauskas, rengimo procesą koordinavo* Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos Korupcijos prevencijos valdybos viršininkas *Romualdas Gylys*), o taip pat aktyviai prisidėjo Lietuvos atsakingo verslo asociacija LAVA (*atstovė Renata Gaudinskaitė, verslo atsakomybės plėtros ekspertė, Vadovo 2 skyrius bei poskyriai 4.3, 6.13, 6.15, 6.14, 6.16*), AB DNB bankas (*Atitikties departamento vadovas Vytautas Danta ir atitikties pareigūnė Aušrinė Suslavičienė, Vadovo 6.1, 6.6, 6.12 poskyriai*), UAB „Ernst & Young Baltic“ (*Neteisėtų veiksmų tyrimo ir prevencijos paslaugų Baltijos regiono vadovas Liudas Jurkonis, Vadovo 5 skyrius, 6.13, 6.17 poskyriai*), Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (*Tyrimų skyriaus vyresnysis patarėjas Tomas Čaplinskas, Vadovo 6.7, 6.8, 6.11 poskyriai*), Teisingumo ministerija (*Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento Baudžiamosios justicijos skyriaus patarėjas Marius Vainauskas, Vadovo 6.12 poskyris*), Transparency International Lietuvos skyrius (*Projektų vadovė Rugilė Trumpytė, Vadovo 6.14 poskyris*) AB „TEO LT“ (*juristė, atitikties komandos vadovė Tatjana Lukoševičienė, Vadovo 6.13 poskyris*), Nacionalinė antikorupcijos asociacija (*ekspertas Vytas Rimkus, Vadovo 5 skyrius*), Baltoji banga (*projekto vadovė Andželika Rusteikienė, Vadovo 3 skyrius*), UAB „Algoritmų sistemos“ (*Verslo plėtros direktorius Paulius Vaitkevičius, Vadovo skaitmeninės versijos, internetinės sąsajos bei jos valdymo sistemos parengimas*). Antikorupcijos vadovo verslui projekto rengimo metu buvo pateiktas viešam derinimui, verslo asociacijoms, valstybės ir savivaldybių įstaigoms, kurių pastabos ir pasiūlymai yra įvertinti, o Antikorupcijos vadovas verslui patikslintas.

Antikorupcijos vadovas verslui sudarytas iš keturių pagrindinių dalių:

- įžangos,
- teorinės dalies (2–4 dalys), kurios tikslas – padėti suprasti, kas yra korupcija, kokia yra jos daroma žala ir kodėl verslui reikia antikorupcinės politikos,
- praktinės dalies (5, 6 dalys), kurios tikslas – pateikti praktinius patarimus, kaip kurti antikorupcinę aplinką organizacijoje,
- priedų, kuriuose pateikiami konkretūs gerosios praktikos pavyzdžiai.

Autorių manymu, tai yra unikali priemonė skaidrios ir atsakingos veiklos siekiantiems verslo subjektams, padėsianti verslo organizacijoms pritaikyti savo veikloje

---

[10] https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/44884389.pdf
[11] http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/2615021e.pdf?expires=1464293837&id=id&accname=guest&checksum=DF1E08DF261420BEE60A60276798FD8C
[12] http://www.oecd.org/daf/ca/soemarket.htm
http://www.oecd-ilibrary.org/governance/oecd-guidelines-on-corporate-governance-of-state-owned-enterprises-2015_9789264244160-en
[13] http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/finance-and-investment/risk-management-by-state-owned-enterprises-and-their-ownership_9789264262249-en#.WBGJruQcSUk#page1
[14] http://www.u4.no/recommended-reading/the-global-programme-against-corruption-un-anti-corruption-toolkit-third-edition/downloadasset/803

veiksmingas antikorupcines priemones, kurios pagelbės identifikuojant veikloje galinčias pasireikšti korupcijos rizikas bei jas suvaldyti, didins verslo antikorupcinį sąmoningumą, skatins etišką elgesį, atsparumą korupcijai bei ugdys atsakingumą ir atskaitingumą.

Svarbu įsisąmoninti, kad „*korupcija – sudėtingas ekonominių, socialinių, politinių ir kultūrinių aspektų turintis reiškinys, kurio negalima lengvai išnaikinti. Veiksmingos politinės reakcijos negalima prilyginti vien standartinių priemonių rinkiniui; universalaus sprendimo nėra*“[15], todėl nėra ir vieno modelio, kuris tiktų įvairiapusiam verslui.

Šiame Antikorupcijos vadove taip pat nėra pateikto vieno konkretaus modelio, kurį tam tikras verslo subjektas galėtų pritaikyti sau.

Antikorupcijos vadovas verslui yra rekomendacinio pobūdžio, todėl sudarytas taip, kad skirtingo kūrybingumo ir gebėjimų verslo subjektai jį skirtingai pritaikytų ir jis tiktų konkrečiam verslo subjektui. Tikime, kad tai leis pasiekti geriausių rezultatų.

[15] Europos Komisijos 2014 m. ataskaitos „Kova su korupcija ES“ 3 psl., http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/acr_2014_lt.pdf

2. VERSLUI KELIAMI LŪKESČIAI

Skaidrumas – būtina korupcijos prevencijos ir jos atskleidimo sąlyga.

Verslo suinteresuotosios šalys – *valstybės institucijos*, *investuotojai*, *rinkos dalyviai*, *darbuotojai*, *visuomeninės organizacijos, vartotojai* ir *plačioji visuomenė*. Jų lūkesčiai verslo atžvilgiu – **skaidri, etiška ir nekorumpuota veikla**, duodanti geriausią rezultatą: gerus ir kokybiškus verslo kuriamus produktus, paslaugas, tinkamai apmokamą darbą.

Šie lūkesčiai skatina verslą imtis atitinkamų veiksmų: deklaruoti savo nusiteikimą užkirsti kelią korupcijai, diegti antikorupcijos programas arba atskiras antikorupcines priemones ir būti skaidriems su korupcija susijusiais klausimais.

2.1. Visuomenės lūkesčiai

Kiekvienas gyventojas turi teisę gyventi skaidrioje ir sąžiningai valdomoje visuomenėje, kuri remiasi teisinės valstybės principu, todėl tiek visuomenė, tiek įvairios visuomeninės organizacijos tikisi, kad visos verslo organizacijos, nepaisant šalies, kurioje vykdo savo veiklą, bus sąžiningos, veiklą vykdys etiškai, atsakingai ir skaidriai.

Didėjant visuomenės, valdžios institucijų ir tarptautinių organizacijų susirūpinimu korupcijos mastais ir jos sukeliamomis problemomis, aktyvių visuomenės dalyvių iniciatyva daugėja ir įvairių visuomeninių organizacijų bei asociacijų, kurios skatina verslą veikti skaidriai ir atsakingai.

Tokio pobūdžio organizacijos veikia ir Lietuvoje. Iš jų galima išskirti: „Transparency International Lietuvos skyrių“, Lietuvos atsakingo verslo asociaciją LAVA ir asociaciją Investors` Forum.

- „Transparency International Lietuvos skyrius“ (TILS) – yra tarptautinės organizacijos „Transparency International“ padalinys[16], veikiantis Lietuvoje nuo 2000 m. birželio 6 d. Šios organizacijos steigėjas – Atviros Lietuvos fondas. TILS – nepolitinė organizacija, bendraujanti ir koordinuojanti savo veiklą tiek su viešojo sektoriaus, tiek nevyriausybinėmis organizacijomis Lietuvoje bei užsienyje. Šios organizacijos tikslas skatinti pilietines antikorupcines iniciatyvas bei jų organizavimą Lietuvoje.
- Lietuvos atsakingo verslo asociacija[17] LAVA jungia įmones ir organizacijas, siekiančias diegti atsakingos ir etiškos veiklos principus savo veikloje. Tai nepriklausoma nacionalinė atsakingo verslo gerosios praktikos dalijimosi platforma, skatinanti kurti vertę bendradarbiaujant organizacijoms, visuomenei, valstybei. LAVA susiformavo iš 2005 m. Lietuvoje pradėjusio veikti Nacionalinio atsakingo verslo įmonių tinklo NAVĮT. LAVA yra Jungtinių Tautų „Pasaulinio susitarimo“[18] (angl. *Global Compact*) atstovybė Lietuvoje ir tarptautinio atsakingo verslo įmonių tinklo „CSR Europe“[19] narė–šalies partnerė.
- Investors` Forum[20] – tai savanoriška, visiškai nepriklausoma ir savivaldi verslo asociacija, jungianti stambiausius ir aktyviausius investuotojus į Lietuvos ekonomiką. Įkurta 1999 m. birželio mėnesį šiuo metu asociacija vienija per 50 narių. Misija: gerinti verslo aplinką ir investicinį klimatą Lietuvoje, bendradarbiaujant su valstybės institucijomis ir verslo bendruomene. Vizija: palankiausia investicijoms verslo aplinka Europos Sąjungoje, pritraukiant tarptautines užsienio investicijas Lietuvos gerovei.

---

[16] http://www.transparency.lt/apie-mus/
[17] http://asociacijalava.lt/
[18] https://www.unglobalcompact.org/
[19] http://www.csreurope.org/
[20] http://www.investorsforum.lt/lt/

2.2. Valstybės lūkesčiai

Lietuvos Nacionalinio saugumo strategijoje[21] yra nustatyta, kad vienas iš vidaus rizikos veiksnių, pavojų ir grėsmių nacionaliniam saugumui, kuriems nacionalinį saugumą užtikrinančios institucijos turi skirti ypatingą dėmesį, yra korupcija – kenkianti teisėtiems asmenų ir valstybės interesams, kompromituojanti įstatymo viršenybės principą, mažinanti piliečių tikėjimą demokratijos vertybėmis, demokratinėmis valdžios institucijomis ir mažinanti šalies patrauklumą užsienio investuotojams.

Į korupcijos problemą atkreipia dėmesį ir Europos Komisija, savo 2014 m. ataskaitoje[22] nurodydama, kad – korupcija kelia grėsmę valstybei bei visuomenei, piliečių saugumui, žmogaus teisėms, skatina šešėlinę ekonomiką, mažina šalies patrauklumą užsienio investicijoms. Šis reiškinys daro žalą geram valdymui, ūkiškam viešųjų lėšų tvarkymui ir konkurencijai rinkose, kraštutiniais atvejais ji pakerta piliečių pasitikėjimą demokratinėmis institucijomis ir procesais.

„Korupcija, tai yra tos girnos ant valstybės kojų, kurios trukdo vystytis sparčiau ir padėti mūsų žmonėms gyventi geriau“, – prezidentė Dalia Grybauskaitė (2016 m., sausis).

Pagrindinė Lietuvos nacionalinė institucija, 1997 m. įsteigta kovai su korupcijos reiškiniu, yra Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba (STT)[23]. Ši institucija yra nepriklausoma nuo vykdomosios valdžios, atsakinga Lietuvos Respublikos Prezidentui ir Seimui.

Pagrindiniai STT uždaviniai – atskleisti ir tirti korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, rengti ir įgyvendinti korupcijos prevencijos priemones. Savo veiklą tarnyba orientuoja į korupcijos **viešajame** sektoriuje mažinimą bei visuomenės nepakantumo šiam reiškiniui skatinimą.

Nacionalinė kovos su korupcija programa. Siekiant užtikrinti ilgalaikę, veiksmingą ir kryptingą korupcijos prevencijos ir kontrolės sistemą, 2015 m. buvo patvirtinta Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija 2015–2025 metų programa[24]. Programos tikslams ir uždaviniams įgyvendinti Vyriausybė patvirtino 2015–2019 metų tarpinstitucinį veiklos planą[25] (*kaip minėta, šio plano 2.1.2 priemonėje yra numatyta parengti antikorupcinės aplinkos viešajame ir privačiame sektoriuose kūrimo ir įgyvendinimo vadovus*).

Programos įgyvendinimą organizuoja ir kontroliuoja Vyriausybė, dalyvaujant STT. Programą pagal kompetenciją įgyvendina ministerijos, STT, Lietuvos Respublikos Generalinė Prokuratūra, Viešųjų pirkimų tarnyba, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, Lietuvos Respublikos vyriausioji rinkimų komisija, kitos valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos.

Nevyriausybinės organizacijos, suinteresuotos visuomeninės grupės ir privataus sektoriaus subjektai gali savo veiksmais prisidėti prie Programos vykdymo, jos tikslų ir uždavinių pasiekimo.

Antikorupcijos politika ir EBPO. Efektyvi kovos su korupcija veikla yra ypač aktuali Lietuvai, siekiant tapti EBPO nare, kur šalis jau yra pakviesta pradėti derybas.

Lietuvai ši narystė svarbi tuo, kad pagerintų Lietuvos ūkio konkurencingumą tarptautiniame kontekste ir padidintų pasitikėjimą valstybe. EBPO narės palankiau

---

[21] Nacionalinio saugumo strategijos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 28 d. nutarimu Nr. IX-907, 12.2. papunktis. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2627131DA3D2/TAIS_429234

[22] Europos Komisijos *„ES kovos su korupcija ataskaita“, 2014*. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/acr_2014_lt.pdf

[23] Su STT veikla ir jos rezultatais galima susipažinti interneto svetainėje: http://www.stt.lt/lt/menu/stt-veikla/#turinys

[24] Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. XII-1537 patvirtinta Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programa. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/25c529d0cbcd11e4aaa0e90fce879681

[25] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. birželio 17 d. nutarimas Nr. 648 *dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo*. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/13fd20601e6e11e586708c6593c243ce/gCsWGgZdEt

vertinamos tarptautinių reitingų agentūrų bei finansų institucijų, tai gali padėti šaliai skolintis geresnėmis sąlygomis.

2015 m. liepos 8 d. EBPO Taryba priėmė Lietuvos prisijungimo prie EBPO Konvencijos veiksmų planą[26], kuriame aprašytos šalies stojimo į organizaciją sąlygos.

EBPO komitetai pagal šį planą atliks detalias peržiūras ir visi turės patvirtinti, kad šalis atitinka EBPO kriterijus, apimančius įvairias verslo šakas bei ekonomikos sektorius tarp jų – investicijos, **kova su korupcija**, bendrovių valdymas, finansinės rinkos, draudimas, konkurencija, mokesčiai, aplinka, chemikalai, viešasis valdymas, reguliavimo politika, statistika, ekonomika, švietimas, darbas ir socialiniai reikalai, sveikatos apsauga, prekyba, eksporto kreditai, žuvininkystė, mokslas ir technologijos, skaitmeninė ekonomika, vartotojų politika.

Numatyti šeši Lietuvos vertinimo etapai, kurių vieną Lietuva sėkmingai įveikė 2015 metų gruodžio mėnesį, o 2016 m. birželio mėnesį vykusio antrojo vertinimo metu EBPO darbo grupė labai teigiamai įvertino bendrą Lietuvoje egzistuojančią korupcijos kontrolės institucinę ir teisinę sistemą, pasiūlė Lietuvai suteikti dalyvio statusą darbo grupėje[27] bei nurodė keletą likusių krypčių, kuriose Lietuva turėtų dėti didesnes pastangas: plėsti juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės taikymą, be išlygų užtikrinti pajamų, gautų iš sandorių, sudarytų papirkinėjant pareigūnus, konfiskavimą, o taip pat užtikrinti galimybę visais atvejais patraukti atsakomybėn asmenis, kurie papirkinėja per tarpininkus, veikiančius kitose valstybėse[28]. Atsižvelgiant į išvardytas EBPO rekomendacijas, 2016 m. lapkričio 10 d. buvo priimti atitinkami Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimai[29].

2.3. Darbuotojų lūkesčiai

Organizacijos tikisi, kad jų darbuotojai bus lojalūs ir motyvuoti. Mainais, darbuotojai tikisi, kad darbdavys demonstruos etiškas vertybes, socialinę atsakomybę, gins darbuotojo interesus ir rodys aiškią poziciją kovoje su korupcija, kitu nesąžiningu elgesiu.

Organizacija ir darbuotojai įprastai turi daug bendrų interesų, tačiau korupcinio incidento atveju interesai neretai išsiskiria.

Nors tiek viena, tiek kita pusė gali patirti labai neigiamų pasekmių (organizacija – *išlaidas teisininkams bei išlaidas reputacijai atkurti, galimas dideles pinigines baudas, veiklos apribojimą ar netgi likvidavimą, potencialių investicijų ir turimų partnerių netektį*; darbuotojas – *piniginę baudą arba laisvės atėmimo bausmę, teistumą, sugriautą profesinę karjerą, sunkumus ieškant naujo darbo ir pan.*), baudžiamojo persekiojimo metu organizacija bus suinteresuota suversti kuo daugiau kaltės darbuotojui, kuris dalyvavo korupcijos akte, o darbuotojas teigs, kad jis / ji veikė vadovybės pavedimu, kad vadovybė buvo informuota, taip pat, kad organizacijoje nebuvo pakankamos antikorupcinės politikos, draudžiančios atitinkamą veikimą, ar nebuvo organizuota tokio pobūdžio mokymų.

Pažymėtina, jog:

- Darbo kodeksas reikalauja, kad, sudarydamas darbo sutartį, darbdavys pasirašytinai supažindintų priimamą dirbti asmenį su jo būsimo darbo sąlygomis,

---

[26] Planą galima rasti EBPO interneto svetainėje: http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=C%282015%2992/FINAL&docLanguage=En

[27] Dalyvio statusas suteikia galimybę Lietuvos atstovams dalyvauti visuose EBPO darbo grupės susitikimuose (išskyrus konfidencialias sesijas), pasisakyti juose, siūlyti darbotvarkės punktus, dalyvauti darbo grupės diskusijose, aptariant konkrečias tarptautinio papirkinėjimo baudžiamąsias bylas.

[28] http://www.juozasbernatonis.lt/lietuva-kyla-laipteliu-auksciau-stojimo-i-ebpo-procese/

[29] Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 225, 226, 227, 230 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c371df70abe111e6b844f0f29024f5ac

kolektyvine sutartimi, darbo tvarkos taisyklėmis, kitais darbovietėje galiojančiais aktais, reglamentuojančiais jo darbą[30];

- Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kasacinėje praktikoje yra nurodęs, kad, jeigu darbdavys neįvykdo savo pareigos supažindinti darbuotoją su jo pareigomis ir darbuotojas, nors ir būdamas reikiamai atidus, būtent dėl nežinojimo neatlieka tam tikrų pareigų arba jas netinkamai atlieka, šie darbuotojo veiksmai negali būti kvalifikuojami kaip kalti ir negali būti drausminės atsakomybės pagrindas[31];

- Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 3 dalis nustato, kad juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas, jeigu jas juridinio asmens naudai padarė juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas atstovas juridinio asmens nurodymu ar leidimu arba dėl nepakankamos priežiūros arba kontrolės;

- o EBPO konvencijos dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius nuostatų įgyvendinimas numato juridinių asmenų atsakomybę nepriklausomai nuo fizinių asmenų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn.

Todėl labai svarbu, kad kiekvienos organizacijos teisės aktuose būtų nustatytos aiškios antikorupcinės nuostatos bei etiško elgesio reikalavimai, su kuriais visi darbuotojai būtų supažindinami pasirašytinai, bei periodiškai būtų organizuojami darbuotojų antikorupciniai mokymai.

Pastebima tendencija, kad darbuotojų atrankų kompanijos vis dažniau sulaukia darbdavių pageidavimų, samdyti personalą iš tokių organizacijų, kuriose vykdomos atitinkamo lygio antikorupcijos programos ir mokymai.

2.4. Verslo partnerių lūkesčiai

Verslo organizacijos tikisi, kad jų verslo rinkos dalyviai (partneriai, tiekėjai, klientai ir t. t.) sąžiningai vykdys savo sutartinius įsipareigojimus ir nebus korumpuoti, antraip organizacijos rizikuotų tapti bendrininkėmis korupcinėje veikloje ir galėtų būti kartu patrauktos baudžiamojon ar civilinėn atsakomybėn.

Taip pat egzistuoja didelė reputacinė rizika, jei paaiškėtų, kad organizacija palaiko verslo ryšius su korumpuotomis bendrovėmis ar į korupciją įsivėlusiais pavieniais fiziniais asmenimis.

Tinkamai valdyti korupcijos riziką verslo santykiuose reiškia turėti ir nuosekliai įgyvendinti griežtą antikorupcijos politiką, todėl būsimam verslo partneriui visuomet verta iš karto aiškiai įvardyti, kokius reikalavimus ir lūkesčius organizacija kelia kovos su korupcija srityje.

Po truputį tampa norma šiuos reikalavimus ir lūkesčius apibrėžti sutartyse su verslo partneriais[32].

2.5. Investuotojų lūkesčiai

Vis daugiau investuotojų imasi atsakingo investavimo praktikos, keldami aiškius organizacijos rizikos valdymo, verslo etikos ir socialinės atsakomybės lūkesčius. Esminė šių lūkesčių dalis – *nulinė tolerancija korupcijai* ir nuosekli antikorupcinė veikla.

Šie lūkesčiai reiškia:

- Vadovybės prisiimtą atsakomybę. Verslo organizacija turi turėti nulinės tolerancijos korupcijai nuostatą ir viešai prieinamą vadovybės patvirtintą politiką, ką tai reiškia bendrovei, kuri apimtų pagrindines su verslo sritimi susijusias korupcijos rizikas.

---

[30] Lietuvos Respublikos darbo kodekso 99 straipsnio 4 dalis. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.31185A622C9F/encPGlOTEP

[31] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gegužės 30 d. nutartis, priimta byloje Nr. 3K-3-314/2005.

[32] Žiūrėti Vadovo priedą Nr. 1. *Sutarties įgyvendinimo skaidrumo deklaracijos*

Vadovybė taip pat privalo užtikrinti, kad organizacijoje būtų sukurta sistema spręsti galimus korupcijos incidentus.

- Įgyvendinimą ir atitiktį. Nulinės tolerancijos korupcijai reikalavimas turi būti diegiamas taikant veiksmingas korupcijos prevencijos priemones, kurios turi būti integruotos į organizacijos verslo procesus. Antikorupcinės priemonės turi padėti užkirsti kelią korupcijai ir identifikuoti situacijas, susijusias su organizacijos rizikomis bei apimti incidentų valdymo gaires.

- Atskaitomybę ir komunikaciją. Nulinės tolerancijos korupcijai reikalavimas turi būti aiškiai iškomunikuotas nuo aukščiausios valdžios, per vadovus, visai organizacijai. Aukščiausios valdymo grandies balsas yra kritiškai svarbus siekiant rezultatų kovoje su korupcija.

Kaip laikomasi antikorupcijos programos, turi būti pranešama iš padalinių aukštyn, iki valdybos ar kito aukščiausiojo valdymo organo. Skaidrumo principas turi būti praktikuojamas bendrovės viešose ataskaitose, pateikiant informaciją apie antikorupcijos programą, organizacijos nuosavybės interesus bei pagrindinius finansinius duomenis. Apie incidentus turi būti pranešama atitikties funkcijos vykdytojui, Audito komitetui, valdybai ir atitinkamoms institucijoms, pagal antikorupcijos programos nuostatas.

Rimtų korupcijos incidentų atveju, vadovybė pati turi informuoti pagrindines suinteresuotąsias šalis, tokias kaip: klientai, partneriai, savininkai.

3. SOCIOLOGINIAI KORUPCIJOS TYRIMAI

Dauguma tarptautinių verslo organizacijų, spręsdamos dėl verslo plėtros bei investavimo krypčių, dažnai atlieka atskirų valstybių verslo aplinkos analizes, kurių metu korupcijos faktorius yra išskiriamas kaip vienas iš svarbių verslo sąlygas paveikiančių veiksnių. Todėl pasaulyje yra atliekama daug įvairių sociologinių ir mokslinių tyrimų, kurie matuoja korupcijos lygį ar jos paplitimą valstybėje, jos poveikį visuomenei ir verslui, vertina viešajame ir privačiame sektoriuose įgyvendinamas korupcijos prevencijos priemones, šių priemonių veiksmingumą ir atsiperkamumą.

Iš reikšmingesnių tyrimų[33] paminėtini:

1) Transparency International „Korupcijos suvokimo indeksas“[34];
2) TRACE Matrix (korupcijos grėsmės vertinimo indeksas)[35];
3) Eurobarometro sociologinis tyrimas „Verslo požiūris į korupciją“[36];
4) Control Risk tyrimas „Verslo požiūris į korupciją 2015–2016 m.“[37];
5) Tikroji atitikties kaina 2011 (anglų kalba. The true cost of compliance)[38];
6) Lietuvos korupcijos žemėlapis 2014[39];
7) Lietuvos investuotojų pasitikėjimo indekso (LIPI) tyrimas[40];
8) Ekonominės laisvės indeksas[41];
9) „Doing business“ tyrimas[42];
10) Verslo antikorupcinė Interneto svetainė [43].

Minėti tyrimai plačiau aprašomi šio **Vadovo priede Nr. 4.**

[33] Informaciją apie sociologinius tyrimus savo tinklapyje apibendrina ir skelbia STT: http://www.stt.lt/lt/menu/tyrimai-ir-analizes/
[34] Plačiau su tyrimo rezultatais galima susipažinti Interneto svetainėje: https://www.transparency.org/cpi2015
[35] 2001 m. įsteigtos asociacijos tikslas – padėti įmonėms, visų pirma didelėms tarptautinėms korporacijoms laikytis antikorupcinių standartų (1977 m. JAV Korumpuotos veiklos užsienyje įstatymo (angl. *Foreign Corrupt Practices Act*) ir EBPO konvencijos dėl kovos su papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose) ir priversti jų laikytis savo komercinius tarpininkus.
[36] Tyrimo rezultatus galima rasti interneto svetainėje: http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2084
[37] Tyrimo rezultatus galima rasti interneto svetainėje: https://www.controlrisks.com/webcasts/studio/2015-GENERAL/corruption-report/corruption-survey-2015.pdf
[38] Tyrimo rezultatus galima rasti interneto svetainėje: http://www.tripwire.com/tripwire/assets/File/ponemon/True_Cost_of_Compliance_Report.pdf
[39] Tyrimo rezultatus galima rasti interneto svetainėje: http://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2015/10/korupcijoszemelapis20141.pdf
[40] Tyrimo rezultatus galima rasti interneto svetainėje: http://www.investorsforum.lt/lt/publikacijos
[41] Tyrimo rezultatus galima rasti interneto svetainėje: http://www.heritage.org/index/country/lithuania
[42] Tyrimo rezultatus galima rasti interneto svetainėje: http://www.doingbusiness.org/rankings
[43] Interneto svetainė: http://www.business-anti-corruption.org/

4. KORUPCIJOS SAMPRATA

4.1. Korupcijos apibrėžimas

Yra daug įvairių korupcijos apibrėžimų, tačiau taikliausiai ir aiškiausiai šį socialinį reiškinį apibūdina 2011 m. Europos Komisijos komunikatas dėl kovos su korupcija Europos Sąjungoje[44]:

Korupcija – *piktnaudžiavimas įgaliojimais siekiant naudos.*

Ši samprata apima korupciją ir viešajame, ir privačiame sektoriuose.

Kiek detalesnę korupcijos sąvoką siūlo Lietuvos Teisės instituto mokslininkai[45]:

Korupcija – bet koks asmenų, dirbančių **valstybinėje tarnyboje** *(valstybės politiko, teisėjo, valstybės pareigūno, valstybės tarnautojo ir kito jam prilyginto asmens*) arba **privačiame sektoriuje**, elgesys, neatitinkantis jiems suteiktų įgaliojimų, teisės aktuose ar įmonių vidaus taisyklėse nustatytų elgesio standartų, siekiant naudos sau ar kitiems asmenims, ir taip pakenkiant valstybės ar atskirų fizinių arba juridinių asmenų interesams.

Būtini **korupcijos** elementai:

1) turimi asmens įgaliojimai

- ***įgaliojimai nurodo, kaip asmuo privalo elgtis esant tam tikroms aplinkybėms. Paprastai jie būna įtvirtinti:***

● konkrečiame teisės akte (pavyzdžiui: valstybės tarnautojų veiklos etikos principai yra įtvirtinti Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme, Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatyme ir kt.);

● organizacijos patvirtintuose tvarkos aprašuose arba taisyklėse (pavyzdžiui: įmonių / įstaigų /organizacijų vidaus elgesio taisyklėse, etikos kodeksuose, darbo sutartyse, darbuotojų pareigybių aprašymuose ir pan.).

2) elgesys priešingas turimiems įgaliojimams

- elgesys gali pasireikšti:

● aktyviais veiksmais, kai elgiamasi priešingai negu reikalauja nustatytos taisyklės;

● neveikimu, kai tyčia nesiimama reikiamų veiksmų;

3) nepagrįstos naudos sau ar kitiems siekimas

- naudos gali būti siekiama:

● sau pačiam;
● draugui, bendradarbiui, šeimos nariui;
● bet kuriam kitam asmeniui.

- galimas naudos pobūdis:

● materialinė nauda (pinigai, turtas, paslaugos);
● nematerialinė nauda (išlaidų išvengimas, patirtis, žinomumas ir pan.).

4) žala

- žala gali būti padaroma:

● valstybei, visuomenei (viešajam interesui);
● bet kokios teisinės formos įmonei, įstaigai, organizacijai;
● fiziniam asmeniui ar jų grupei;

- žalos pobūdis gali būti:

● materialinis (turto netekimas, nuostoliai ir pan.);

---

[44] http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2011)0308_/com_com(2011)0308_lt.pdf

[45] *Korupcija privačiame sektoriuje: normatyvinė samprata ir paplitimas tam tikrose srityse,* P. Ragauskas, E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. A. Vitkutė, Vilnius, Justitia, 2014. http://www.teise.org/data/Korupcija_priv_sektoriuje.pdf

● nematerialinis (reputacijos praradimas, investicijų, pajamų netekimas ir pan.).

Korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos – kyšininkavimas, prekyba poveikiu, papirkimas, kitos nusikalstamos veikos, jeigu jos padarytos viešojo administravimo sektoriuje arba teikiant viešąsias paslaugas siekiant sau ar kitiems asmenims naudos: piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimas, piktnaudžiavimas oficialiais įgaliojimais, dokumentų ar matavimo priemonių suklastojimas, sukčiavimas, turto pasisavinimas ar iššvaistymas, tarnybos paslapties atskleidimas, komercinės paslapties atskleidimas, neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas, nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas, kišimasis į valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklą ar kitos nusikalstamos veikos, kai tokių veikų padarymu siekiama ar reikalaujama kyšio, papirkimo arba nuslėpti ar užmaskuoti kyšininkavimą ar papirkimą[46].

4.2. Korupcijos formos privačiame sektoriuje

Korupcija tarp verslo ir viešojo sektoriaus subjektų

Visuomenės nuomone, korupcija labiausiai paplitusi santykiuose tarp viešojo ir privataus sektorių. **Viešojo sektoriaus** atstovai, kurių priedermė yra viešojo intereso tenkinimas ir gynimas, už nepagrįstą naudą (*kyšius*) iš **privataus sektoriaus** atstovų, atlieka pastariesiems naudingus veiksmus ar priima jiems naudingus sprendimus, dėl ko nukenčia viešasis interesas.

Viešasis sektorius – iš valstybės ir savivaldybių biudžeto lėšų išlaikomų valstybės ir savivaldybių įstaigų ir institucijų, atliekančių viešąjį administravimą, visuma.

Viešasis administravimas[47] *apima*:

● administracinių sprendimų priėmimą;
● įstatymų ir administracinių sprendimų įgyvendinimo kontrolę;
● įstatymų nustatytų administracinių paslaugų[48] teikimą;
● viešųjų paslaugų[49] teikimo administravimą;
● viešojo administravimo subjekto vidaus administravimą[50].

Privatus sektorius – privačių juridinių asmenų (*įskaitant valstybės ir savivaldybės įmones bei akcines bendrovės*), kurių tikslas yra tenkinti privačius interesus (dažniausiai – uždirbti pinigų / gauti pelną) ir kurių veiklą dėl jos atitikties teisės aktuose nustatytiems reikalavimams didesne arba mažesne apimtimi prižiūri viešojo sektoriaus atstovai, visuma.

Korupcinio pobūdžio veikos, kurių dalyviais yra viešojo ir privataus sektorių subjektai, dažniausiai skirstomos į:

---

[46] Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymo 2 straipsnio 3 dalis. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9C9FA25983BC/StiOBRAAYr

[47] Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalis. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0BDFFD850A66/OCQvcNCBEt

[48] **Administracinė paslauga** – viešojo administravimo subjekto veiksmai, apimantys leidimų, licencijų ar dokumentų, kuriais patvirtinamas tam tikras juridinis faktas, išdavimą, asmenų deklaracijų priėmimą ir tvarkymą, asmenų konsultavimą viešojo administravimo subjekto kompetencijos klausimais, įstatymų nustatytos viešojo administravimo subjekto informacijos teikimą asmenims, administracinės procedūros vykdymą.

[49] **Viešoji paslauga** – valstybės ar savivaldybių kontroliuojamų juridinių asmenų veikla teikiant asmenims socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų numatytas paslaugas. Įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka viešąsias paslaugas gali teikti ir kiti asmenys.

[50] **Vidaus administravimas** – veikla, kuria užtikrinamas viešojo administravimo subjekto savarankiškas funkcionavimas (struktūros tvarkymas, dokumentų, personalo, turimų materialinių ir finansinių išteklių valdymas), kad jis galėtų atlikti viešąjį administravimą.

Sisteminė (didžioji) korupcija – atvejai, kai verslo subjektai kyšius moka aukštesnio lygio valstybės tarnautojams ar politikams, siekdami palankių sprendimų jų verslui priėmimo ar gauti valstybinių užsakymų. Tokio pobūdžio korupcija būdinga šiose srityse:

• teisėkūroje (kai paperkami įstatymų leidybos teisę turintys politikai, siekiant tik siaurajai privataus verslo interesų grupei palankaus teisinio reguliavimo);

• viešuosiuose pirkimuose (kai papirkti valstybės tarnautojai proteguoja konkrečius verslo subjektus, nustatydami konkurenciją ribojančius kvalifikacinius reikalavimus tiekėjams ar technines specifikacijas pirkimo objektams ir pan.);

• statybų ir teritorijų planavimo sektoriuose (kai papirkti valstybės įgalioti asmenys, pažeisdami teisės aktų reikalavimus, verslo subjektams neteisėtai išduoda statybų leidimus, keičia žemės paskirtį, tvirtina detaliuosius planus ir pan.);

• aplinkos apsaugos sektoriuje (kai korumpuoti aplinkosaugos pareigūnai neteisėtai išduoda taršos leidimus, derina poveikio aplinkai vertinimus, aplaidžiai kontroliuoja atliekas tvarkančius verslo subjektus ir pan.);

• teisingumo vykdymo sistemoje (kai paperkami teisėjai, siekiant naudingų sprendimų teisminio nagrinėjimo metu; šiai sričiai būdingas išskirtinis imunitetas ir didelė diskrecija priimant sprendimus).

Didžiajai / sisteminei korupcijai būdinga:

- Tokio pobūdžio korupcija daro neigiamą tiek materialinį, tiek moralinį poveikį Lietuvos politinei ir ekonominei sistemai.

- Šio lygio korupcija pasižymi didesnėmis kyšių sumomis, o tarp kyšių davėjų (paprastai verslo atstovų) ir gavėjų dažnai būna susiklostę ilgalaikiai, abiem pusėms naudingi korupciniai santykiai.

- Sisteminė korupcija ne tik mažina Lietuvos gyventojų pasitikėjimą demokratiniu valstybės valdymu, skatina nepagarbą įstatymams ir griauna demokratinės teisinės valstybės sampratą, bet ir lemia didelius ekonominius nuostolius. Ekonominiai praradimai pasireiškia per negautas valstybės biudžeto pajamas, investicijų mažėjimą, menką ekonomikos augimą ar iškreipiamą rinkos konkurenciją.

Smulkioji (arba buitinė) korupcija – tai gyventojų mokamas neteisėtas atlygis žemesnio rango valstybės tarnautojams, siekiant išvengti nuobaudos ar norint gauti viešąsias paslaugas, išvengiant biurokratinių procedūrų ar galimo sprendimų priėmimo vilkinimo. Didžiausios prielaidos pasireikšti smulkiajai korupcijai yra miestų ir rajonų savivaldybėse, sveikatos priežiūros įstaigose, taip pat įstaigose ir institucijose, kurios įgaliotos vykdyti administracinę priežiūrą ir taikyti administracines nuobaudas (*Policijoje, Mokesčių inspekcijoje, Muitinėje ir pan.*).

Smulkiajai korupcijai būdinga:

- Tokio pobūdžio korupcija apima platesnį žmonių ratą ir turi ypač neigimą moralinį poveikį Lietuvos gyventojams.

- Su tokio tipo korupcija verslas ir gyventojai susiduria kasdieninėje aplinkoje, todėl nors ir vienkartinė neigiama jų patirtis sukuria įspūdį apie masiškai paplitusį ir visus valdžios lygius apimantį kyšininkavimą.

- Įsitikinimas, kad valdžia yra labai *korumpuota*, skatina nusivylimą šalies institucijomis, nepasitikėjimą politikais ir Vyriausybe, kartu sukuriamas įvaizdis, jog kyšio davimas yra geriausias ir greičiausias problemos sprendimo būdas. Dėl minėtų priežasčių dalis korupcinių nusikaltimų šiose įstaigose įvykdoma pačių gyventojų iniciatyva.

Korupcija tarp verslo subjektų

Viešoje erdvėje informacija apie korupcijos atvejus privačiame sektoriuje ar tarp atskirų privataus sektoriaus subjektų praktiškai neskelbiama. Tikėtina, kad taip yra dėl kelių priežasčių:

- verslo subjektai kruopščiai slepia tokio pobūdžio informaciją, siekdami nepakenkti savo reputacijai;
- ši problema nebuvo nuodugniau tiriama ir nebuvo žinomas jos mastas, todėl jai nebuvo skirtas deramas dėmesys;
- visuomenė tokio pobūdžio veikas privačiame sektoriuje traktuoja ne kaip korupcinio pobūdžio nusikaltimus, o kaip baudžiamosios atsakomybės neužtraukiantį nesąžiningą veikimą ir iš dalies jį toleruoja.

Lietuvos Teisės instituto mokslininkų 2014 m. atliktas tyrimas[51] atskleidė, kad korupcija privačiame sektoriuje nėra svetima ir Lietuvoje. Tyrimo metu nustatyti įvairūs galimi korupciniai mechanizmai šiose srityse, pavyzdžiui:

- **žiniasklaidoje** (kyšį sumokančiam asmeniui nenaudingos informacijos sulaikymas (neskelbimas) arba „retušavimas“; visuomenės informavimo priemonių atstovų, konkurentų ar kitų užsakovų nemalonę užsitraukusių asmenų šmeižimas bei kitoks susidorojimas ar kenkimas jų interesams už atlygį ir pan.);
- **sporte** (balsavimo sporto organizacijose ir federacijose pažeidimai, kyšininkavimas, dovanos ir kitos atsilyginimo formos už sporto rezultatų falsifikavimą; manipuliavimas varžybų eiga, rezultatais arba statistika ir pan.);
- **švietime** (prekyba pažymiais, egzaminų užduotimis, diplomais, stojamaisiais egzaminais į aukštąsias mokyklas; reitingų aukštajai mokyklai „pirkimas“ ir pan.);
- **teisinių paslaugų teikimo srityje** (atstovavimas dviem priešingoms šalims vienu metu; fiktyvių paslaugų teikimas, siekiant išplauti pinigus; nesąžiningas interesų atstovavimas ir pan.);
- **asmens sveikatos priežiūros paslaugų srityje** (mokėjimai, siekiant gauti gydymą be eilės, sveikatos pažymų klastojimas; farmacinių bendrovių protegavimas išrašant brangesnius ar netinkamus vaistus pacientams ir pan.);
- **farmacijos srityje** (fiktyvūs klinikiniai tyrimai; neteisėtas gydytojų ir vaistininkų rėmimas; rinkos pasidalijimas ir pan.);
- **įmonių veikloje** (įmonės turto pasisavinimas / švaistymas; konfidencialios įmonės informacijos nutekinimas konkurentams; pasiūlymų derinimas; karteliniai susitarimai; tiekėjų mokančių kyšius pasirinkimas ir pan.).

Taigi privačiam sektoriui būdingos korupcinės veikos savo prigimtimi ir tikslais yra analogiškos veikoms, padaromoms viešajame sektoriuje, tik šiuo atveju žala čia paprastai yra padaroma ne valstybei, o vienai ar kelioms verslo organizacijoms.

Tikslinga pažymėti, kad bendrovių akcininkai neretai net nesusimąsto, kokia didelė žala yra padaroma jų valdomoms verslo organizacijoms dėl netinkamai parengtų organizacijos vidaus elgesio taisyklių ir darbuotojų pareigybių aprašymų, suteikiančių plačią diskreciją bendrovių vadovams ar eiliniams vadybininkams, taip pat dėl veiksmingos pastarųjų veiklos kontrolės nebuvimo, ko pasekmėje įgalioti bendrovės darbuotojai piktnaudžiaudami patikėta valdžia neretai organizacijos turtą naudoja asmeniniais tikslais, savo nuožiūra įmonei parenka ne tuos tiekėjus, kurie siūlo geriausiai kainos ir kokybės santykį atitinkančias prekes ir paslaugas, o tuos, kurie kaskart jiems už tai sumoka neteisėtą atlygį.

Dėl tokių nesąžiningų darbuotojų veiksmų verslo organizacija patiria trigubą žalą: 1) gauna prastesnės kokybės prekes / paslaugas, patiria nepagrįstų išlaidų, 2) reikiamas prekes / paslaugas įgyja brangiau, 3) praranda gerą vardą rinkoje, o apie tai tapus žinoma viešai, – ir visuomenėje.

---

[51] *Korupcija privačiame sektoriuje: normatyvinė samprata ir paplitimas tam tikrose srityse*, P. Ragauskas, E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. A. Vitkutė, Vilnius, Justitia, 2014. http://www.teise.org/data/Korupcija_priv_sektoriuje.pdf

4.3. Korupcijos keliamos rizikos ir galimos pasekmės

Visuotinai sutariama, kad korupcija yra nepriimtina. Tiek verslo organizacijos, tiek valdžios institucijos kovą su korupcija įvardija kaip įmonių socialinės atsakomybės dalį, todėl vis daugiau bendrovių įtraukia antikorupciją į savo vertybes.

Organizacijos yra suinteresuotos kovoti su korupcija, nes priešingu atveju tai gali sukelti sunkių teisinių sankcijų ir kitų rimtų neigiamų pasekmių. Todėl vis dažniau verslo organizacijos išanalizuoja savo veiklą, siekdamos nustatyti esmines korupcijos rizikas ir įgyvendinti prevencines priemones.

Korupcijos galimos sukelti pasekmės:

Teisinio persekiojimo rizika. Korupcija yra didelė teisinė rizika tiek verslo organizacijoms, tiek ir jų darbuotojams – rizika prisiimti baudžiamąją ir civilinę atsakomybę už organizaciją, taip pat atsakomybė už verslo partnerius, tiekėjus. Patronuojančioms bendrovėms tenka atsakomybės rizika už dukterinių įmonių vykdomą veiklą, o organizacijoms, turinčioms verslą ne Lietuvoje – papildoma rizika būti patrauktoms baudžiamojon atsakomybėn pagal kitų šalių įstatymus.

Kaštų rizika. Organizacijos dalyvavimo korupcijoje kaina gali būti labai didelė, kalbant apie baudas, kompensacijas už padarytą žalą ir pan. Blogiausiais atvejais korupcija gali kelti grėsmę organizacijos egzistavimui. Korupcijos sugadinta reputacija gali lemti prarastas verslo galimybes. Viešuosiuose pirkimuose antikorupcijos sąlyga yra apibrėžta įstatymu. Ši praktika – blokuoti korumpuotus tiekėjus – vis dažnesnė ir privataus sektoriaus konkursuose.

Finansinė rizika. Reali grėsmė – negalėjimas augti finansiškai, pritraukti investuotojų. Į korupciją įtrauktoms organizacijoms sunku gauti paskolą iš nacionalinių ir tarptautinių finansų institucijų. Jei paaiškėtų, kad lėšų gavėjas įsipainiojęs į korupciją, gali nutrūkti esamos paskolų sutartys su kreditoriais ir finansų institucijomis. Atsakingi investuotojai atsisako investuoti į akcijas ir gali atsiimti jau padarytas investicijas, jei paaiškėtų, kad organizacija įsivėlė į korupcijos skandalą.

Reputacinė rizika. Sugadinta reputacija daro įtaką organizacijos vertei, akcijų kainai ir verslo ateities galimybėms. Organizacijos su neetiškos veiklos reputacija laikomos nepageidaujamais verslo partneriais, jos praranda klientus, sunkiau pritraukia gerus darbuotojus.

Augantys atskaitomybės lūkesčiai iš valdžios institucijų ir plačiosios visuomenės didina spaudimą bendrovėms veikti etiškai, didina reputacijos riziką bei sunkina galimas pasekmes.

Lietuvoje aukštų etikos standartų dažniausiai laikosi tarptautiniai žaidėjai – užsienio investuotojai arba įmonės, eksportuojančios į Vakarų Europos, JAV, Skandinavijos šalių rinkas, tačiau į jas po truputį orientuojasi ir likusios verslo organizacijos.

Lietuvos investuotojų pasitikėjimo tyrimo duomenimis[52] (2016 m. I ketv.) vienas iš svarbių faktorių, skatinančių verslą elgtis etiškai, yra įmonės prekės ženklo ir reputacijos svarba. Šį faktorių pažymėjo 83 % apklaustųjų investuotojų. Nemažiau svarbūs faktoriai yra visuomenės pripažinimas (57 %), vartotojų spaudimas (38 %) bei globalizacija (31 %). Įdomu, tai, kad vieną iš ryškesnių priežasčių verslo etikai verslas įvardija paprasčiausią įsitikinimą, kad tai yra tiesiog „teisinga“ (angl. *the right thing to do*).

Pažymėtina, kad neretai įmonės, kurios veikia etiškai ir skaidriai, gali nuspręsti neplėsti verslo arba pasitraukti iš šalių, kur korupcija yra gaji ir plačiai paplitusi. Problemos, deja, tai neišsprendžia, nes rinką užima žemesnių standartų organizacijos. Įmonės su

[52] Plačiau su tyrimo rezultatais galima susipažinti Interneto svetainėje: http://www.investorsforum.lt/files/LIPI%20ICIL/LIPI_2016_Q1_-_LT_-_Final.pdf

aukštais standartais turėtų matyti save kaip etikos problemos sprendimo dalį – veikdamos kaip sektinas pavyzdys, naudodamos savo įtaką valdžios institucijoms, tiekėjams ir verslo partneriams, inicijuodamos bendradarbiavimą su kitais veikėjais, remdamos pilietinės visuomenės organizacijas. Padėdamos visuomenei veikti tinkamai, įmonės iš tikrųjų padėtų sau pačioms.

Korupcija daro didelę žalą tiek valstybei, tiek verslui, tiek kiekvienam visuomenės individui. Tarp rezonansinių korupcijos skandalų, dėl kurių smarkiai nukentėjo visi išvardyti subjektai, galima paminėti:

Mokyklos Sičuano provincijoje. 2008 m. per žemės drebėjimą Kinijos Sičuano provincijoje sugriuvo daugiau nei 7000 mokyklų klasių (daugiausiai kaimo vietovėse), žuvo beveik 5000 jose buvusiu mokinių, daugiau nei 15000 mokinių buvo sužaloti[53].

Būtent į mokyklas atkreiptas dėmesys dėl to, kad kai kuriose vietovėse jos buvo vieninteliai pastatai, kurie sugriuvo, be to, senos statybos mokyklos žemės drebėjimą atlaikė. Įtariama, kad dėl korumpuotų Kinijos Švietimo ministerijos tarnautojų ir statybų bendrovių susitarimų naujos mokyklos buvo pastatytos nesilaikant techninių statybos standartų, taupant arba naudojant nekokybiškas medžiagas.

„Volkswagen“ duomenis klastojanti įranga. Deja, bet dėl didelio godumo korupcijos skandalų kartais neišvengia ir didelės bei gerą reputaciją pasaulyje užsitarnavusios kompanijos – senbuvės. Tarp tokių galima būtų paminėti Vokietijos automobilių gamintoją „Volkswagen“. 2015 m. paaiškėjo, kad maždaug 11-oje milijonų šios bendrovės pagamintų automobilių buvo įdiegta taršos duomenis klastojanti įranga[54]. Pripažįstama, kad dėl paaiškėjusių sukčiavimo atvejų, pramonės gigantė patyrė labai didelių nuostolių.

Prekybos centras „Babilonas“ Panevėžyje. Galima paminėti panašų pavyzdį ir iš Lietuvos teismų praktikos, kur konkrečių nelaimių, laimei, pavyko išvengti. Bylos esmė: Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos atstovas, žinodamas, kad prekybos ir pramogų centro „Babilonas“ objekte yra padaryti esminiai priešgaisrinės saugos priemonių pažeidimai bei nukrypimai nuo projektinės dokumentacijos, praktinio įgyvendinimo metu (pvz., gaisrinės signalizacijos jutiklių skaičius buvo nepakankamas, be to, jų išsidėstymas neatitiko statybos normų reikalavimų), davė neteisėtus ir nepagrįstus nurodymus pavaldiems darbuotojams, piktnaudžiaujant tarnyba pasirašyti minėto objekto pripažinimo tinkamu naudoti aktą ir tokiais savo veiksmais gaisro atveju sukeltų realią grėsmę visuomenės saugumui, žmonių sveikatai bei gyvybei[55].

4.4. Korupcijos ir atsakomybės už ją teisinis reglamentavimas

Baudžiamosios teisės taikymas yra **kraštutinė poveikio** priemonė (*ultima ratio*) ginant visuomenę nuo teisei priešingų veiksmų ir taikoma tik už **pavojingiausias** veikas, prie kurių yra priskiriamos ir **korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos**.

Lietuva yra pagrindinių antikorupcinių tarptautinių konvencijų, kuriose yra įtvirtintas valstybės įsipareigojimas kriminalizuoti korupciją, dalyvė. Didžioji dalis šių konvencijų, be kita ko, įpareigoja jas pasirašiusias valstybes numatyti baudžiamąją atsakomybę ir už kyšininkavimą **privačiame sektoriuje**.

---

[53] https://en.wikipedia.org/wiki/Sichuan_schools_corruption_scandal

[54] http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/industry/11886419/The-Volkswagen-scandal-reveals-the-corruption-of-the-Lefts-regulation-dreamworld.html

[55] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010-06-29 byla Nr. 2K-359/2010.

1) *ES Tarybos pamatinis sprendimas*[56] *2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje;*
2) Jungtinių Tautų Konvencija prieš korupciją[57];
3) Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos[58];
4) Civilinės teisės konvencija dėl korupcijos[59];
5) **Konvencija dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius**[60]**.**

Korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos, kurios užtraukia baudžiamąją atsakomybę, yra išvardintos Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatyme, o jų sudėtys nustatytos Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – BK). Mažiau pavojingi korupcinio pobūdžio teisės pažeidimai yra nustatyti kituose teisės aktuose ir paprastai užtraukia švelnesnes pasekmes (pavyzdžiui, drausminę ar administracinę atsakomybę).

Korupcijos prevencijos įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad **Korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos**, tai – kyšininkavimas, prekyba poveikiu, papirkimas, kitos nusikalstamos veikos, jeigu jos padarytos viešojo administravimo sektoriuje arba teikiant viešąsias paslaugas siekiant sau ar kitiems asmenims naudos: piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimas, piktnaudžiavimas oficialiais įgaliojimais, dokumentų ar matavimo priemonių suklastojimas, sukčiavimas, turto pasisavinimas ar iššvaistymas, tarnybos paslapties atskleidimas, komercinės paslapties atskleidimas, neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas, nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas, kišimasis į valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklą ar kitos nusikalstamos veikos, kai tokių veikų padarymu siekiama ar reikalaujama kyšio, papirkimo arba nuslėpti ar užmaskuoti kyšininkavimą ar papirkimą.

Vadovo priede Nr. 5 išsamiai aprašytos ir išnagrinėtos 5 pagrindinės korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos[61]: ***kyšininkavimas*** *(225 straipsnis)*, ***prekyba poveikiu*** *(226 straipsnis)*, ***papirkimas*** *(227 straipsnis)*, ***piktnaudžiavimas*** *(228 straipsnis)* ir ***tarnybos pareigų neatlikimas*** *(229 straipsnis)*.

Už išvardytas nusikalstamas veikas baudžiamojon atsakomybėn yra traukiami asmenys, padarę nusikalstamas veikas Lietuvos valstybės teritorijoje arba Lietuvos Respublikos piliečiai ir kiti nuolat Lietuvoje gyvenantys asmenys, padarę nusikaltimus užsienyje, o už BK 225–227 straipsniuose nustatytas nusikalstamas veikas (kyšininkavimą, prekybą poveikiu ir papirkimą), kurias kriminalizuoti įpareigoja tarptautinės konvencijos ir Lietuvos pasirašytos tarptautinės sutartys, atsako visi asmenys, nesvarbu, kokia jų pilietybė ir gyvenamoji vieta, taip pat nusikaltimo padarymo vieta bei tai, ar už padarytas veikas baudžiama pagal nusikaltimo padarymo vietos įstatymus.

Pažymėtina, kad ilgą laiką korupcija buvo laikoma nacionaliniu nusikaltimu, t. y. tokiu, kuris neperžengia vienos valstybės sienos ribų. Tačiau ilgainiui, vykstant globalizacijos procesams, verslo organizacijos ėmė savo veiklą plėsti į kitas šalis, dažnai esančias kituose pasaulio žemynuose, įskaitant ir mažiau išsivysčiusias valstybes.

---

[56] http://www.stt.lt/files/129_doc_file_1_115815.pdf
[57] http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=289015&p_query=&p_tr2=l?p_id=289015&p_query=&p_tr2=
[58] http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=161366&p_query=&p_tr2=
[59] http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=197963&p_query=&p_tr2=
[60] http://www.oecd.org/corruption/oecdantibriberyconvention.htm (*anglų kalba*)
http://www.stt.lt/files/103_doc_file_1_094520.pdf (*lietuvių kalba*)
[61] Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXXIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“.

Įsivyravo ydinga praktika, kai verslas, siekdamas be konkurencijos įžengti į trečiųjų šalių rinkas bei jose įsitvirtinti, mokėdavo nepagrįstą atlygį šiose šalyse veikiantiems valdžios atstovams.

EBPO, suvokdama, kad tokio pobūdžio tarptautinė korupcija kelia svarbią moralinę ir politinę problemą, pakerta geros valstybės valdymo bei ekonominės plėtros principus ir iškraipo tarptautinės konkurencijos sąlygas, 1997 m. priėmė konvenciją dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius[62].

Pagal šią konvenciją, bet kokio rango užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimas yra laikomas korupcinio pobūdžio **nusikalstama veika** ir **užtraukia baudžiamąją atsakomybę pagal nacionalinę teisę**. Už tokio pobūdžio veikas baudžiamoji atsakomybė yra taikoma ir Lietuvoje.

Plačiau apie nacionalinį kai kurių užsienio valstybių bei tarptautinį korupcijos teisinį reglamentavimą yra aprašyta bei konkretūs korupcijos pavyzdžiai pateikti **Vadovo priede Nr. 5.**

[62]Konvencijos autentišką tekstą lietuvių kalba galima rasti interneto svetainėje: https://e-seimas.lrs.lt/rs/lasupplement/TAP/1b1cff20316211e6a222b0cd86c2adfc/cf641ec1316211e6a222b0cd86c2adfc/format/ISO_PDF/

5. ANTIKORUPCINĖS APLINKOS KŪRIMAS

Lietuvoje tiek viešasis, tiek privatus sektorius turėtų siekti „nulinės tolerancijos korupcijai“[63]. Įvertinus visas tam sukurtas priemones, manytina, kad to yra siekiama. Pavyzdžiui, viešasis sektorius turi Nacionalinę kovos su korupcija programą, yra sukurtos kitos korupcijos prevencijos priemonės[64], privačiame sektoriuje yra diegiamos įvairios priemonės dėl netolerancijos korupcijai, pavyzdžiui, Antikorupcinės politikos, Dovanų politikos, Interesų konflikto vengimo politikos, Etikos kodeksai, kurie yra sudėtine verslo organizacijų vidaus tvarkos taisyklių dalimi.

Siekiant kuo didesnio skaidrumo bei „nulinės tolerancijos korupcijai“ privačiame sektoriuje, gali būti kuriamos atskirų privataus sektoriaus sričių ar pavienių įmonių antikorupcinės politikos, pavyzdžiui, pramonės organizacijų antikorupcijos vadovas, banko ir kredito organizacijų antikorupcijos vadovas, smulkaus verslo įmonių antikorupcijos vadovas ir pan.

Pažymėtina, kad vieno universalaus modelio, kaip sukurti antikorupcinę (*korupcijai nepalankią*) aplinką verslo organizacijoje, nėra. Skirtingos savo dydžiu ir veiklos pobūdžiu organizacijos gali susidurti su skirtingomis korupcijos rizikomis, todėl šiame Vadove aptariamos atskiros korupcijos prevencijos priemonės joms gali būti nevienodai veiksmingos ir / ar aktualios.

Kiekviena verslo organizacija, priklausomai nuo savo užsibrėžtų tikslų, korupcijos jai keliamų rizikų, antikorupcinio sąmoningumo ir finansinių pajėgumų turėtų savarankiškai pasirinkti, kokį antikorupcinės aplinkos kūrimo modelį pasirinkti, kurias antikorupcines priemones pasirinkti ir kokia apimtimi jas pritaikyti savo veikloje.

Žemiau pateikiami **du** alternatyvūs antikorupcinės aplinkos kūrimo modeliai ir Ernst & Young metodika – kaip pavyzdys, o paskesniame skyriuje aprašomos versle taikytinos atskiros korupcijos prevencijos priemonės.

I alternatyva – antikorupcinės aplinkos kūrimas, įgyvendinant organizacijoje tipines korupcijos prevencijos priemones

1) Antikorupcinės veiklos sėkmė didžiąja dalimi priklauso nuo organizacijos vadovybės valios ir ryžto įgyvendinti nulinės tolerancijos korupcijai politiką. Būtent vadovybė turi būti antikorupcinės idėjos organizacijoje iniciatorė ir pagrindinė skleidėja. Iš jos turi būti ištransliuota pagrindinė žinia, kad korupcija organizacijos veikloje netoleruojama. Todėl pirmiausiai būtina sutarti dėl verslo subjekto vadovybės vaidmens antikorupcinėje politikoje, skaidrumo taisyklių verslo organizacijos vadovams, akcininkams,

---

[63] Sąvoka **„nulinė tolerancija“** buvo sukurta JAV apie 1980-uosius metus, kai mokyklose pradėjo vis labiau plisti narkotikai. Tuo metu JAV ėmėsi tvarkos darymo. Taip mokyklose atsirado pavadinimas – *nulinės tolerancijos mokyklos disciplina*. Toks pavadinimas siuntė žinutę mokyklos bendruomenei, kad tam tikriems pažeidimams nebus jokios tolerancijos. Ar smulkus, ar stambus nusižengimas – bausmė neišvengiama, jokių atleidimų. Pirmiausia buvo kalbama apie narkotikų vartojimą. http://www.eosgrupes.lt/lt/psichologija-ir-pedagogika/1/nuline-tolerancija Nulinės tolerancijos strategija yra paremta *išdaužtų langų* teorija, kurią 1983 metais sukūrė G. Kelling ir J. Wilson. Pagal *išdaužtų langų* teoriją, egzistuoja ryšys tarp netvarkos ir nusikaltimų. Ignoruojant smulkius nusižengimus, nusistovi įstatymų nebuvimo nuojauta ir ima klestėti sunkesni nusikaltimai, nes juos atliekantys asmenys nemano būsią suimti. **Išdaužtų langų teorijos („Broken-windows“ theory) autoriai pastebėjo:** jeigu pastate yra išdaužtų langų ir jų niekas greitai nepakeičia, ilgainiui prie lango prisidės kiti netvarkos ženklai – piešiniai ant sienų, šiukšlės, vandalizmo žymės, į apleistą pastatą gali atsikraustyti narkotikų prekeiviai ar benamiai. Taigi net menkiausi nusižengimai turi būti traktuojami taip pat rimtai kaip ir sunkūs nusikaltimai, tokiu būdu siekiant užtikrinti bausmė neišvengiamumo principo įgyvendinimą)// Gintauto Sakalausko paskaita // http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=2&cad=rja&ved=0CC4QFjAB&url=http%3A%2F%2Fweb.vu.lt%2Ftf%2Fg.sakalauskas%2Ffiles%2F2012%2F09%2FKriminologijos-paskaitos-2012-IV-dalis.ppt&ei=lr_wUuq8M6WBywPmsIGoAQ&usg=AFQjCNFJ6Qz22BLthqc98VO1FWvDcBzkEg

[64] Viešajame sektoriuje įgyvendinamos korupcijos prevencijos priemonės yra nustatytos Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatyme. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4DBDE27621A2/TAIS_436086

valdybų ir tarybų nariams; sutarti dėl vadovų nepriekaištingos reputacijos reikalavimų, interesų konfliktų valdymo. Reikia ugdyti vadovų supratimą apie korupcijos ir sukčiavimo žalą, kad jie palaikytų antikorupcines iniciatyvas.

2) Vėliau turėtų būti atlikta situacijos analizė ir nustatyta, kokia yra korupcijos pasireiškimo rizika organizacijoje, nustatytas darbuotojų tolerancijos korupcijai lygis, korupcijos rizikos veiksniai reikšmingiausiose organizacijos veiklos srityse, kuriuos pašalinus, mažėtų korupcijos ir nesąžiningo elgesio rizika.

3) Surinktos informacijos pagrindu turėtų būti sprendžiama dėl organizacijos antikorupcinės politikos turinio ir apimties, sukuriami darbuotojų Etikos ir Elgesio kodeksai, kurių pagrindinis tikslas – skaidrumas,[65] sąžiningumas ir pavyzdingumas veikloje.

4) Kad organizacijos antikorupcinė politika būtų įgyvendinama, o Etikos ir Elgesio kodeksų nuostatos nebūtų deklaratyvios ir būtų užtikrintas jų laikymasis, nuobaudų už jų nesilaikymą visiems vienodomis sąlygomis taikymas, turėtų būti paskirtas asmuo, atsakingas už korupcijos prevenciją.

5) Vėliau sukuriamas pranešėjų apsaugos mechanizmas bei nustatoma informavimo apie korupcijos pasireiškimo atvejus tvarka.

6) Nustatomos organizacijos turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo taisyklės.

7) Aptariamos bei reglamentuojamos dovanų ir reprezentavimo politikos, interesų konflikto derinimo bei vengimo politikos, nustatomos labdaros ir paramos teikimo taisyklės.

8) Jei organizacija dalyvauja lobistinėje veikloje, sutariama dėl tokio dalyvavimo principų.

9) Nustatomi įmonės atskaitingumo visuomenei, klientams ir partneriams, kt. suinteresuotiesiems principai ir tvarka.

10) Atliekamas priimamų į darbą, taip pat dirbančių darbuotojų sąžiningumo ir lojalumo vertinimas, nustatomas darbuotojų tolerancijos korupcijai lygis. Periodiškai vykdomas darbuotojų antikorupcinis švietimas ir antikorupcinio sąmoningumo ugdymas.

11) Nuolatos atliekama organizacijos aplinkos analizė ir nustatomi galintys pasireikšti korupcijos rizikos veiksniai, sutariama dėl konkrečių korupcijos prevencijos priemonių nustatytiems korupcijos rizikos veiksniams šalinti.

12) Nustatomi skaidrumo reikalavimai verslo partneriams bei procedūros dėl jų tikrinimo.

13) Susitariama dėl bendro organizacijos antikorupcinio sąmoningumo matavimo, antikorupcinio švietimo principų ir tvarkos.

14) Esant būtinumui, sukuriama kovos su korupcija programa bei jos įgyvendinimo priemonių planas.

II alternatyva – planinis antikorupcinės aplinkos kūrimas, atsižvelgiant į konkrečios organizacijos poreikius

Kaip minėta, nėra vieno tinkamo modelio, kuris garantuotų sėkmę kuriant ir įdiegiant antikorupcinę aplinką verslo organizacijoje. Korupcijos prevencijos ekspertai[66] antikorupcinės aplinkos kūrimą ir diegimą organizacijoje siūlo vykdyti keliais etapais:

---

[65] **Skaidrumas.** Vykdant veiklą netoleruoti nesąžiningų konkuravimo būdų bei neteisėtų veiksmų vykdymo, tokių kaip:
1) klaidinančios informacijos apie konkurentus ar jų vykdomą veiklą skleidimas;
2) konkurencijos įstatymo nesilaikymas;
3) kyšininkavimas, siekiant palankių verslui sąlygų / sprendimų ar konkurentų žlugdymo;
4) konkurentų veiklos viešas kritikavimas;
5) finansinių dokumentų klastojimas;
6) mokesčių slėpimas.

[66] Alternatyvų veikimo modelį aprašė NVO Nacionalinės antikorupcijos asociacijos ekspertas Vytas Rimkus, kurį AAV rengėjai patikslino ir papildė.

1) Pirmas etapas – esamos verslo organizacijos padėties įsivertinimas / analizė

Pirmiausiai reikia įvertinti, kas organizacijoje jau yra nuveikta antikorupcijos, skaidrumo ir kitose srityse, susijusiose su korupcijai nepalankios aplinkos formavimu bei nustatyti pagrindines korupcines rizikas, jų laipsnį, galimus padarinius ir pan. (remiantis asmeninėmis vertintojo / eksperto žiniomis ir patirtimi, atliekama „neformali analizė“: tai pragmatiška, visų veiklos procesų korupcinės rizikos analizė). Tam gali būti kviečiami ir konsultantai iš šalies.

2) Antras etapas – antikorupcinės aplinkos kūrimo modelio (jo imties) parinkimas

Šiame etape reikia įsivertinti organizacijos dydį, jos veiklos apimtis, atlikti kaštų ir naudos analizę bei priimti „politinį“ sprendimą, kokios antikorupcinės priemonės ir kokia apimtimi bus įgyvendintos organizacijoje, per kiek laiko, kokiomis pajėgomis (savarankiškai ar samdant paslaugą iš šalies) ir pan.

Šį etapą turėtų įtvirtinti „politinė deklaracija“, tai yra, įmonės aukščiausio valdymo organo priimtas vidaus dokumentas, įtvirtinantis „politinę valią“, apibrėžiantis vertybinius principus, įtvirtinantis pasirinktą tame etape antikorupcinės aplinkos formavimo modelį, paskiriantis atsakingus asmenis už antikorupcinės aplinkos sukūrimą ir pan.

3) Trečias etapas – antikorupcinės aplinkos modelio kūrimas ir diegimas

Antikorupcinė aplinka organizacijoje, priklausomai nuo organizacijos dydžio, korupcinės rizikos laipsnio jos veikloje galėtų būti dviejų modelių (lygių):

a) Bazinis antikorupcinės aplinkos modelis – tai antikorupcinės aplinkos formavimas, pagrįstas organizacijos kolektyvo narių elgesio korekcijos metodais.

b) Išplėstinis antikorupcinės aplinkos modelis – tai antikorupcinės aplinkos formavimas, pagrįstas elgesio korekcijos ir organizaciniais–techniniais metodais, nukreiptais į esminių korupcijos priežasčių ir sąlygų, įmonės kolektyve ir veiklos procesuose, šalinimą.

a) Bazinis antikorupcinės aplinkos modelis suteikia galimybę paveikti esminę korupcijos priežastį – siekį nesąžiningai ir neteisėtai praturtėti valstybės, konkurentų ar darbdavio sąskaita. Jo pagrindinis tikslas yra kurti ir palaikyti organizacijoje mikroklimatą, kuris skatintų darbuotojus įgyvendinant pavestas pareigas / funkcijas veikti sąžiningai, atsakingai, skaidriai, būti lojaliais, laikytis nustatytų elgesio taisyklių ir pan. Šį modelį būtų galima kurti šiomis priemonėmis:

1) nustatant ir įtvirtinant organizacijos vertybes ir visų be išimties kolektyvo narių elgesio taisykles / standartus, grįstus vertybiniais principais (korupcijos netoleravimo, sąžiningumo, atsakingumo, lojalumo ir t.t.);

2) reglamentuojant klausimus, susijusius su darbinių ir privačių interesų derinimu įgyvendinant pavestas pareigas;

3) numatant sankcijas, kaip poveikio priemones už nustatytų reikalavimų nesilaikymą (siekiant sukurti sąlygas, darančias korupcinį ir kitą netoleruotiną elgesį nenaudingu);

4) nuolatos ir kryptingai įgyvendinant darbuotojų mokymus šioje srityje;

5) aprašant procedūras ir paskiriant atsakingus asmenis, užtikrinančius veiksmingą ir nuolatinį nustatytų elgesio taisyklių, darbinių ir privačių interesų derinimo reikalavimų įgyvendinimą.

Esant poreikiui, papildomomis priemonėmis galėtų būti:

- Darbuotojų atrankos etape:

- atitinkamas pretendentų anketinių duomenų, biografijos ir atsiliepimų iš ankstesnių darbovietių vertinimas;

- asmeninių kandidato savybių testavimai.

• Darbo metu:

- periodinis darbuotojų sąžiningumo (nustatytų elgesio taisyklių laikymosi, lojalumo) tikrinimas;
- darbuotojų tarpusavio kontrolės sistemos sukūrimas (numatyti pareigą pranešti apie „nesąžiningą“ / elgesio standartus neatitinkantį elgesį ir skatinti tokį elgesį), „keturių akių“ principo[67] užtikrinimas;
- darbo procesų skaidrumo vertinimas.

b) Išplėstinis antikorupcinės aplinkos modelis, tai yra antikorupcinės aplinkos formavimas, pagrįstas elgesio korekcijos ir organizaciniais–techniniais metodais, nukreiptais į pagrindinių korupcijos problemų, priežasčių ir sąlygų, organizacijoje šalinimą. Jo paskirtis – kurti ir palaikyti organizacijoje mikroklimatą, kuris skatintų darbuotojus įgyvendinant pavestas pareigas / funkcijas veikti sąžiningai, atsakingai, skaidriai, būti lojaliais, laikytis nustatytų elgesio taisyklių, be to, techninių ir organizacinių priemonių pagalba atimti ar ženkliai apriboti galimybę elgtis ne pagal nustatytus elgesio standartus bei didinti tikimybę būti išaiškintam juos pažeidus.

Šį modelį būtų galima kurti šiomis priemonėmis:

1) nustatant ir įtvirtinant organizacijoje vertybes ir visų be išimties kolektyvo narių elgesio taisykles / standartus, pagrįstus vertybiniais principais (korupcijos netoleravimo, sąžiningumo, atsakingumo, lojalumo ir t. t.);
2) reglamentuojant klausimus, susijusius su darbo ir privačių interesų derinimu, įgyvendinant pavestas pareigas;
3) numatant sankcijas, kaip poveikio priemones už nustatytų reikalavimų nesilaikymą (siekiant sukurti sąlygas, darančias korupcinį ir kitą netoleruotiną elgesį nenaudingu);
4) nuolatos ir kryptingai įgyvendinant darbuotojų mokymus šioje srityje;
5) sukuriant organizacijoje korupcijos rizikos valdymo sistemą (procesą), kuris apimtų:

- korupcijos požiūriu rizikingų procesų, o juose priežasčių ir sąlygų, sukuriančių prielaidas korupcijos pasireiškimo tikimybei egzistuoti, nustatymą;
- korupcijos rizikos ir galimų pasekmių įvertinimą (įskaitant galimos žalos, prisiimant riziką, kaštų įvertinimą) ir sprendimo ignoruoti / prisiimti riziką ar ją valdyti, tai yra įgyvendinti veiksmus nedelsiant ar parengiant priemonių planą priėmimą;
- numatytų veiksmų įgyvendinimą (tai yra priežasčių ir sąlygų, kurias sąlygoja netinkamas reglamentavimas, valdymas, kontrolės ir atskaitomybės nebuvimas ar nepakankamumas pašalinimą, taip pat techninių priemonių, atimančių ar apribojančių galimybę elgtis ne pagal nustatytus elgesio standartus bei padidinančių riziką būti išaiškintam įdiegimą);
- korupcijos prevencijos programų ir jų priemonių planų parengimą, įgyvendinimą bei veiksmingumo stebėseną;

6) Sukuriant veiksmingą struktūrą / sistemą, užtikrinančią nuolatinį atitikties nustatytiems elgesio standartams, įstatymų reikalavimams, vertinimą (pavyzdžiui, įdiegiant organizacijoje atitikties politiką (Compliance policy).

Galimos papildomos priemonės įgyvendinant išplėstinį antikorupcinės aplinkos modelį:

• Darbuotojų atrankos etape:

- atitinkamas pretendentų anketinių duomenų, biografijos ir atsiliepimų iš ankstesnių darboviečių vertinimas;
- asmeninių kandidato savybių testavimai.

[67] „Keturių akių“ principas reiškia, kad darbo procese tam tikrus vieno organizacijos darbuotojo veiksmus nuolat tikrina kitas asmuo.

- Darbo metu:

- periodinis darbuotojų sąžiningumo (nustatytų elgesio taisyklių laikymosi, lojalumo) tikrinimas;
- darbuotojų tarpusavio kontrolės sistemos sukūrimas (numatyti pareigą pranešti apie „nesąžiningą“ / elgesio standartus neatitinkantį elgesį ir skatinti tokį elgesį);
- prisijungiant prie socialiai atsakingo verslo įmonių grupių tinklų: UN Global Compact, LAVA, „Baltoji banga“ ir pan.

Ernst & Young (toliau – EY) antikorupcinės aplinkos kūrimo metodika, kurioje yra išvardinti tarptautinę gerąją praktiką atspindintys esminiai atitikties (taip pat ir korupcijos prevencijos) programos elementai.

Siekiant užtikrinti efektyvų atitikties programos veikimą, kiekvienas iš pateiktame modelyje įvardintų atitikties bei korupcijos prevencijos elementų turėtų būti pritaikytas konkrečiai organizacijai bei jos aplinkai, tačiau kiekvienu atveju ji turėtų apimti:

- *prevencinius veiksmus ir priemones* (pvz., su korupcijos prevencija susijusios tvarkos ir procedūros, mokymai, motyvacinė sistema);
- *stebėsenos veiksmus ir priemones* (pvz., rizikos ir veiklos analizės, pasitikėjimo linijos ar kitų įrankių diegimas, apklausos ir interviu);
- *valdymo veiksmus ir priemones* (sankcijos, incidentų ar sukčiavimo atvejų valdymo procedūros, pasekmių valdymo procedūros).

Siekiant užtikrinti efektyvų atitikties sistemos veikimą yra būtinas aiškus ir nuoseklus organizacijos vertybių ir pozicijos komunikavimas, o taip pat – periodiniai priežiūros ir / ar atitikties auditai, kuriais būtų vertinamas atitinkamos politikos įgyvendinimo laipsnis.

EY atitikties bei korupcijos prevencijos modelio diegimo principai pristatomi schemoje žemiau, išvardinant siūlomą atitikties / korupcijos prevencijos sistemos elementų diegimo eigą:

- 1) vertybių ir skaidrumo principų organizacijoje nustatymas;
- 2) skaidrumo politikos ir etikos kodekse įvardintų principų komunikavimas;
- 3) įrankių ir priemonių, įtvirtinančių skaidrumo politikos įgyvendinimą diegimas;
- 4) priemonių, kuriomis užtikrinamas skaidrumo politikos veikimas, valdymas ir priežiūra.

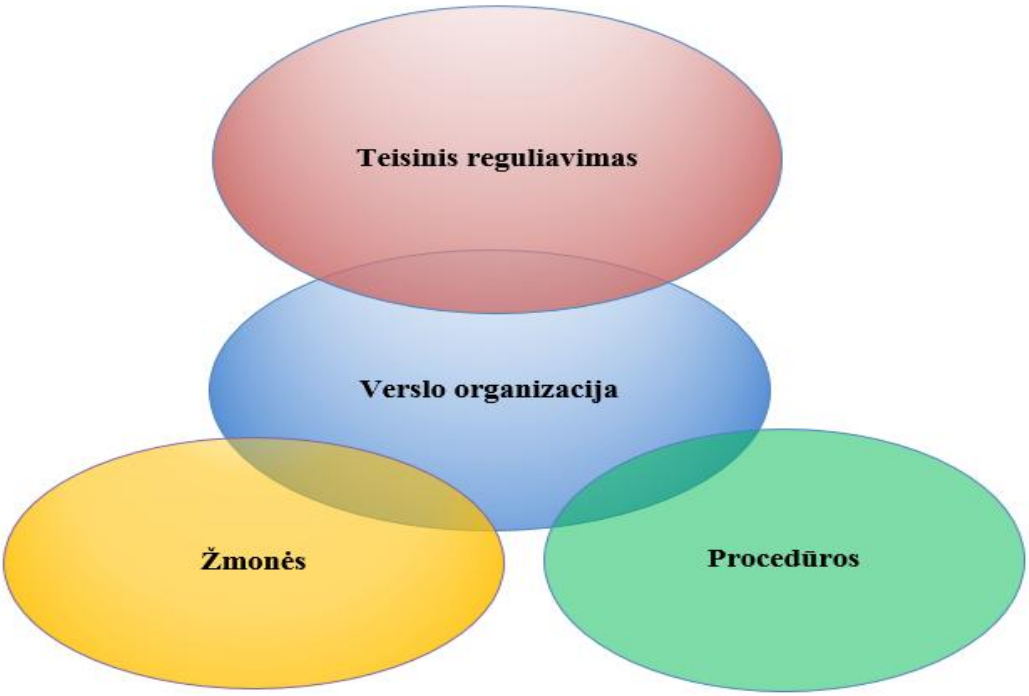

Kaip dar vienas iš alternatyvių įrankių kovai su korupcija bei antikorupcinės aplinkos organizacijoje formavimui paminėtinas naujasis **ISO standartas 37001**[68].

[68] Plačiau žr. prieiga per internetą: http://www.lsd.lt/index.php?1922119988, http://www.iso.org/iso/home/store/catalogue_tc/catalogue_detail.htm?csnumber=65034, http://www.iso.org/iso/iso37001

6. PRIEMONĖS SKAIDRUMUI VERSLE UŽTIKRINTI IR JŲ TAIKYMAS

Egzistuoja trys pagrindinės problemos, dėl kurių atsiranda korupcija, tai – **nesąžiningi žmonės, teisinio reguliavimo spragos ir netinkami procesai**. Todėl tiek analizuojant esamą situaciją, tiek numatant antikorupcines priemones, siūlytina jas grupuoti, pagal kurią iš korupcijos problemų veiksime.

Pagrindiniai **principai**, kuriais turėtų vadovautis verslas, siekiantis sukurti antikorupcinę (korupcijai nepalankią) aplinką, tai:

1. Viešumas ir atvirumas;
2. Skaidrumas ir aiškumas procedūrose;
3. Sąžiningumas;
4. Lojalumas ir patikimumas;
5. Sąmoningumas ir principingumas;
6. Skatinimo neimti, neduoti, pranešti, netoleruoti nesąžiningo elgesio;
7. Kontrolės arba priežiūros – „Keturių akių“[69].

Toliau Vadove bus aptartos dažniausiai verslo organizacijose taikomos korupcijos prevencijos priemonės ir aptarti jų taikymo aspektai:

1. Vadovybės vaidmuo antikorupcinėje veikloje;
2. Organizacijos antikorupcinė politika;
3. Korupcijos rizikų, su kuriomis organizacija susiduria savo verslo aplinkoje, įvertinimas;
4. Dirbančių darbuotojų tolerancijos korupcijai ir neetiškam elgesiui tyrimas;
5. Priimamų į darbą darbuotojų sąžiningumo ir lojalumo vertinimas;
6. Darbuotojų antikorupcinis švietimas;

[69] http://www.youtube.com/watch?v=2purKpLrTR4;
http://www.vidqt.com/id/2purKpLrTR4?lang=en

7. Etikos ir elgesio kodeksai;
8. Interesų konflikto valdymo politika;
9. Dovanų ir reprezentavimo politika;
10. Labdaros ir paramos teikimo politika;
11. Lobistinės veiklos politika;
12. Pranešimo mechanizmas ir pranešėjų apsauga;
13. Verslo partnerių tikrinimas;
14. Skaidrumas ir atskaitingumas visuomenei;
15. Antikorupcinės veiklos organizavimas;
16. Antikorupcinės programos rengimas, įgyvendinimas ir peržiūrėjimas;
17. Organizacijos korupcijos prevencijos sistemos brandos vertinimas.

6.1. Vadovybės vaidmuo antikorupcinėje veikloje

Skaidri ir sąžininga, paremta vertybėmis verslo organizacijos kultūra yra ypatingai svarbi, kuriant aukštais etikos standartais pagrįstą organizacijos veiklą, kurioje korupcijai tarpti nebūtų jokių galimybių. Korupcijos netoleravimo žinia turi pasiekti kiekvieną organizacijos darbuotoją.

Ypatinga reikšmė kovoje su korupcija tenka organizacijos **vadovybei**, kurios **pavyzdys**, **aktyvus įsitraukimas** ir **įsipareigojimas** užtikrina veiksmingos antikorupcijos programos sukūrimą bei nuoseklų jos įgyvendinimą organizacijoje.

Vadovų pareiga – inicijuoti antikorupcijos programos diegimą organizacijoje, aktyviai dalyvauti jos kūrime ir reikalingų priemonių parinkime. Antikorupcinę politiką ir antikorupcinę programą vadovybė (*valdyba ar įmonės vadovas, kur valdyba nesudaroma*) turėtų patvirtinti savo sprendimu, taip suteikdama jai reikalingą svorį bei pabrėždama reikšmę organizacijai.

Daryk taip, kaip aš darau, o ne kaip aš sakau (angl. „do as I do, not as I say“)

Vadovai privalo ne vien tik deklaruoti savo ryžtą kovoti su korupcija, bet savo asmeniniu pavyzdžiu nuolat skatinti laikytis aukščiausių standartų, jų pozicija turi būti aiški ir visiems matoma. Aukščiausių vadovų elgesys yra ypatingai svarbus formuojant vidurinės grandies vadovų bei visų organizacijos darbuotojų požiūrį kovoje su korupcija.

Vadovai turėtų skatinti darbuotojų mokymąsi ir kompetencijos kovos su korupcija srityje ugdymą, taip pat turėtų vertinti vidines diskusijas, kurių metu darbuotojai galėtų aptarti problemines situacijas, galimus jų sprendimo būdus, įgytų vienodą supratimą apie tai, kas organizacijoje yra priimtina, o kas turėtų būti vienareikšmiškai atmesta.

Organizacijos vadovybė taip pat turėtų dalyvauti periodiškai vertinant galimas su korupcija susijusias rizikas, tobulinant antikorupcijos programą bei nustatant priemones, leidžiančias sumažinti grėsmes.

Jei organizacijoje nusprendžiama paskirti darbuotoją ar padalinį, kuris kuruotų antikorupcijos programos vykdymą, vadovybė turėtų suteikti jam tinkamus įgalinimus, kad jis galėtų veikti savarankiškai ir nepriklausomai, daryti realią įtaką procesams, dalyvauti svarstant svarbius sandorius.

Toks paskirtas asmuo (padalinys) turėtų būti atskaitingas tiesiogiai vadovybei bei turėti galimybę esant reikalui nedelsiant į ją kreiptis.

6.2. Organizacijos antikorupcinė politika

Antikorupcinė politika – tai organizacijos „antikorupcinė vizitinė kortelė“ / „vieša antikorupcinė deklaracija“, kurioje:

- įvardijamas organizacijos įsipareigojimas laikytis jos veiklą reglamentuojančių nacionalinių bei tarptautinių teisės aktų reikalavimų, jose nustatytų veiklos standartų, taip pat verslo etikos normų bei šio Vadovo 5 punkte išvardytų skaidraus verslo principų;
- apibrėžiami organizacijos netoleruojami veiksmai (korupcija, kyšininkavimas, neleistinos dovanos, interesų konfliktas, neskaidri parama ir pan.);
- trumpai išvardijamos organizacijoje įgyvendinamos korupcijos prevencijos priemonės, kuriomis siekiama užtikrinti skaidrią organizacijos veiklą;
- nurodomi pagrindiniai lūkesčiai kovos su korupcija srityje jos darbuotojams, vadovams, oficialiems atstovams, partneriams, klientams ir viešajam sektoriui[70].

Kadangi antikorupcinė politika yra adresuojama tiek organizacijos darbuotojams, tiek plačiajai visuomenei, o joje nurodomos organizacijos puoselėjamos vertybės, siūlytina ją skelbti viešai (pavyzdžiui, interneto svetainėje) matomoje vietoje šalia organizacijos misijos, vizijos ir tikslų.

Pažymėtina, kad antikorupcinė politika tai bene svarbiausias organizacijos antikorupcijos diegimo dokumentas, kuris parodo aiškią organizacijos poziciją ir iš anksto informuoja visus potencialius organizacijos partnerius bei klientus, kad organizacija netoleruoja jokių korupcijos apraiškų, formuoja pozityvų organizacijos įvaizdį.

6.3. Korupcijos rizikų, su kuriomis organizacija susiduria savo verslo aplinkoje, įvertinimas

Skirtingos verslo organizacijos priklausomai nuo jų dydžio, veiklos srities ir pobūdžio, geografinės padėties, struktūros, darbuotojų amžiaus, išsilavinimo ir jų socialinės padėties, turimų tiekėjų ir klientų kiekio, pastarųjų veiklos pobūdžio bei daugelio kitų faktorių gali susidurti su skirtingomis korupcijos rizikomis, todėl, siekiant parengti veiksmingą antikorupcinę programą konkrečiai organizacijai ir / ar parinkti jai tinkamiausias antikorupcines priemones, būtina nustatyti būtent jos vykdomoje veikloje galinčius pasireikšti korupcijos rizikos veiksnius[71].

Tam tikslui pirmiausia siūlytina atlikti organizacijos **aplinkos analizę**.

Aplinkos analizė atliekama vadovaujantis strateginio planavimo aplinkos analizės principais ir apima organizacijos išorinių ir vidinių veiksnių, grėsmių ir galimybių analizę.

Atliekant analizę gali būti naudojamasi:

- sociologinių tyrimų duomenimis apie privačiame sektoriuje dažniausiai padaromas neteisėtas veikas[72];
- informacija gauta, atliekant verslo organizacijos veiklos auditus;
- informacija gauta, tiriant drausminius ir kitokio pobūdžio nusižengimus;
- verslo, teisės, korupcijos prevencijos ir konkrečių verslo sričių specialistų konsultacijomis;
- STT parengta apibendrinta informacija apie atskirose viešojo sektoriaus srityse nustatytas esmines ir aktualiausias problemas, susijusias su korupcija[73];
- mokslininkų nustatytais korupcijos rizikos veiksniais privačiame sektoriuje[74].

---

[70] Antikorupcines politikas yra parengusios ir kai kurios Lietuvoje veikiančios privačios organizacijos, pavyzdžiui:
https://www.teo.lt/node/10629
https://www.ambergrid.lt/lt/apie_mus/bendrovesantikorupcijospolitika/abambergridantikorupcijospolitika
http://www.teva.lt/Social/Documents/Translation%20FCPA%20-%20Lithuania.pdf
http://www.rokvelas.lt/lt/vertybes/korup
http://www.le.lt/files/74/3/9_0/Nulin%C4%97s%20tolerancijos%20korupcijai%20politika.pdf

[71] **Korupcijos rizikos veiksniai** – sąlygos, įvykiai ir aplinkybės, galinčios sudaryti prielaidas korupcijai.

[72] Siūlytina atkreipti dėmesį į Vadovo 3 dalyje aprašytus sociologinius tyrimus.

[73] http://www.stt.lt/documents/nkkp_2015-2025/rastas_TKKK_del_rizikos_veiksniu_2016-02-08_(1).docx
http://www.stt.lt/documents/nkkp/4-01-7239.pdf

[74] http://www.stt.lt/documents/soc_tyrimai/Korupcija_privaciame_sektoriuje._LTI.pdf

Minėta informacija turėtų padėti suvokti, kokios gali būti korupcijos problemos ir korupcijos rizikos konkrečioje organizacijoje.

Atlikus analizę, turėtų būti parenkamos nustatytoms problemoms spręsti tinkamiausios korupcijos prevencijos priemonės.

Bene dažniausiai korupcinės veikos privačiame sektoriuje padaromos, darbuotojams:

- naudojant organizacijos turtą (*pasisavinant organizacijos turtą ar naudojant jį asmeninėms reikmėms*);
- kontaktuojant su tiekėjais (*renkantis konkrečius tiekėjus bei derantis su jais dėl prekių, paslaugų, daiktų kainų*);
- kontaktuojant su konkurentais (*tariantis dėl rinkos pasidalijimo ar kainų rinkoje nustatymo*);
- kontaktuojant su viešuoju sektoriumi (*naudojantis viešojo sektoriaus administracinėmis paslaugomis (pavyzdžiui, kreipiantis dėl leidimų, licencijų ar tam tikrą juridinį faktą patvirtinančių dokumentų išdavimo, deklaracijų priėmimo ir tvarkymo ir pan.), dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, viešojo administravimo subjektams atliekant verslo organizacijos veiklos patikrinimus ir pan.*).

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstyta, labai svarbu yra, kad:

1. Išvardytus veiksmus atlikti įgaliotų asmenų funkcijos, uždaviniai, darbo ir sprendimų priėmimo tvarka bei atsakomybė organizacijoje būtų išsamiai **reglamentuoti**.
2. Veikla periodiškai **tikrinama**.
3. **Ugdomas** jų etiškas elgesys ir antikorupcinis sąmoningumas.

Atkreiptinas dėmesys, kad 2017 m. sausio 1 d. įsigalioja Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo Nr. IX-904 6 straipsnio pakeitimo įstatymas[75], pagal kurį šio įstatymo 6 straipsnio rėmuose valstybės ir savivaldybių įstaigoms bus prilyginamos **visos valstybės ar savivaldybių įmonės**, kaip jos apibrėžtos Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybės įmonių įstatyme, taip pat įmonės, kurių valstybei ar savivaldybei nuosavybės teise priklausančios akcijos visuotiniame akcininkų susirinkime suteikia daugiau kaip 50 procentų balsų, ir įmonės, kuriose valstybė ar savivaldybė gali paskirti daugiau kaip pusę įmonės administracijos, valdymo arba priežiūros tarnybos narių.

Atsižvelgiant į naujus pakeitimus, aukščiau išvardytos valstybės ir savivaldybių įmonės, vadovaudamosios Korupcijos prevencijos įstatymo 6 straipsniu bei Korupcijos rizikos analizės atlikimo tvarkos[76] 7 punktu kiekvienų metų III ketvirtį turės atlikti **korupcijos pasireiškimo tikimybės** nustatymą savo veikloje ir informaciją apie tai pateikti jas valdančioms ministerijoms arba savivaldybėms.

Plačiau apie korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymą galima rasti <u>Antikorupcinės aplinkos viešajame sektoriuje kūrimo ir įgyvendinimo vadovo</u> 7 skyriuje.

Pažymėtina, kad korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymas gali būti vienas iš įrankių, kurio pagalba galima nustatyti organizacijos korupcijos požiūriu pažeidžiamas veiklos sritis, ir atsižvelgiant į jo rezultatus parinkti reikiamas prevencines priemones.

Įsigaliojus Korupcijos prevencijos įstatymo pakeitimams STT taip pat bus suteikti įgaliojimai valstybės ir savivaldybių įmonėse atlikti korupcijos rizikos analizes.

---

[75] https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/31ecf140ab3f11e6a6f98c1425a5ffa8

[76] Korupcijos rizikos analizės atlikimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 8 d. nutarimu Nr. 1601, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B96A881B578F

6.4. Dirbančių darbuotojų tolerancijos korupcijai ir neetiškam elgesiui tyrimas

Nustačius verslo veikloje galinčius pasireikšti korupcijos rizikos veiksnius, taip pat svarbu yra nustatyti bendrą organizacijos darbuotojų požiūrį į korupciją – kiek plačiai paplitęs šis reiškinys ir koks yra darbuotojų santykis su tokio pobūdžio apraiškomis[77]. Tam tikslui gali būti pasitelkiama anoniminė darbuotojų apklausa.

Kiekviena organizacija pati gali nustatyti, kokie klausimai jai yra aktualiausi, kokią informaciją ji tikisi gauti ir kokiems tikslams panaudoti.

Paprastai, svarbu yra įvertinti bent jau du aspektus:

1. Korupcijos reiškinio paplitimą organizacijoje.
2. Korupcijos, kyšininkavimo toleravimą organizacijoje.

Išvardytus aspektus atspindintys klausimai gali būti patalpinti platesnėje – daugiau klausimų turinčioje anketoje, arba galima konkrečiai paklausti tik kelių konkrečių klausimų (kaip, pavyzdžiui, nurodyta **Vadovo priede Nr. 6**).

Rengiant apklausos anketą svarbu, kad respondentai suvoktų, ko iš jų tikimasi, todėl svarbu paaiškinti *korupcijos*, *kyšininkavimo* ir *korupcijos prevencijos* sąvokas:

- ***korupcija*** – piktnaudžiavimas patikėta galia siekiant asmeninės naudos;
- ***kyšis –*** neteisėtai gautas nepagrįstas atlygis, neteisėta turtinė nauda;
- ***korupcijos prevencija*** – korupcijos priežasčių, sąlygų atskleidimas ir šalinimas sudarant bei įgyvendinant atitinkamų priemonių sistemą, taip pat poveikis asmenims siekiant atgrasinti nuo korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų darymo.

Siekiant gauti tikrą padėtį atspindinčius atsakymus, būtina užtikrinti visišką anketos anonimiškumą ir apie tai pažymėti pačioje anketoje.

Atlikus verslo aplinkos analizę ir darbuotojų tolerancijos korupcijai tyrimą, gali būti sudaroma antikorupcinė programa, kurioje numatomos konkrečios korupcijos prevencijos priemonės (jų taikymo atvejai) ir už atskirų priemonių įgyvendinimą atsakingi asmenys.

6.5. Priimamų į darbą darbuotojų sąžiningumo ir lojalumo vertinimas

Kiekvienas darbdavys yra suinteresuotas, kad jo darbuotojai būtų ne tik geri savo srities specialistai, bet tuo pačiu būtų sąžiningi ir lojalūs savo organizacijai.

Kaip jau buvo minėta, korupcinis elgesys neįmanomas be žmogaus valios ir jo kryptingų veiksmų, todėl siekiant minimizuoti darbuotojų piktnaudžiavimo ir potencialios korupcijos grėsmės organizacijoje riziką, būtina labai kruopščiai ir atsakingai vykdyti darbuotojų atranką, kurios metu būtų patikrinamos ne vien tik pretendento kompetencijos, žinios ir profesiniai gebėjimai, tačiau ir asmeninės savybės.

Absoliuti dauguma darbdavių vykdydami atrankas, detaliai nagrinėja kandidatų biografijas bei rekomendacijas, o siekdami patikrinti pretendento pateiktus duomenis, neretai skambina telefonu buvusiems jo darbdaviams, kad surinktų kuo patikimesnę, asmenį charakterizuojančią informaciją.

Čia tikslinga pažymėti, kad tokiu būdu renkant informaciją galima sulaukti ir priešingo rezultato, antai buvę ir / ar esami darbdaviai: 1) kartais nenori sumažinti darbuotojų galimybės susirasti naują darbą, todėl stengiasi teigiamai apie juos atsiliepti; 2) gali tyčia pateikti tikrovės neatitinkančią arba klaidinančią informaciją, jei žino, jog darbuotojas pageidauja įsidarbinti pas konkurentus ir nenori jo prarasti arba atvirkščiai – nori atsikratyti nekompetentingo ar nesąžiningo darbuotojo.

Kad rekomendacijų tikrinimas būtų rezultatyvesnis, siūlytina rekomenduojančius kandidatą asmenis laikyti tik šaltiniu, iš kurio galima gauti žinių apie kitus asmenis, kurie gali pateikti objektyvesnius duomenis apie pretendentą.

---

[77] Plačiau apie darbuotojų toleranciją korupcijai galima rasti: http://www.stt.lt/documents/soc_tyrimai/Korupcijos_tolerancija.pdf

Be to, siekiant susidaryti patikimesnį vaizdą apie kandidatą, rekomenduotina susisiekti su bent dviem vadovais, dviem kolegomis ir dviem pavaldiniais iš ankstesnės jo darbovietės.

Visgi patikimesne atrankos priemone laikytini psichologiniai testai, kurie leidžia nesunkiai nuspėti kandidato polinkį į nesąžiningą elgesį ir kitus nepageidaujamą rezultatą duodančius veiksnius (pavyzdžiui, Personalo atrankos metodika BRASS (*Behavior Risk Assessment System* – Elgesio rizikos vertinimo sistema), tačiau tam tikslui reikia turėti kvalifikuotą personalo specialistą / psichologą, kuris gebėtų vertinti tokio pobūdžio testus, arba samdyti atitinkamas atrankos įmones, todėl šią priemonę rekomenduojama naudoti atrenkant darbuotojus į atsakingesnes ir korupcijos požiūriu rizikingesnes pozicijas (pavyzdžiui: vadybininko, atsakingo už pirkimus; vyr. buhalterio; padalinio vadovo; asmens atsakingo už organizacijos turtą ir pan.).

6.6. Darbuotojų antikorupcinis švietimas

Korupcijos prevencijos priemonių įdiegimą turi lydėti gerai suplanuota darbuotojų mokymo programa. Antikorupcijos mokymai turi būti skirti visiems organizacijos darbuotojams, tačiau jų turinys gali skirtis, atsižvelgiant į padalinių ar tam tikrų pareigybių specifiką bei riziką, su kuria susiduriama jų veikloje. Mokymo programos turinys ir apimtis taip pat gali skirtis priklausomai nuo organizacijos dydžio, veiklos pobūdžio, korupcijos rizikos lygio.

Mokymai turi apimti visas antikorupcijos priemones ir turi atskleisti ką kiekvienas reikalavimas reiškia darbuotojo kasdienėje veikloje. Labai naudinga pateikti konkrečių pavyzdžių, su kuriais organizacija yra susidūrusi, žiniasklaidoje paviešintų atvejų, teismų sprendimų. Taip pat yra prasminga mokymams naudoti dilemas, kuriose aptariamos nevienareikšmės situacijos, skatinančios darbuotojus diskutuoti, ieškoti visiems priimtinų sprendimų. Tai formuoja aukštą organizacijos kultūrą, vieningą supratimą ir prisideda prie aukštų etikos standartų taikymo organizacijoje.

Antikorupciniai mokymai turi būti pritaikyti konkrečioms darbuotojų grupėms ir gali vykti susitikimų, seminarų ar elektroninių mokymų forma arba įvairiai derinant šiuos būdus priklausomai nuo kiekvienos grupės poreikių. Antikorupcinius mokymus taip pat galima įtraukti į kitų periodiškai vykdomų mokymų programas.

Ypatingas dėmesys turi būti skiriamas tų darbuotojų mokymams, kurie susiduria su didesne korupcijos rizika – veikia aukštos korupcijos rizikos šalyse ar sektoriuose, taip pat kuriems keliami reikalavimai pasiekti aukštus finansinius rezultatus. Šiems darbuotojams turi būti organizuojami seminarai, praktinių situacijų aptarimai, pasitelkiami pranešėjai iš organizacijos vidaus ir iš išorės. Paprastai aukštos rizikos pareigybėms nepakanka vien elektroninių mokymų, jiems reikėtų organizuoti labiau individualizuotus gyvus mokymus. Pabaigus mokymus gali būti tikslinga patikrinti darbuotojų žinias testais ar egzaminais.

Organizacijos turėtų fiksuoti kada ir kokius antikorupcinius mokymus surengė, kas juose dalyvavo, koks buvo mokymų turinys. Tolesni mokymai turėtų būti rengiami, jeigu pasikeičia teisės aktų reikalavimai, įvyksta organizacijos organizacinės struktūros pokyčiai, darbuotojai pereina į kitas pareigas, organizacija pradeda veiklą naujose rinkose, šalyse, pradedami parduoti nauji produktai ir paslaugos.

Antikorupciniai mokymai neturėtų būti tik vienkartinio pobūdžio, jie turi tęstis nuolat. Kaip dažnai reikėtų organizuoti darbuotojų mokymus priklauso nuo konkrečios verslo organizacijos, jos padalinio ar pareigybės korupcijos rizikos. Paprastai antikorupciniai mokymai yra kartojami kas antrus metus. Mokymai turėtų būti privalomi kiekvienam darbuotojui.

Jei korupcijos rizikos vertinimo metu nustatyta, kad tam tikra rizika yra susijusi su verslo organizacijos agentais, konsultantais, tiekėjais ir verslo partneriais, jie taip pat turėtų būti apmokomi. Tai ypač aktualu, jei tokie asmenys veikia aukštos korupcijos rizikos šalyse ar veikdami organizacijos vardu bendrauja su valdžios atstovais, pavyzdžiui, gaunant leidimus ar suderinimus.

Kaip geras antikorupcinių mokymų pavyzdys galėtų būti laikomi Lenkijos Centrinio Antikorupcijos Biuro parengti ir Internete patalpinti antikorupciniai mokymai[78], kurie susideda iš trijų blokų: korupcija viešajame sektoriuje, korupcija privačiame sektoriuje ir socialinės korupcijos pasekmės. Kiekvienas norintysis gali užsiregistruoti ir *on-line* režimu praeiti antikorupcinius mokymus pagal pasirinktą temą, išlaikyti testą ir sėkmės atveju atsispausdinti mokymų baigimo sertifikatą.

6.7. Etikos ir elgesio kodeksai

Etikos kodeksas kartu su organizacijos antikorupcine politika yra pagrindinės organizacijos antikorupcinės priemonės.

Etikos kodeksas – tai dokumentas, skirtas apibrėžti principines organizacijos elgesio nuostatas, nustatantis etikos reikalavimus visiems su organizacija susijusiems asmenims (administracijai, eiliniams darbuotojams, konsultantams, atstovams ir pan.).

Elgesio kodeksas – dokumentas, kuris skirtas aptarti organizacijos darbuotojų elgesį įvairiose situacijose (pavyzdžiui: darbuotojui sulaukus korupcinio pobūdžio pasiūlymo, gavus organizacijoje draudžiamos vertės dovaną, pastebėjus kolegą piktnaudžiaujantį savo pareigomis ir pan.).

Etikos kodekso įžangoje paprastai pateikiami pagrindiniai etiško elgesio principai, nuostatos, paaiškinama, ko organizacija tikisi tokiu savo pareiškimu, pristatomos ir paaiškinamos organizacijos vertybės, misija, vizija.

Kiekviena organizacija turi pasirinkti jai tinkančius aspektus, sutrumpinti ar papildyti juos savo konkrečios veiklos srities specifika. Taip pat galima suasmeninti įsipareigojimus: suprantu ir įsipareigoju „aš“, ne „mes“ ir ne „bendrovė“.

Rengiant etikos kodeksą būtina apibrėžti šias sritis:

- etikos kodekso paskirtį;
- etikos kodekso tikslus;
- tikslinę etikos kodekso naudojimo grupę (-es);
- pagrindinius etikos kodekso principus (atskiri principai gali būti plačiau paaiškinami ir apibrėžiami).

Etikos kodeksą patvirtina aukščiausias valdymo organas organizacijoje. Tai gali būti organizacijos valdyba, taryba, akcininkai, direktorius / vadovas.

Etikos nuostatų įgyvendinimą užtikrina darbuotojai arba atskaitomybės funkcijas atliekantis asmuo, organizacijos viduje sudaryta taryba ar įgaliotas padalinys.

Etikos kodekso pavyzdys pateikiamas **Vadovo Priede Nr. 2.**

Pastebėtina, kad nemažai Lietuvos verslo organizacijų jau turi parengusios savo Etikos kodeksus, kurie taip pat galėtų būti panaudoti kaip pavyzdys, rengiant šį dokumentą savo organizacijoje[79].

Elgesio kodekse[80] siūlytina aprašyti konkrečias, dažniausiai organizacijoje pasitaikančias situacijas, ir pavyzdžiai, kaip jose turėtų elgtis darbuotojai.

---

[78] Central Anti-Corruption Bureau's training platform. https://szkolenia-antykorupcyjne.edu.pl/

[79] Teo LT, AB. Prieiga per internetą: https://www.teo.lt/node/1110
Lietuvos reklamos biuras. Prieiga per internetą: http://www.reklamosbiuras.lt/download.php?file_id=42
Delfi. Prieiga per internetą: http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/delfi-pristato-savo-etikos-kodeksa.d?id=62344011
Lietuvos kredito unijos. Prieiga per internetą: http://lku.lt/apie-mus/etikos-kodeksas/
Lietuvos verslo konfederacija. Prieiga per internetą: http://www.lvk.lt/lt/tiekeju-etikos-kodeksas-viesuosiuose-pirkimuose
UAB „Kelprojektas“. Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/naujienos_2014/Kelprojektas_Etikos_kodeksas_1.pdf
Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: http://www.mruni.eu/lt/universitetas/apie_mru/dokumentai/etikos_kodeksas/

Etikos kodeksas yra veiksmingesnis, jei yra viešai paskelbiamas (pavyzdžiui, organizacijos interneto svetainėje) ir patalpinamas šalia kitų organizacijai svarbių dokumentų tokių kaip pavyzdžiui: organizacijos antikorupcinė politika, įstatai, misija, vizija, tikslai, vertybės.

6.8. Interesų konflikto valdymo politika

Interesų konfliktas – tokia situacija, kai bet kokios profesijos atstovas (valdžios, verslo, žiniasklaidos, viešosios organizacijos, ir pan.) turi rinktis tarp pareigų vykdymo, reikalaujamo užimamų pareigų, ir privataus intereso.

Interesų konflikto traktavimas viešajame sektoriuje

Viešasis interesas – tai visuomenės suinteresuotumas, kad asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, visus sprendimus priimtų nešališkai ir teisingai.

Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 2 straipsnio 4 dalis **interesų konfliktą** apibrėžia kaip situaciją, kai valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo, atlikdamas pareigas ar vykdydamas pavedimą, privalo priimti sprendimą ar dalyvauti jį priimant, ar įvykdyti pavedimą, kurie susiję ir su jo privačiais interesais.

Šiame apibrėžime **privatūs interesai** – asmens, dirbančio valstybinėje tarnyboje, (ar jam artimo asmens) asmeninis turtinis ar neturtinis suinteresuotumas[81], galintis turėti įtakos sprendimams atliekant tarnybines pareigas.

Pavyzdžiui*:*

- *savivaldybės viešosios tvarkos tarnautojas gauna skundą dėl jo brolio padaryto viešosios tvarkos pažeidimo;*
- *ministerijos viešųjų pirkimų komisijos narys turi balsuoti dėl sutarties tarp jo atstovaujamos ministerijos ir bendrovės, kurios akcininke yra jo žmona, sudarymo;*
- *valstybės įmonės direktoriaus pavaduotojas sprendžia klausimą dėl paramos skyrimo paramos gavėjams, tarp kurių yra jo motinos vadovaujama viešoji įstaiga;*
- *biudžetinės įstaigos vadovas turi atrinkti tinkamiausią kandidatą į jo vadovaujamos įstaigos laisvą darbo vietą, o tarp galimų kandidatų yra įtraukta jo marčia ir pan.*

Viešajame sektoriuje, atliekant bet kokius veiksmus ir priimant bet kokius sprendimus, viešiesiems interesams turi būti teikiama pirmenybė prieš privačius interesus.

Siekiant užkirsti kelią galimam interesų konfliktui, valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo:

- Privalo deklaruoti savo privačius interesus, pateikdamas privačių interesų deklaraciją[82], kurioje nurodomi jo ir sutuoktinio, sugyventinio ar partnerio duomenys (darbovietės ir pareigos, dalyvavimas juridiniuose asmenyse, vykdoma individuali veikla, narystė ir pareigos įmonėse, įstaigose, asociacijose ar fonduose (išskyrus narystę politinėse partijose ir profesinėse sąjungose), per paskutinius 12 kalendorinių mėnesių gautos didesnės nei 150 eurų vertės dovanos (išskyrus artimų asmenų dovanas), sudaryti ir kiti galiojantys didesnės negu 3 000 eurų vertės sandoriai, artimi asmenys ar kiti žinomi asmenys arba duomenys, dėl kurių gali kilti interesų konfliktas ir pan.).
- Negali dalyvauti rengiant, svarstant ar priimant sprendimus arba kitaip paveikti sprendimus, kurie sukelia interesų konfliktą. Esant tokiai situacijai, privalo apie tai

---

[80] http://www.stt.lt/files/mokmedziaga/CD3/CD3_3/files/_teises_aktai/_lietuvos/Lietuvos%20nacionalines%20kovos%20su%20korupcija%20programos%20perziura/II.%20Elgesio%20kodeksai.pdf

[81] **Asmeninis suinteresuotumas** – moralinė skola, moralinis įsipareigojimas, turtinė ar neturtinė nauda arba kitas panašaus pobūdžio interesas.

[82] Pagal Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 10 straipsnį didžiosios daugumos deklaruojančiųjų **deklaracijų duomenys yra vieši** ir skelbiami Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos interneto svetainėje http://www.vtek.lt/index.php/deklaravimas.

informuoti vadovą, nusišalinti ir jokia forma toliau nedalyvauti rengiant, svarstant ar priimant sprendimą.

- Negali atstovauti valstybei ar savivaldybei arba valstybės, savivaldybės institucijoms:
  - tvarkydamas reikalus su fiziniais ar juridiniais asmenimis, iš kurių jis ar jam artimi asmenys gauna bet kurios rūšies pajamų;
  - tvarkydamas reikalus su visų rūšių įmonėmis, kuriose jis ar jam artimi asmenys turi daugiau kaip 10 procentų įstatinio kapitalo arba akcijų.
- Negali atstovauti privačioms grupėms ar asmenims ir ginti jų interesų valstybės ar savivaldybių institucijose, išskyrus atvejus, kai jis veikia kaip atstovas pagal įstatymą.
- Pažeidęs nustatytus reikalavimus tam tikrą laikotarpį negali būti skatinamas, o pripažintas šiurkščiai pažeidęs įstatymo nuostatas[83] – 3 metus nuo pažeidimo paaiškėjimo dienos negali būti skatinamas, priimamas, skiriamas ar renkamas į aukštesnes pareigas.

Be to, teisės aktai taip pat nustato tam tikrus apribojimus asmeniui, nustojusiam eiti pareigas valstybinėje tarnyboje:

- Vienerius metus jis neturi teisės dirbti įmonės ar jos kontroliuojamos įmonės vadovu, vadovo pavaduotoju, būti šios įmonės tarybos ar valdybos nariu, taip pat eiti kitas pareigas, tiesiogiai susijusias su sprendimų priėmimu įmonės valdymo, turto tvarkymo, finansų apskaitos ir kontrolės srityse, jeigu per paskutinius darbo metus jo tarnyba buvo tiesiogiai susijusi su įmonės ar jos kontroliuojamos įmonės veiklos priežiūra ar kontrole arba jeigu asmuo tiesiogiai dalyvavo rengiant, svarstant ar priimant palankius įmonei ar jos kontroliuojamai įmonei sprendimus konkurso ar kitokiu būdu teikti valstybės užsakymus ar finansinę paramą.
- Vienerius metus negali atstovauti fiziniams ar juridiniams asmenims toje institucijoje, kurioje jis paskutinius metus dirbo.
- Vienerius metus negali atstovauti fiziniams ar juridiniams asmenims kitose valstybės ar savivaldybių institucijose tais klausimais, kurie buvo priskirti jo tarnybinėms funkcijoms.

***Pavyzdžiui**, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija 2014 m. lapkričio 4 d. paskelbė, kad buvęs teisingumo viceministras S. S. supainiojo viešuosius ir privačius interesus, kadangi nepraėjus vienerių metų laikotarpiui nuo pasitraukimo iš viceministro pareigų, įsidarbino jo kaip viceministro kuruotoje valstybės įmonėje „Registrų centras“, dėl ko privalo būti atleistas iš naujų pareigų*.

Interesų konflikto traktavimas privačiame sektoriuje

Privačiame sektoriuje interesų konfliktas taip pat reiškia bet kokią situaciją, kurioje darbuotojo asmeniniai interesai gali prieštarauti bendrovės interesams. Esant interesų prieštaravimui, atsiranda rizika, kad darbuotojai priims šališkus sprendimus, kurie gali turėti neigiamos įtakos verslo organizacijos turtui ar reputacijai.

Asmeniniai interesai gali atsirasti dėl asmens turtinio ar neturtinio suinteresuotumo, dažniausiai dėl asmens draugystės, šeimyninių ar giminystės ryšių, o tam tikrais atvejais taip pat dėl narystės politinėje veikloje, finansinėse, pelno ar ne pelno, religinėse ar labdaros organizacijose.

[83] Asmuo laikomas šiurkščiai pažeidusiu įstatymo nuostatas, jeigu:
- asmeniui iš anksto buvo pateiktos išankstinės rašytinės rekomendacijos, nuo kokių sprendimų rengimo, svarstymo ar priėmimo jis privalo nusišalinti;
- pažeidimas padarytas pakartotinai per 1 metus nuo tos dienos, kurią asmuo buvo pripažintas pažeidęs įstatymą.

Kiekvienas organizacijos darbuotojas turėtų būti rašytinai įspėtas, kad susidūręs su interesų konfliktu darbovietėje, nedelsiant apie tai praneštų savo vadovui ir nusišalintų.

Verslo organizacijų etikos kodeksuose dažnai galima rasti nuostatas, reikalaujančias vengti interesų konflikto, pavyzdžiui:

- siekti asmeninės naudos darbdavio sąskaita;
- dengti asmenines išlaidas naudojantis savo darbo padėtimi;
- siekti asmeninių ar šeimos interesų sandoriuose su organizacija ar tarp organizacijos ir bet kurio tiekėjo ar kliento;
- samdyti šeimos narius darbui organizacijoje;
- dirbti kitų įmonių, įstaigų ir organizacijų naudai darbo laiku;
- naudoti organizacijos turtą, vardą ir reputaciją antraeilėms pareigoms atlikti;
- užsiimti veikla, kuri konkurencijos požiūriu būtų žalinga organizacijai arba sukeltų interesų konfliktą;
- dirbti ar turėti interesų įmonėse, kurios konkuruoja su organizacija, tiekia jai prekes ar paslaugas arba turi kitokių verslo santykių.

Privačių interesų deklaravimas

Kad etikos kodeksų nuostatos nebūtų deklaratyvios ir jų būtų laikomasi praktikoje, kai kurios organizacijos, samdydamos naujus darbuotojus į reikšmingas bendrovei pareigas, prašo juos užpildyti savo interesų deklaracijas.

Be to, informacija apie galimus darbuotojų asmeninius interesus gali būti renkama ir iš viešųjų šaltinių (pavyzdžiui, socialinių tinklų).

Vėliau, atliekant organizacijos auditus arba atskirų darbuotojų veiklos patikrinimus, gali būti įvertinama, ar darbuotojai laikosi prisiimtų įsipareigojimų dėl interesų konflikto vengimo.

Privačių interesų deklaravimas yra viena iš veiksmingiausių interesų konfliktų prevencijos priemonių, padedanti darbuotojui nustatyti jo darbe galimas grėsmes ir apie jas tinkamai informuoti savo vadovus.

Ši priemonė tarnauja ne tik galimų interesų konfliktų prevencijai, bet ir parodo organizacijos atskaitingumą visuomenei, savo klientams, siekį veikti skaidriai ir pasitikėjimo vertą elgesį.

Privačių interesų deklaravimo sistema veikia trimis lygmenimis:

- **asmeniniu** (deklaruojančio asmens). Darbuotojas, pildydamas privačių interesų deklaraciją, gerai apgalvoja, kokie turimi jo privatūs interesai gali būti svarbūs atliekant jam pavestas tarnybines pareigas ir turi galimybę juos savarankiškai įvertinti kaip potencialaus interesų konflikto, ar – galbūt korupcinio pobūdžio rizikas.
- **instituciniu** (organizacijų vadovų, padalinių vadovų, organizacijos kolektyvo). Organizacijų vadovai turi būti susipažinę su jų pavaldinių deklaruotais privačiais interesais. Esant pagrįstoms abejonėms, kad darbuotojo privatūs (verslo) interesai gali prieštarauti organizacijos, kurioje jis dirba tikslams, užtikrindamas šių tikslų viršenybę prieš asmeninius darbuotojo interesus, vadovas gali nušalinti konkretų darbuotoją nuo atitinkamų užduočių vykdymo ir pavesti jas atlikti kitiems.
- **visuomeniniu** (žiniasklaidos priemonių, visuomeninių organizacijų ir visuomenės). Su viešųjų asmenų, kurių privačių interesų deklaracijų duomenys yra skelbiami viešai, turimais privačiais interesais visuomenė gali susipažinti tiesiogiai. Tokia visuomeninė kontrolė – veiksmingiausia galimų interesų konfliktų prevencijos priemonė, nes visuomet (ir realiu laiku) leidžia patikrinti, ar konkretus darbuotojas veikia nešališkai ir skaidriai.

Valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų privačių interesų deklaravimo formą, vadovaudamasi Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo

nuostatomis nustato VTEK.

Lietuvoje veikiančios nevyriausybinės organizacijos ir privataus kapitalo įmonės, vadovaudamosi vidiniais teisės aktais, gali nustatyti prievolę darbuotojams (ar tam tikrai jų grupei) nustatyta tvarka bei forma atskleisti turimus asmeninius (finansinius) interesus, kurie gali būti svarbūs atliekant darbines pareigas.

Pavyzdžiui, TILS savo interneto svetainėje www.transparency.lt viešai skelbia įstaigos dalininkų interesų deklaracijas, kuriose nurodomos visos apmokamos ir neapmokamos pareigos, svari nuosavybė, kompanijos, kuriuose valdoma daugiau nei 5 procentai viso turto, santykiai su valstybės tarnyba. AB „Ambergrid“ iš bendrovės valdybos narių, iki jiems užimant šias pareigas, taip pat reikalauja pateikti interesų deklaraciją, kurioje nurodomos visos aplinkybės, dėl kurių galėtų kilti valdybos nario ir bendrovės interesų konfliktas. Analogiškas reikalavimas valdybos ir stebėtojų tarybos nariams įtvirtintas ir AB „Klaipėdos nafta“ įstatuose.

Yra nuomonių, jog smulkiose verslo organizacijose, neretai dar vadinamose „šeimyninėmis“, interesų konfliktas yra neišvengiamas, nes didžiąją dalį jų darbuotojų sudaro vienos šeimos (giminės) nariai, todėl jose taikyti priemones interesų konfliktų prevencijai nėra prasmės.

Paantrinant tokiai nuomonei, reikėtų atkreipti dėmesį, kad tokio pobūdžio organizacijose asmeninis interesas paprastai sutampa su organizacijos interesais. Kita vertus, verslui augant ir plečiantis, jame neišvengiamai atsiranda vis daugiau su šeima nesusijusių darbuotojų. Manytina, kad tuomet reikėtų pradėti vertinti naujai priimamų darbuotojų bei organizacijos interesų suderinamumą.

Taip pat pažymėtina, kad interesų konfliktas galimas ne vien tarp asmeninių darbuotojo bei organizacijos (darbdavio) interesų, bet ir tarp organizacijos ir jos klientų / paslaugų gavėjų interesų. Tokios situacijos gali susiklostyti teikiant konsultavimo, ekspertizės, teisines, bankroto administravimo ir kitas paslaugas dviem ar daugiau asmenų, kurių interesai yra priešingi.

Kad išvengtų tokių nepatogių situacijų, organizacijoms rekomenduojama parengti savo interesų konfliktų vengimo politikas[84].

6.9. Dovanų ir reprezentavimo politika

Dovana yra bet koks vertę turintis materialinis daiktas, įteikiamas kitam žmogui kaip draugystės ar dėkingumo ženklas pagal tarptautinį protokolą, nusistovėjusias tradicijas ir papročius. Paprastai dovanos yra teikiamos nesitikint mainais už tai gauti kokį nors atlygį, tačiau priklausomai nuo **dovanos vertės**, nuo to **kam**, **kokiomis aplinkybėmis**, **kaip dažnai ir kokiu tikslu** ji teikiama, dovana gali būti traktuojama kaip neteisėta nauda arba kyšis, todėl tiek viešajame, tiek privačiame sektoriuje labai svarbu yra žinoti takoskyrą tarp dovanos ir kyšio.

Taigi, **dovana** yra savanoriškas nuosavo turto perleidimas neatlygintinai kitam asmeniui, be jokios kompensacijos. Dovanos sąvoką siūlytina tapatinti su žodžiu „veltui“.

Tikra dovana niekada negali būti kyšiu, o kyšis – dovana.

---

[84] Pavyzdžiui:
Advokatų kontoros „Vanhara Law Firm“ interesų konfliktų vengimo politika, http://vanhara.lt/interesu-konfliktu-vengimo-politika/
SEB grupės interesų konfliktų vengimo politika,
https://www.seb.lt/sites/default/files/web/pdf/Interesu_konfliktu_vengimo_politika.pdf
AB banko „FINASTA“ Interesų konfliktų vengimo ir jų valdymo politika,
http://www.finasta.com/files/Reglamentai%20ir%20tvarkos/Interesu_konflikto_vengimo_politika_LT.pdf

Paslauga[85] – tai materialinę vertę turinti, neapčiuopiama veikla (*remonto darbai, projektavimas, grožio, sveikatinimo procedūros, poilsio organizavimas, konsultacijos ir pan.*), kuria tenkinamas konkretus materialus ar nematerialus vartotojo poreikis.

Svetingumas – tai malonus ir paslaugus žmogaus sutikimo, priėmimo arba aptarnavimo būdas, apimantis kompleksą apčiuopiamų (*maistas, gėrimai, nakvynė*) ir nepačiuopiamų (*aptarnavimas, atmosfera, įvaizdis*) elementų.

Dovanų (įskaitant paslaugų ir svetingumo) traktavimas viešajame sektoriuje

Lietuvos Respublikos teisės aktai draudžia bet kokio pobūdžio dovanas, paslaugas, atsidėkojimus ar svetingumo išraiškas viešojo sektoriaus darbuotojams, jei jie **susiję su darbuotojo einamomis pareigomis**. Tokio pobūdžio naudos teikimas ir priėmimas nepriklausomai nuo naudos vertės yra laikomas neteisėta veika ir užtraukia drausminę, administracinę arba baudžiamąją atsakomybę.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas nustato baudžiamąją atsakomybę netgi už mažesnės negu 1 MGL (***38 EUR***) vertės nepagrįstos naudos suteikimą ir priėmimą.

Kita vertus, praktikoje tiek prokuroras, tiek teismas kiekvieną atvejį vertina atskirai, atsižvelgdami į veikos padarymo aplinkybių visumą, todėl tikėtina, kad valstybės tarnautojo veiksmus, priimant nebrangaus alkoholinio gėrimo kyšį už skubų pažymos išdavimą interesantui (*tai yra, už teisėtą veikimą vykdant įgaliojimus*), teismas greičiausiai vertintų kaip mažareikšmę veiką ir atleistų nuo baudžiamosios atsakomybės, tačiau tai būtų pagrindas taikyti asmeniui drausminę atsakomybę. O analogiško kyšio priėmimas už neteisėtą suklastotos pažymos išdavimą (*tai yra, už neteisėtą veikimą vykdant įgaliojimus*), manytina, teismo jau būtų traktuojamas kaip baudžiamasis nusižengimas ir užtrauktų baudžiamąją atsakomybę[86].

Žemiau nurodomi teisės aktai ir jų nuostatos, draudžiančios viešojo sektoriaus darbuotojams priimti dovanas, taip pat nurodančios kaip tarnautojas privalo elgtis jas gavęs:

- Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.470 straipsnio 5 dalis draudžia priimti dovanas politikams, valstybės ir savivaldybių pareigūnams, kitokiems valstybės tarnautojams ir jų artimiesiems giminaičiams, kai tai susiję su politiko, pareigūno ar valstybės tarnautojo tarnybine padėtimi ar tarnybinėmis pareigomis.
- Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 3 straipsnio 4 dalies 2 punktas nustato, kad valstybės tarnautojas privalo elgtis nepriekaištingai, būti nepaperkamas, nepriimti dovanų, pinigų ar paslaugų, išskirtinių lengvatų ir nuolaidų iš asmenų ar organizacijų, galinčių daryti įtaką, kai jis eina valstybės politiko pareigas ar atlieka tarnybines pareigas.
- Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 14 straipsnis nustato, kad:
  - Asmuo, dirbantis valstybinėje tarnyboje[87], negali priimti dovanų ar paslaugų arba jas teikti, jeigu tai gali sukelti viešųjų ir privačių interesų konfliktą.

---

[85] Pagal Lietuvos Respublikos paslaugų įstatymo 2 straipsnio 10 dalį Paslauga – *bet kokia savarankiška, paprastai už užmokestį atliekama ūkinė komercinė veikla, kurios nereglamentuoja nuostatos dėl prekių, kapitalo ar asmenų judėjimo laisvės, kaip nurodyta Europos bendrijos steigimo sutarties 50 straipsnyje*.

[86] Čia tikslinga pažymėti, kad pagal Valstybės tarnybos įstatymo 3^1 straipsnio 1 dalies 3 punktą asmuo negali būti laikomas nepriekaištingos reputacijos ir eiti valstybės tarnautojo pareigas, jeigu jis įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl **baudžiamojo nusižengimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams** ar korupcinio pobūdžio baudžiamojo nusižengimo padarymo ir nuo apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos nepraėjo **treji metai**.

[87] **Asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje**, – valstybės politikai, valstybės pareigūnai, valstybės tarnautojai, teisėjai, žvalgybos pareigūnai, profesinės karo tarnybos karininkai, asmenys, dirbantys valstybės ir savivaldybių įmonėse, biudžetinėse įstaigose ir turintys administravimo įgaliojimus, asmenys, dirbantys viešosiose įstaigose ir asociacijose, kurios gauna lėšų iš Lietuvos valstybės ar savivaldybių biudžetų ir fondų, ir turintys administravimo įgaliojimus, Lietuvos Banko darbuotojai, turintys viešojo

- Minėtas apribojimas netaikomas asmenims, gavusiems dovanų ar paslaugų pagal tarptautinį protokolą ar tradicijas, kurios įprastai yra susijusios su asmens, dirbančio valstybinėje tarnyboje, pareigomis, taip pat reprezentacijai skirtoms dovanoms (*valstybės, įstaigos ir kitokia simbolika, kalendoriai, knygos ir kitokie informacinio pobūdžio spaudiniai*), kurių vertė neviršija 30 eurų (jei nurodytos dovanos vertė viršija 30 eurų, ši dovana yra laikoma valstybės ar savivaldybės nuosavybe, ji įvertinama ir saugoma Vyriausybės nustatyta tvarka).
- Valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo, kuris asmeniškai ar per tarpininkus priėmė leidžiamo dydžio dovaną iš fizinio ar juridinio asmens ir dėl to gali kilti viešųjų ir privačių interesų konfliktas, vienerius metus negali dalyvauti rengiant, svarstant ar priimant sprendimus ar atlikti kitų tarnybinių pareigų dėl šio asmens.

„Transparency International“ siūlo laikytis nulinės dovanų politikos (*angl. zero tolerance for gifts*) bei Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos rekomendacijų[88] nepriimti jokių dovanų ar (ir) neatlygintinų paslaugų, jei jų priėmimo aplinkybės visuomenėje galėtų būti suprantamos nevienareikšmiškai, vertinamos prieštaringai ir sukurtų interesų konflikto regimybę.

Pavyzdys. *Verslininkas nuolat vėluoja, nors ir nežymiai, pateikti dokumentus apie savo bendrovės veiklą ją kontroliuojančiai valstybės (ar savivaldybės) institucijai. Be to, bendrovės atskaitomybės dokumentai užpildomi nesilaikant tam tikrų, jiems keliamų, formalių reikalavimų. Viešai demonstruodamas, jog „gailisi“ ir tarsi „atsiprašydamas“ už tokį savo elgesį ir tikėdamasis, jog dokumentus priimanti valstybės (ar savivaldybės) institucija, daromų aplaidžių veiksmų nevertins kaip pažeidimo, į situaciją pažvelgs „žmogiškai“, „nebiurokratiškai“, priimamajame kartu su dokumentais verslininkas palieka saldainių dėžutę ir gėlių puokštę.*

Tokiose situacijose „parodyto asmeninio dėmesio“ ženklus, – tegul ir simbolines ar visai mažareikšmes „dovanėles“, priimantiems tarnautojams neišvengiamai iškyla psichologinio pobūdžio dilema – kaip pasielgti su „šiuo maloniu žmogumi“, kuris nesilaiko formalių, „biurokratiškų“ reikalavimų?

Atsakymas vienareikšmiškas – šiuo atveju valstybės tarnautojui jokių dovanėlių tikrai negalima priimti, o verslininkui nederėtų jų teikti.

Atsidėkojant viešojo sektoriaus darbuotojui pakanka gero žodžio.

Norint atsidėkoti už mandagų, kultūringą, paslaugų ar profesionalų elgesį, rekomenduotina užpildyti asmenų aptarnavimo anketą, parašyti laišką / atsiliepimą įstaigos vadovui ar pan. Tai bus teisėta padėka, kuri leis išvengti psichologinio diskomforto, o kartu bus parodytas dėkingumas darbuotojui bei institucijai.

Dovanų (įskaitant paslaugų ir svetingumo) traktavimas privačiame sektoriuje

Privačiame sektoriuje dovanos paprastai yra vertinamos lanksčiau negu viešajame sektoriuje. Dažniausiai kiekviena organizacija gali pati nuspręsti, kokią dovanų politiką taikyti savo veikloje. Tačiau ir čia egzistuoja pagrindinė taisyklė – visos dovanos turi būti teikiamos (gaunamos) *bona fide* [*lotyniškai*], tai yra – gera valia, atvirai, sąžiningai, be jokių užslėptų kėslų. Be to, turėtų būti uždraustos bet kokios dovanos, kurių suteikimas ar gavimas galėtų turėti įtakos tarpusavio verslo sandoriams, paveiktų priimamus sprendimus arba leistų pagrįstai įtarti galimą tokį poveikį.

---

administravimo įgaliojimus (atliekantys finansų rinkos priežiūros, vartotojų ir finansų rinkos dalyvių ginčų nagrinėjimo ne teisme funkcijas ir kitas viešojo administravimo funkcijas), akcinių bendrovių ir uždarųjų akcinių bendrovių, kurių akcijos, suteikiančios daugiau kaip 1/2 balsų visuotiniame akcininkų susirinkime, nuosavybės teise priklauso valstybei ar savivaldybei, vadovai ir vadovų pavaduotojai, taip pat kiti asmenys, turintys viešojo administravimo įgaliojimus.

[88] Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2015-11-25 rezoliucija Nr. KS-73 dėl dovanų ir neatlygintinų paslaugų.

Siekiant išvengti keblių situacijų ir bereikalingų jų interpretacijų, kiekvienai verslo organizacijai tikslinga būtų formalizuoti jai priimtiną dovanų politiką, tai yra raštu išdėstyti ir viešai paskelbti (pavyzdžiui, savo interneto svetainėje) apie tai, kokio pobūdžio ir vertės dovanas leidžiama teikti ir gauti jos darbuotojams.

Tokia politika taip pat yra svarbi informacinio pobūdžio priemonė visiems organizacijos partneriams, leisianti išvengti abiem pusėms nepatogių situacijų ateityje.

Retai kuri verslo organizacija nustato visišką bet kokių dovanų draudimą savo darbuotojams. Įprastai yra nustatomos tam tikros dovanojimo / dovanų priėmimo sąlygos, pavyzdžiui:

- Nustatoma maksimali leistina dovanų vertė, pavyzdžiui, ne daugiau nei 50 eurų;
- Išvardijamos konkrečios leistinos dovanos (pateikiant jų sąrašą) arba nurodomas dovanų pobūdis ir maksimali jų leistina vertė, pavyzdžiui: darbo kalendoriai, kanceliarinės prekės, organizacijos reklaminė atributika, reprezentaciniai suvenyrai, smulkūs aksesuarai, alkoholiniai gėrimai, tabako gaminiai, kurių vertė ne didesnė kaip 30 eurų;
- Uždraudžiamos bet kokios dovanos pinigine išraiška, įskaitant dovanų čekius, dovanų kuponus ir pan.;
- Nustatomos dovanų priėmimo taisyklės, pavyzdžiui: 1) pareiga apie visas dovanas informuoti savo tiesioginį vadovą ir / arba už etiką ir antikorupcinių priemonių įgyvendinimą organizacijoje atsakingą (atitikties) darbuotoją; 2) pareiga visas dovanas užregistruoti organizacijos dovanų registre, o dovaną perduoti atitikties darbuotojui; 3) kilus abejonėms dėl dovanos vertės ar jos įteikimo tikslų, pareiga kreiptis konsultacijos į vadovą / atitikties darbuotoją dėl dovanos priėmimo arba grąžinimo; 4) metų pabaigoje sudaroma komisija, kuri apsprendžia per metus gautų dovanų likimą (kurias dovanas saugoti organizacijos suvenyrų stende, kurias išdalinti darbuotojams loterijos būdu, kurias paaukoti labdarai ir pan.) ir apie tai paskelbiama viešai tinklalapyje.

Prieš apsisprendžiant priimti (įteikti) dovaną ar ne, reikėtų pagalvoti apie:

- dovanos įteikimo aplinkybes: priežastis, vietą, laiką, būdą, dovanos formą;
- dovanos vertę, ypač jei matosi, jog ji didesnė, nei to įprastomis sąlygomis leistų tikėtis su dovanotoju (ar asmeniu, kuriam ketinama dovanoti) siejantys santykiai;
- dovanojimų dažnumą ir jų periodiškumą (net smulkios, tačiau dažnai dovanojamos dovanos turėtų kelti susirūpinimą);
- kokie yra dovaną teikiančio asmens ketinimai (tai jis daro iš mandagumo ar pagarbos, o gal turėdamas ketinimų palankiu sau būdu paveikti būsimus sprendimus, tiesiogiai ar netiesiogiai atsidėkoti už daromus ar buvusius);
- ar su dovanotoju nesielgiama dviprasmiškai, savo elgesiu leidžiant jam susidaryti klaidingą nuomonę, jog dovanos (atsidėkojimo) iš jo laukiama ir tikimasi;
- ar priėmus (įteikus) dovaną nejaučiama bet kokių galimų įsipareigojimų dovanotojui (apdovanotajam);
- ar dovanos gavimo (įteikimo) faktas nekels jokių nepatogumų ar psichologinio diskomforto, jei apie tai taps viešai visiems (kolegoms, partneriams, žiniasklaidai, plačiajai visuomenei) žinoma.

6.10. Labdaros ir paramos teikimo politika

Kartais kyšį bandoma užmaskuoti paramos ar labdaros davimu, todėl tikslinga aptarti ir labdaros bei paramos teikimo skaidrumo aspektus.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.476 straipsnis nustato pagrindinius aukos (tai yra paramos arba labdaros) požymius:

- auka laikomas neatlygintinis turto ar turtinės teisės dovanojimas tam tikram naudingam tikslui;
- aukai priimti nereikalingas joks leidimas ar sutikimas;
- auka turi būti naudojama tam, kam buvo paaukota.

Teisės aktai nustato dvi juridinių asmenų galimas aukojimo rūšis: labdaros ir paramos teikimą.

Pagal Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymo (toliau – LPĮ) nuostatas:

Parama yra paramos teikėjų savanoriškas ir neatlygintinas (*išskyrus tam tikrus paramos gavėjo leidžiamus įsipareigojimus paramos teikėjui Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka*) paramos dalykų teikimas paramos gavėjams[89] šio įstatymo nustatytais tikslais.

Labdara yra labdaros teikėjų savanoriškas ir neatlygintinas labdaros dalykų teikimas LPĮ 6 straipsnyje nurodytiems labdaros gavėjams LPĮ nustatytais tikslais ir būdais.

Labdaros ir paramos **dalyku gali būti**:

1) piniginės lėšos;
2) bet koks kitas turtas, įskaitant pagamintas ar įsigytas prekes;
3) suteiktos paslaugos.

Labdaros ir paramos **dalyku negali būti**: Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių, Valstybinio socialinio draudimo fondo, Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetų ir kitų valstybės pinigų fondų, Lietuvos Banko ir kitos valstybės ir savivaldybių piniginės lėšos, taip pat tabakas ir tabako gaminiai, etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai bei ribotai apyvartoje esantys daiktai.

Labdaros tikslas:

- labdaros gavėjų minimalių socialiai priimtinų poreikių tenkinimas;
- sveikatos priežiūros užtikrinimas;
- pagalba likviduojant karo ir gaivalines nelaimes, gaisrus, ekologines katastrofas, užkrečiamųjų ligų protrūkius ir epidemijų padarinius.

Pagal LPĮ 6 straipsnį **labdaros gavėjais** gali būti:

1) neįgalieji;
2) ligoniai;
3) vaikai našlaičiai ir be tėvų globos likę vaikai;
4) nedirbantys pensininkai, negaunantys kitų pajamų, išskyrus pensijas ir kitas socialines išmokas;
5) bedarbiai;
6) asmenys, kuriems Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka pripažintas nukentėjusiųjų teisinis statusas;
7) šeimos (asmenys), kurių gaunamos pajamos negali patenkinti jų minimalių socialiai priimtinų poreikių, kurių mastą nustato savivaldybės;
8) asmenys, savivaldybių nustatyta tvarka pripažinti nukentėjusiais nuo karo ir gaivalinių nelaimių, gaisrų, ekologinių katastrofų, epidemijų, užkrečiamųjų ligų protrūkių.

Paramos tikslas – teikti paramą paramos gavėjams jų įstatuose ar nuostatuose arba religinių bendruomenių, bendrijų ir centrų kanonuose, statutuose ir kitose normose visuomenei naudingiems tikslams. Visuomenei naudingais tikslais laikoma veikla šiose srityse:

- tarptautinio bendradarbiavimo;
- žmogaus teisių apsaugos;

[89] Siekdamas gauti paramos gavėjo statusą, asmuo turi išpildyti LPĮ 15 straipsnyje nustatytus reikalavimus.

- mažumų integracijos;
- kultūros;
- religinių ir etinių vertybių puoselėjimo;
- švietimo, mokslo ir profesinio tobulinimo;
- neformalaus ir pilietinio ugdymo;
- sporto;
- socialinės apsaugos ir darbo;
- sveikatos priežiūros;
- nacionalinio saugumo ir gynybos;
- teisėtvarkos;
- nusikalstamumo prevencijos;
- gyvenamosios aplinkos pritaikymo ir būsto plėtros;
- autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos;
- aplinkos apsaugos;
- ir kitose visuomenei naudingomis ir nesavanaudiškomis pripažįstamose srityse.

Pagal LPĮ, 7 straipsnį p**aramos gavėjais** gali būti Lietuvos Respublikoje įregistruoti:

1) labdaros ir paramos fondai;
2) biudžetinės įstaigos;
3) asociacijos;
4) visuomeninės organizacijos;
5) viešosios įstaigos;
6) religinės bendruomenės, bendrijos ir religiniai centrai;
7) tarptautinių visuomeninių organizacijų skyriai (padaliniai);
8) kiti juridiniai asmenys, kurių veiklą reglamentuoja specialūs įstatymai ir kurių veiklos tikslas nėra pelno siekimas, o gautas pelnas negali būti skiriamas jų dalyviams.

Paramos gavėjais taip pat gali būti užsienyje esančios lietuvių bendruomenės ir kitos lietuviškos įstaigos ar organizacijos[90] bei Europos ekonominės erdvės valstybėse įsteigi juridiniai asmenys ar kitos organizacijos, kurių veiklos tikslas nėra pelno siekimas, o gautas pelnas negali būti skiriamas jų dalyviams[91].

Paramą gali teikti:

- Lietuvos Respublikos fiziniai ir juridiniai asmenys, išskyrus politines partijas, politines organizacijas, valstybės ir savivaldybės įmones, biudžetines įstaigas, valstybės įmones, biudžetines įstaigas, valstybės bei savivaldybių institucijas ir Lietuvos Banką. Įmonių, kuriose valstybei ir (ar) savivaldybei nuosavybės teise priklausančios akcijos visuotiniame akcininkų susirinkime suteikia daugiau kaip 50 procentų balsų, parama pagal šį įstatymą yra pripažįstama, jeigu tokios įmonės neturi mokestinių nepriemokų Lietuvos Respublikos valstybės biudžetui, savivaldybių biudžetams ar fondams, į kuriuos mokamus mokesčius administruoja Valstybinė mokesčių inspekcija, taip pat, jeigu neturi įsiskolinimų su praleistais mokėjimo terminais Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui bei laiku neįvykdytų skolinių įsipareigojimų pagal paskolos sutartis ir kitus su Finansų ministerija

[90] Užsienyje esančių lietuvių bendruomenių, kitų lietuviškų įstaigų ar organizacijų, kurios gali būti paramos gavėjai pagal Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymą, sąrašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro 2011 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. V-265 https://e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=d8d141d02cdb11e4a83cb4f588d2ac1a&lang=lt

[91] Tai reglamentuoja: Dokumentų, įrodančių, kad paramos teikėjo parama teikiama Europos ekonominės erdvės valstybėse įsteigtų juridinių asmenų ar kitų organizacijų veiklos dokumentuose numatytiems visuomenei naudingiems tikslams, nurodytiems Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymo 3 straipsnio 3 dalyje, pateikimo Valstybinei mokesčių inspekcijai tvarkoje, patvirtintoje Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2015 m. balandžio 17 d. įsakymu Nr. VA-28 https://www.e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=704b35f0e50211e4a4809231b4b55019&lang=lt

pasirašytus įsipareigojamuosius skolos dokumentus arba pagal su valstybės garantija sudarytas sutartis;

- užsienio valstybės, užsienio valstybių fiziniai ir juridiniai asmenys, tarptautinės organizacijos.

Svarbu atkreipti dėmesį, ar paramos teikimo / gavimo faktas turi būti įforminamas atitinkama sutartimi ar kitais paramos perdavimo faktą patvirtinančiais laisvos formos dokumentais, turinčiais privalomus Buhalterinės apskaitos įstatymo nustatytus rekvizitus (sutartis nebūtina, jeigu parama teikiama ne Notariato įstatymo nustatyta tvarka ir nenustatomos papildomos paramos davėjo sąlygos).

Siekdamos išvengti galimos korupcijos rizikos, verslo organizacijos turėtų parengti savo labdaros ir paramos teikimo politikas, kuriose be aukščiau aptartų nuostatų taip pat rekomenduojama numatyti šias procedūras:

- prieš teikdama labdarą ar paramą – organizacija turėtų **įsitikinti**, kad labdaros ar paramos gavėjai nėra kaip nors susiję su politikais, valdžios atstovais ir kitais subjektais, turinčiais įgaliojimus priimti sprendimus dėl aukotojo interesų;
- suteikus labdarą ar paramą – **pasidomėti** labdaros ar paramos panaudojimo skaidrumu ir pagrįstumu;
- apie suteiktą labdarą viešai **paskelbti** bent jau savo interneto svetainėje.

Pažymėtina, kad pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus **juridiniai asmenys negali finansuoti ar remti politinių partijų ir jų politinių kampanijų**.

6.11. Lobistinės veiklos politika

Lobizmo samprata Lietuvoje – kontraversiška ir daugiaprasmė. Vieniems tai – tam tikrų slaptų susitarimų sinonimas, kitiems – dalyvavimo valstybės valdyme būdas. Deja, šiandieninėje Lietuvos visuomenėje išlieka gajus sovietmečiu suformuotas neigiamas požiūris į lobizmą ir lobistus.

Pačia bendriausia prasme lobistinė veikla – tai kontaktai su teisės aktų leidybą vykdančiais asmenimis, siekiant paveikti teisės aktų leidybą. Su kuo lobistai „kontaktuoja“ ir kokie būtent kontaktai yra laikomi lobistine veikla apibrėžiama nacionalinėje teisėje, tačiau pažymėtina, kad kalbama tik apie teisėtą ir leidžiamą poveikį teisės aktų leidybą vykdantiems asmenims.

Legalūs lobistai ir jų vykdoma teisėta veikla yra demokratinės visuomenės elementas. Valstybės tarnautojams ir politikams nėra draudžiama turėti su lobistais ryšių, jei tai pasitarnauja teisingam tikslui ir yra atliekama tinkamai. Patys lobistai turėtų drąsiai kalbėti apie jų daromą įtaką ir kontaktus. Visų valstybės pareigūnų, tarnautojų ir politikų tikslas turi būti užtikrinti, kad jų veikla ir santykiai su lobistais būtų tinkami, skaidrūs ir nebūtų klaidingai interpretuojami.

Lietuvoje lobistinę veiklą reglamentuoja nuo 2001 m. sausio 1 d. galiojantis Lobistinės veiklos įstatymas[92], kurio nuostatų vykdymo priežiūrą pavesta kontroliuoti bei prižiūrėti VTEK. Lobistams taip pat galioja ir taikomos VTEK 2005 m. kovo 31 d. sprendimu patvirtintos *Lobistų etikos kodekso*[93] nuostatos.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymu:

Lobistinė veikla – fizinio ar juridinio asmens atlygintini ar neatlygintini veiksmai, kuriais siekiama daryti įtaką, kad lobistinės veiklos užsakovo interesais būtų keičiami,

[92] Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7B9B89F840E2/TAIS_437586
[93] www.vtek.lt/images/Lobistai/lobistu_etikos_kodeksas.doc

papildomi ar pripažįstami netekusiais galios teisės aktai, priimami ar nepriimami nauji teisės aktai.

Lobistas – fizinis ar juridinis asmuo, Lobistinės veiklos įstatymo nustatyta tvarka įrašytas į lobistų sąrašą.

Taigi, sąvoka lobistinė veikla iš esmės reiškia bet kokius asmens veiksmus (išskyrus Lobistinės veiklos įstatyme numatytas išimtis), kuriais siekiama daryti įtaka teisės aktų leidybai.

Lobistais Lietuvoje gali būti fiziniai bei juridiniai asmenys (įmonės) ir jų skaičius nėra ribojamas. Tam, kad asmuo galėtų verstis lobistine veikla, jis privalo būti įrašytas į lobistų sąrašą. 2016 m. į tokį sąrašą įtraukti 36 lobistai. Sprendimą dėl asmens įtraukimo į šį sąrašą (ir išbraukimo iš jo) priima VTEK, išnagrinėjusi prašymą ir užpildytą nustatytos formos anketą. Šiuos dokumentus galima rasti VTEK interneto svetainėje www.vtek.lt

Jei asmuo vykdo veiksmus, kuriais siekiama daryti įtaka teisės aktų leidybai, nesamo lobistinės veiklos užsakovo vardu arba nesiregistruojant Lobistinės veiklos įstatymo nustatyta tvarka, tokia veikla laikoma neteisėta lobistine veikla, kuri užtraukia administracinę atsakomybę pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso 172^{25} straipsnį[94].

Lobistinės veiklos įstatymo 7 straipsnis **lobistine veikla nelaiko**:

- pelno nesiekiančių organizacijų (pavyzdžiui, asociacijų, viešųjų įstaigų) veiklos, kuria siekiama savo narių bendrais interesais daryti įtaką teisės aktų leidybai;
- asmenų veiklos, kai jie įstaigų kvietimu kaip specialistai dalyvauja rengiant teisės aktų projektus;
- valstybės politikų, valstybės pareigūnų ar valstybės tarnautojų veiksmų, atliekamų pagal jiems pavestas funkcijas;
- mokslininkų (pedagogų) veiklos;
- fizinio asmens pareikštos nuomonės dėl teisės aktų;
- visuomenės informavimo priemonių darbo, susijusio su informacija apie teisės aktus.

Informacija apie lobistinę veiklą yra vieša. Lobistas privalo pateikti VTEK praėjusių kalendorinių metų lobistinės veiklos ataskaitą ne vėliau kaip iki einamųjų metų vasario 15 dienos. Lobistinės veiklos ataskaitos formą nustato VTEK ir savo interneto svetainėje www.vtek.lt skelbia gautas ataskaitas[95]. Lobistinės veiklos ataskaitoje privalo būti nurodyta: teisės akto ar teisės akto projekto, dėl kurio jis veikė kaip lobistas, pavadinimas, už lobistinę veiklą gautos pajamas ir patirtos išlaidos.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstyta, organizacijoms, kurios daro ar planuoja daryti įtaką teisiniam reglamentavimui, siūlytina parengti skaidrios lobistinės veiklos vykdymo politiką, kurioje būtų pažymima, kad:

- organizacija daro įtaką teisiniam reguliavimui (tai yra vykdo lobistinę veiklą) tik per oficialius lobistus, kurie Lobistinės veiklos įstatymo nustatyta tvarka yra įrašyti į lobistų sąrašą;
- kiekvienais metais savo interneto svetainėje skelbia informaciją apie teisės akto ar jo projekto, kuriam organizacijos užsakymu buvo vykdyta lobistinė veikla, pavadinimą, taip pat lobisto vykdžiusio lobistinę veiklą vardą ir pavardę arba pavadinimą.

---

[94] Pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso 172^{25} straipsnį Lobistinė veikla, vykdoma pažeidžiant Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo reikalavimus, – užtraukia baudą nuo vieno 144 iki 289 eurų. Tokie pat veiksmai, padaryti asmens, bausto administracine nuobauda už šio straipsnio pirmojoje dalyje numatytus pažeidimus, – užtraukia baudą nuo 289 iki 579eurų.

[95] http://www.vtek.lt/#lobistams

6.12. Pranešimo mechanizmas ir pranešėjų apsauga

Vieno teisinio „pranešėjų“ (angl. *whistleblowers)* apibrėžimo nėra – tačiau šie asmenys visada siejami su pranešimais apie darbovietėje pastebėtus pažeidimus. Kitaip tariant, pranešėjai yra asmenys, kurie dėl savo darbo pobūdžio pastebi įvairius (įskaitant ir korupcinius) pažeidimus, bet, tuo pačiu, būtent dėl to, kad dirba tose vietose, apie kurias ir praneša, susiduria su kitokio pobūdžio galimomis neigiamomis pasekmėmis nei kiti pranešantys asmenys.

Pranešėjai gali būti persekiojami savo darbe ar net atleisti, nors dažnai savo pranešimais gali užkirsti kelią nusikaltimams ar net nelaimėms. Tuo tarpu, būtent tokie asmenys paprastai turi vertingos „vidinės“ informacijos, ypač, kai kalbame apie labai specifinių žinių reikalaujančias sritis, taip pat rengiant sutartis, dalyvaujant įvairiuose pirkimų ar palaugų teikimo konkursuose arba korupciją tokiose ekspertinių žinių reikalaujančiose srityse, kaip sudėtingų infrastruktūros projektų statyba ar aukštosios technologijos. Tuo pačiu, būtent dėl šių priežasčių, jų suteikiama informacija gali būti labai vertinga ir padėti užkirsti kelią rimtiems nusikaltimams ar nelaimėms.

Tarptautinė darbo organizacija pranešėjų daromą pranešimą apibrėžia kaip „Esamų arba buvusių darbuotojų pranešimą apie neteisėtą, netinkamą, pavojingą ar neetišką darbdavių veikimą“.

Įvairios tarptautinės organizacijos išskiria pranešėjus kaip asmenis, kuriems reikalinga speciali teisinė apsauga. Vis daugiau atskirų valstybių priima jiems apsaugoti skirtus specialius įstatymus arba keičia jau esančius teisės aktus taip, kad pranešėjai jaustųsi saugiau, bent jau teisiškai.

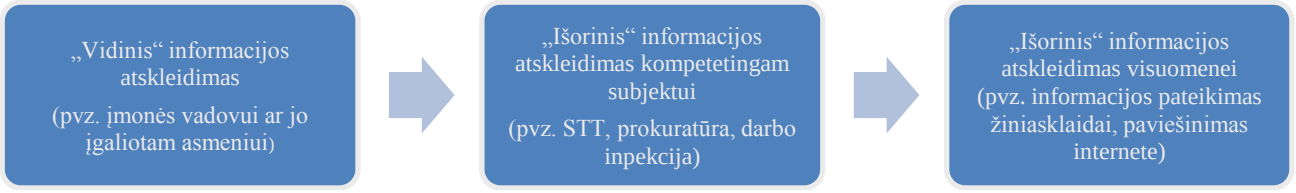
Efektyvūs pranešimų apie neetišką elgesį, sukčiavimą ir korupciją mechanizmai yra svarbūs sukčiavimo ir korupcijos prevencijai, su tuo susijusių įmonės rizikų valdymui ir užkardymui. Galimybė saugiai ir paprastai pranešti apie galimus korupcijos atvejus – itin svarbi kovos su korupcija dalis. Tačiau kol kas tik reta verslo organizacija Lietuvoje aiškiai viešai skatina apie pastebėtą neetišką ar galimai korumpuotą elgesį pranešti savo darbuotojus. Tuo tarpu būtent organizacijoje dirbantys darbuotojai paprastai geriausiai išmano su jų darbo specifika susijusias rizikas, iš arti mato kolegų elgesį ir gali laiku informuoti apie galimą sukčiavimą, korupciją ar kitą neteisėtą elgesį.

Vidinis pranešimų kanalas su aiškiais saugumo standartais bei aiški vadovų pozicija, skatinanti pranešti apie pastebėtus pažeidimus, gali tapti veiksminga priemone užtikrinti geresnį vidinių rizikų valdymą. Tarptautinių organizacijų metodiniuose leidiniuose pateikiami rekomenduojami elementai kuriant tvarią pranešimų apie pažeidimus sistemą[96].

Pranešimų būdai ir kanalai

Pranešimų kanalai turi būti aiškiai apibrėžti ir sudarantys galimybę optimaliu būdu priimti pranešimą, kadangi kitu atveju pranešėjas gali stokoti pasitikėjimo pranešimo kanalu, kaip patogia ir veiksminga priemone informacijai atskleisti.

Pranešėjų apsaugos sistemose paprastai įsteigiamas vienas ar daugiau pranešimų kanalų, kuriuos naudojant galima saugiai pateikti, atskleisti informaciją. Tokie kanalai dažnai būna skirti vidiniam informacijos atskleidimui, išoriniam atskleidimui kompetentingam subjektui ir išoriniam atskleidimui visuomenei ar žiniasklaidai.

[96] https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2013/13-84498_Ebook.pdf

Darbuotojai, kurie sužinojo apie neteisėtą veikimą turi turėti galimybę pirmiausiai pranešti organizacijos viduje, nesibaimindami galimo susidorojimo ar bet kokių neigiamų pasekmių jų atžvilgiu.

Pažymėtina, kad atvira ir saugi galimybė pranešti apie neteisėtą ar netinkamą veikimą gali nutiesti kelią į atvirą organizacijos kultūrą tarp informaciją atskleidusio asmens ir organizacijos vadovybės.

Tokia organizacijos kultūra turi būti kuriama pirmiausia vadovybės pastangomis ir plisti bei būti palaikoma visoje organizacijoje. Organizacija turi veikti su prielaida, kad darbuotojai rodys gerą valią ir pateiks informaciją apie netinkamą veikimą, o vadovybė palaikys atokių asmenų drąsą atskleidžiant jų disponuojamą informaciją ir imsis reikalingų priemonių juos apsaugoti nuo neigiamų pasekmių bei atsakingai tirs bet kokius įtarimus apie netinkamą ar neteisėtą veikimą organizacijoje.

Tokiu būdu vadovybė, skatindama vidinius pranešimus, galėtų valdyti veiksmus, galinčius pakenkti organizacijos reputacijai ar padaryti žalą, jei darbuotojas atskleistų atitinkamą informaciją išoriniu kanalu.

Tačiau, nors darbdaviai turėtų palaikyti pranešėjus ir atsakingai reaguoti į jų pateiktą informaciją, ne visada taip nutinka realybėje. Tokiais atvejais pranešėjai dažnai bijo darbdavių abejingumo ir mano, kad nėra kito kelio, kaip tik informaciją pateikti į išorę, tikintis savalaikės reakcijos, kuri turės įtakos, kad neteisėtas veikimas būtų baigtas.

Tai, kad pranešėjai pasirenka išorinius informacijos atskleidimo kanalus gali aiškiai signalizuoti, kad organizacijoje vyrauja uždarumo kultūra ir, kad vadovybė nesiima reikiamų priemonių ir nesijaučia atsakinga, kad darbuotojai būtų apsaugoti.

Vidinių ir išorinių informacijos kanalų prieinamumas pranešėjui sudaro galimybę pasirinkti kaip ir kam pranešti jo turimą informaciją. Individualaus atvejo aplinkybės turėtų sąlygoti tinkamiausio pranešimo kanalo pasirinkimą. Tokių pranešimų kanalų turėtų būti ne vienas, kad pranešėjas, atsižvelgęs į visas aplinkybes, galėtų pasirinkti tą pranešimo kanalą, kuriuo pasitiki.

Nepaisant to, abu (vidinis ir išorinis) lygiai (kanalai) turėtų veikti kartu, kad potencialūs pranešėjai turėtų pasirinkimo galimybę, kam jie norėtų atskleisti savo turimą informaciją. Taip pat pranešėjas turi turėti galimybę informaciją atskleisti išoriniu kanalu, jeigu ją atskleidus vidiniu kanalu jis nesulaukė adekvačios reakcijos per tam tikrą laiką ar nebuvo imtasi jokių reikalingų priemonių aiškinantis jo nurodytus faktus.

Be to, potencialūs pranešėjai turi turėti galimybę kreiptis į išorines priežiūros institucijas, praleidžiant ir nesinaudojant vidiniu informacijos atskleidimo mechanizmu, jei jie bijo ar turi pagrindo manyti, kad jiems nepavyks saugiai pasinaudoti organizacijoje esančiais pranešimų kanalais, kad jų anonimiškumas ar asmens duomenų konfidencialumas gali būti neužtikrintas, arba pažeidimai, apie kuriuos pranešė, bus dangstomi.

Tiesioginė prieiga prie išorinių kanalų taip pat gali būti reikalinga, kuomet reikia pranešti apie neišvengiamą grėsmę ar pavojų, o tai atlikti vidiniais kanalais būtų sudėtinga. Bet kuriuo atveju, nepaisant nuo pasirinktų informacijos atskleidimo kanalų, galimybė pranešėjui pačiam spręsti kam pateikti informaciją, sudaro objektyvesnes galimybes tai lengviau padaryti.

Jei organizacija turi atskirą pranešimų kanalą, rekomenduojama:

1. Aiškiai nurodyti, kas yra atsakingas už šio kanalo priežiūrą, kas gauna ir tvarko jais gautą informaciją, kad pranešantys asmenys žinotų, ar jų pranešimo nesvarstys asmenys, apie kuriuos ir norima pranešti, žinotų, kad gali pasikliauti pranešimo kanalu. Turi būti išsaugomas objektyvumas, pranešančių asmenų pateikiami faktai ir įrodymai turi būti analizuojami nuosekliai ir objektyviai.
2. Aiškiai nurodyti bei paaiškinti šio kanalo pobūdį, išaiškinant, ar asmuo gali pranešti anonimiškai, ko gali tikėtis kiekvienu konkrečiu atveju ir kuo skiriasi skirtingi

pranešimų būdai tais atvejais, kai institucija priima pranešimus skirtingais pranešimų kanalais.

3. Aiškiai pateikti informaciją apie tai, kaip bus saugoma informacija, susijusi su pranešimo autoryste. Tam, kad pranešantys asmenys pasitikėtų pranešimų kanalais, jie turi aiškiai suvokti, kad jų asmens duomenys bus saugomi, kad apie tai, jog jie pranešė, nesužinos netinkami asmenys.

4. Nurodyti, ar pranešėjams bus teikiamas grįžtamasis ryšys ir kokiu būdu jis bus teikiamas. Gaunami pranešimai apie galimus korupcijos ir etikos pažeidimo atvejus turi būti tiriami laiku ir atsižvelgiant į organizacijos nustatytas procedūras, o pranešantys asmenys visais atvejais turi aiškiai suvokti, ar gali tikėtis, kad jie bus informuoti apie tyrimo rezultatus ar eigą.

Darbuotojų sąmoningumo didinimas

Pažymėtina, kad sąmoningumo didinimas yra labai svarbus pranešėjų apsaugos sistemos elementas, leidžiantis keisti požiūrį į pranešėjus, šalinti neigiamą požiūrį ir nuostatas dėl pranešimų teikimo apie neteisėtą ar nesąžiningą elgesį. Taigi, sutariama, kad atvira organizacinė kultūra ir pranešėjų apsaugos teisinis reglamentavimas turi būti stiprinami sąmoningumo didinimo priemonėmis, bendravimu, mokymais ir atitinkamais organizacijoje vykstančių procesų vertinimais. Aiškių ir efektyvių komunikavimo su darbuotojais metodų naudojimas gali sąlygoti abipusio pasitikėjimo tarp darbdavio ir darbuotojo atsiradimą, taip pat leidžia darbuotojui aiškiai žinoti kokiu būdų jam būtų taikomas pranešėjo apsaugos mechanizmas ir organizacijoje taikomos apsaugos priemonės, tokiu būdu paskatinant jį jaustis neabejingu organizacijoje vykstantiems neteisėtiems ar nesąžiningiems veiksmams.

Siekiant, kad apsaugos mechanizmas tinkamai funkcionuotų ir atitiktų jo paskirtį, organizacija turi reguliariai peržvelgti jų įdiegtas ir taikomas pranešėjų apsaugos sistemas, įvertindama jų įgyvendinimo efektyvumą. Jei reikalinga, tobulinti vidinį reglamentavimą optimizuojant minėtą sistemą, kad nustatytos spragos būtų pašalintos.

Ką daryti susidūrus su korupcijos atvejais užsienyje?

Jei Lietuvos įmonė ar jos darbuotojas susiduria su korupcija kitoje šalyje, kur, pavyzdžiui, tai įmonei padaromi ženklūs nuostoliai dėl to, kad konkurentai moka kyšius, arba jei užsienio valstybės pareigūnas reikalauja kyšio, apie tai turi būti pranešta STT ar Lietuvos ambasadai (žiūrėti **Priedą Nr. 7**). Pranešėjas gali pasirinkti, kur pranešti apie netinkamą elgesį ar nepageidautinas situacijas – institucijoms Lietuvoje ar užsienyje.

Kai kurios šalys turi savo tvarką, kaip elgtis atskleidžiant korupcijos atvejus, kuria gali pasinaudoti užsienyje veikiančių Lietuvos įmonių darbuotojai. Pavyzdžiui, JAV vertybinių popierių biržos komisija turi atskleidimo sistemą, pagal kurią pranešėjui priklauso premija, jeigu pateikta informacija prisidėjo prie ekonominio nusikaltimo išaiškinimo.

6.13. Verslo partnerių tikrinimas

Verslo organizacijos, siekdamos pradėti bendradarbiavimą su nauju verslo partneriu, turi kruopščiai įvertinti visas su tuo susijusias galimas rizikas (pvz., ar potencialus partneris laiku ir tinkamai įvykdo sandorį, ar sąžiningai įgyvendina prievoles, ar nėra vienaip arba kitaip susijęs su sukčiavimu, korupcija ir pan.), todėl tam tikslui turi atlikti jo finansinį-ekonominį ir reputacijos-sąžiningumo patikrinimą, o esamų verslo santykių atžvilgiu – taikyti nuoseklaus įvertinimo ir stebėjimo mechanizmą.

Verslo partnerių reputacijos ir sąžiningumo patikrinimas bei priežiūra (angl. *due diligence*) – viena iš tipinių korupcijos prevencijos priemonių, paprastai plačiai naudojamų verslo organizacijose. Ši priemonė leidžia organizacijai ne tik tinkamai nustatyti, įvertinti ir

valdyti galimas bendradarbiavimo su atitinkamu verslo partneriu rizikas, bet ir išvengti bendradarbiavimo su abejotinos reputacijos verslininkais, dėl kurių galimų neteisėtų veiksmų organizacija rizikuotų patirti reputacinę žalą ar netgi būti patraukta baudžiamojon atsakomybėn.

Verslo praktikoje nėra universalaus verslo partnerių tikrinimo modelio, kuris tiktų įvairiapusiam verslui. Todėl kiekviena organizacija turėtų pasirinkti jos organizacinę struktūrą ir veiklos pobūdį geriausiai atitinkančias patikrinimo bei priežiūros priemones, dalis kurių yra aprašoma žemiau.

Verslo partnerių tikrinimo ir priežiūros mechanizmą galima sąlyginai suskirstyti į du pagrindinius etapus:

- naujų verslo partnerių patikrinimas;
- esamų verslo santykių priežiūra.

Prieš pradėdamos dirbti su atitinkamu verslo partneriu, verslo organizacijos paprastai vertina šiuos pagrindinius korupcijos rizikos faktorius:

- šalies;
- verslo sandorio;
- verslo partnerio.

Šalies korupcijos rizikos vertinimui gali būti pasitelkiami vieno iš garsiausių pasaulyje korupcijos suvokimo tyrimo (Transparency International „Korupcijos suvokimo indeksas“), parodančio kaip įvairioms pasaulio valstybėms pavyksta kontroliuoti korupciją, rezultatai. Informacija apie korupcinę padėtį kiekvienoje pasaulio valstybėje taip pat yra pateikiama Pasaulio verslo antikorupcinėje interneto svetainėje (angl. *Business Anti-corruption Portal*)[97].

Vertinant verslo sandorius, reikia turėti omeny, kad tarptautinėje verslo praktikoje tam tikri jų tipai, pagal savo pobūdį yra priskiriami prie aukštos rizikos sandorių bei reikalauja išsamesnio tikrinimo:

- teisinės paslaugos;
- finansinių konsultacijų paslaugos;
- pirkimai iš viešojo sektoriaus įstaigų, įmonių ir institucijų;
- agentai ir tiekėjai, kurie dirba su viešuoju sektoriumi;
- statyba ir statinių priežiūra;
- vizų / leidimų dirbti išdavimas ir su tuo susijusios paslaugos;
- įrangos įsigijimas;
- nekilnojamojo turto ir žemės įsigijimas bei nuoma;
- perdirbimas;
- muitinės paslaugos / krovinių gabenimas;
- saugumo paslaugos;
- labdara ir parama;
- įvairios konsultavimo paslaugos (pvz.: konsultacijos mokesčių, įmonių įsigijimo, santykių su valstybės institucijomis, veiklos reguliavimo klausimais, lobizmas ir t. t.);
- santykiai su viešuoju sektoriumi dėl administracinių paslaugų suteikimo (pvz.: juridinio fakto patvirtinimo, licencijos arba leidimo išdavimo ir pan.).

Vertinant verslo partnerį, atliekamas patikrinimas, kuris iš esmės yra skirtas išsiaiškinti įmonės steigimo detales, nuosavybės, struktūros, kompetencijos, mokumo, verslo reputacijos klausimus. Valstybinė mokesčių inspekcija (VMI) tokiam patikrinimui pateikia rekomendacijas, kuriose nurodoma, kad svarbu yra, jog būsimas partneris pateiktų: raštišką komercinį pasiūlymą , kuriame nurodytų būsimą sutarties objektą ,

[97] http://www.business-anti-corruption.org/

komercines sąlygas, buveinės ir veiklos vykdymo adresus , bankų sąskaitų rekvizitus , įgaliotus asmenis ryšiams palaikyti, jų kontaktinius duomenis, asmenis, įgaliotus pasirašyti išrašomus buhalterinės apskaitos dokumentus (rekomenduojama paprašyti ir minėtų asmenų parašų pavyzd žių). Be to , patariama paprašyti , kad būsimasis verslo partneris pateiktų registravimo pažymėjimo , PVM mokėtojo registracijos pažymos (jeigu jis PVM mokėtojas), leidimo steigti akcizais apmokestinamų prekių sandėlį , registruoto gavėjo / siuntėjo pažymėjimo , turimų leidimų , atestatų, susijusių su vykdoma veikla , bei licencijų atitinkamai veiklai vykdyti (kai veikla yra ribojama ar licencijuojama) kopijas.[98]

Verslo praktikoje, siekiant mažinti verslo riziką, verslo partnerių paieškos metu taip pat yra atsižvelgiama į tai, ar potencialus partneris taiko korupcijos prevencijos priemones, ar nėra įtrauktas į „juoduosius sąrašus“ – asmenų, vengiančių mokėti mokesčius, bankrutuojančių ar likviduojamų įmonių sąrašus ir pan. Lietuvoje tai galima padaryti Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos interneto svetainėje[99], taip pat verslo partnerių kreditingumo vertinimo paslaugas teikiančiose privačiose sistemose[100]. Duomenis apie tai, ar bendrovė registruota PVM mokėtojų registre Lietuvoje teikia VMI[101], o kitose Europos Sąjungos šalyse registruotas bendroves galima patikrinti Europos Komisijos interneto svetainėje[102].

Jeigu būsimasis verslo partneris yra užsienio šalies ūkio subjektas, be minėtų verslo partnerio patikimumo patikrinimo šaltinių , gali būti pasinaudota atitinkamų šalių ambasadų ar konsulinių įstaigų , prekybą skatinančių organizacijų (ekonominės plėtros agentūrų, pramonės ir prekybos rūmų , asociacijų ir kt .), galinčių suteikti informacijos apie savo šalies ūkio subjektus, paslaugomis.

Vertinant verslo partnerį, reikėtų nepamiršti ir fakto, kad tarptautinėje kovos su korupcija praktikoje verslo partneriai priskiriami padidintos rizikos grupei, jei yra patikimų duomenų, kad šio partnerio pagrindiniai akcininkai, savininkai bei kiti asmenys, įskaitant jų artimus šeimos narius, dalyvauja politikoje arba dirba valstybės tarnyboje (angl. *Politically exposed person (PEP[103])*).

Be to, tarptautinėje verslo praktikoje verslo organizacijos neretai ypatingą dėmesį skiria korupcijos prevencinių priemonių savo tiekėjams nustatymui ir jų įgyvendinimo tikrinimui. Antai, paslaugas ar prekes perkanti atitinkama verslo organizacija, siekdama sumažinti korupcijos riziką, gali imtis papildomų žemiau išdėstytų priemonių:

- prašyti verslo partnerių pasirašyti **Tiekėjų etikos kodeksą** (žiūrėti **Priedą Nr. 1**) (jame gali būti išsamiai išdėstomi verslo partnerio įsipareigojimai, susiję su žmogaus teisių apsauga, darbuotojų sveikata ir sauga, kova su korupcija, aplinkos apsauga, įskaitant atitinkamų draudžiamų naudoti cheminių medžiagų sąrašą ir pan.), įskaitant teisę nutraukti sutartį, jei atitinkamos nuostatos būtų pažeistos. Tiekėjų etikos kodeksas turi būti taikomas ne tik pačiam verslo partneriui, bet ir jo pasitelktiems subrangovams. Paprastai Tiekėjų etikos kodeksuose nustatomi aukštesni reikalavimai verslo partneriui nei numatyta teisės aktuose ir pastarieji yra įpareigojami įdiegti procesą, kuris leistų patikrinti, ar jie arba jų partneriai laikosi kodekso reikalavimų;
- sutartyje su verslo partneriu papildomai numatyti **partnerio įsipareigojimus dėl papildomų korupcijos prevencijos priemonių** taikymo tiek sutarties galiojimo laikotarpiu, tiek atitinkamą laikotarpį jai pasibaigus;

---

[98] Verslo partnerių patikimumo patikrinimo rekomendacijos. https://www.vmi.lt/cms/documents/10174/8274962/BŪSIMŲ%20VERSLO+PARTNERIŲ%20PATIKIMUMO+PATIKRINIMO+REKOMENDACIJOS.pdf/d5984a11-4df0-4f5a-b550-99ac1cf532d6

[99] www.bankrotodep.lt

[100] Pavyzdžiui: www.creditinfo.lt, www.cr.lt

[101] http://www.vmi.lt/cms/informacija-apie-mokesciu-moketojus

[102] http://ec.europa.eu/taxation_customs/vies/?locale=lt

[103] https://en.wikipedia.org/wiki/Politically_exposed_person

- kad tiekėjų ir jų subrangovų skaidrumo įsipareigojimai būtų ne tik deklaratyvūs, bet ir efektyviai įgyvendinami, sutartyse su rangovais skatintina numatyti ne tik veiklos skaidrumo nuostatas, tačiau ir **galimybę atlikti nepriklausomus veiklos ir skaidrumo auditus** visoje tiekimo grandinėje ir savo tiekėjų gretose, jei tam yra pagrįsta abejonė dėl galimų skaidrumo įsipareigojimų pažeidimo.

Verslo partnerio patikrinimo rezultatai turi būti tinkamai aprašyti tikrinimo ataskaitoje, nurodant identifikuotus bendradarbiavimo su atitinkamu verslo partneriu pagrindinius rizikos faktorius bei veiksmų, kurių reikia imtis atitinkamo verslo partnerio atžvilgiu, siekiant sumažinti galimą riziką, planą.

Verslo organizacijos neturėtų apsiriboti tik naujų partnerių finansiniu-ekonominiu ir reputacijos-sąžiningumo patikrinimu, tačiau turėtų įdiegti tinkamus esamų verslo santykių kontrolės mechanizmus, kurie leistų nuolat užtikrinti, kad verslo partneris laikytųsi nustatytų įsipareigojimų. Tai gali būti tiek periodiniai verslo partnerių mokymai apie verslo organizacijoje taikomus skaidrumo ir korupcijos prevencijos reikalavimus, tiek periodiniai verslo partnerių auditai ar patikrinimai.

6.14. Skaidrumas ir atskaitingumas visuomenei

Skaidrumas

Kai kurios organizacijos neturi programų, politikų ar strategijų, aiškiai susietų su antikorupcija ir daugelis vengia tai skelbti viešai.

Tai parodo verslo organizacijų sąmoningumo stoką, nenorą viešai nagrinėti šio klausimo bei nesupratimą, kad korupcija yra materialinė rizika pačiai organizacijai ir padidina gresiančių pasekmių riziką įvykus incidentui.

Organizacijos antikorupcinė politika, etikos kodeksai, antikorupcinė programa, korupcijos prevencijos procedūros ir rekomendacijos turi būti paskelbti organizacijos viešame tinklalapyje ir būti prieinami visiems verslo partneriams, taip pat valstybės institucijoms, su kuriomis organizacija turi ryšių.

Organizacijos turėtų rengti ataskaitas, kuriose nurodytų antikorupcinės veiklos praktiką, priemones, pažangą, bet kokius korupcijos atvejus, incidentus, taip kaip tai daroma pagal nusistovėjusią praktiką sveikatos, saugos ir aplinkosaugos srityse.

Organizacijos turėtų pateikti informaciją, gautą iš informatorių (pranešėjų), apie:

- praneštų atvejų,
- ištirtų atvejų,
- nepagrįstų atvejų,
- atvejų, kai buvo imtasi priemonių,
- atvejų, leidusių patobulinti antikorupcijos priemones, skaičių.

Metinė ataskaita ir tinklalapiai

Organizacija turėtų pranešti apie antikorupcinės programos ar atskirų korupcijos prevencijos priemonių parengimą, įgyvendinimą, priežiūrą, ir jos rezultatus savo metiniame pranešime arba savo Darnaus vystymosi / Socialinės atsakomybės / Pažangos ataskaitoje bei savo viešame tinklalapyje.

Didelių kompanijų metininėms ataskaitoms yra keliami reikalavimai įtraukti nefinansinės informacijos klausimus, įskaitant kovos su korupcija priemones[104], o bendrovių, kurių veikla susijusi su gamtos išteklių gavyba – reikalavimai pranešti apie mokėjimus valdžios institucijoms ir kitoms pagrindinėms finansinėms figūroms kiekvienoje šalyje.

[104] Pavyzdžiui, UAB „PricewaterhouseCoopers“ skelbia metinį skaidrumo pranešimą http://www.pwc.com/lt/lt/assets/document/skaidrumo-pranesimas-2015.pdf

Metodikos. Visuotinė atskaitingumo iniciatyva (angl. Global Reporting Initiative, GRI standartas) gali būti pritaikoma kasmetinėse ataskaitose. GRI yra plačiai naudojamas standartas ataskaitų, susijusių su socialiniais ir etiniais klausimais, įskaitant aspektus, susijusius su korupcija, pateikimui.

Jungtinių Tautų „Pasaulinis susitarimas“ (angl. Global Compact) ir „Transparency International“ kartu išleido rekomendacijas kompanijoms, kaip paruošti ataskaitas, susijusias su korupcija. Šios rekomendacijos suderintos su GRI standartu.

Atskaitingumas visuomenei

Pasaulyje vis daugiau verslininkų kalba apie įmonių atsakomybę ir didesnius atskaitingumo reikalavimus sau. Labai svarbu, kad verslas Lietuvoje sektų geruoju pavyzdžiu ir taip pat pradėtų teikti kuo daugiau informacijos apie savo veiklą, vertybes, finansus, kad neprarastų klientų ir Lietuvos gyventojų pasitikėjimo.

Lietuvos korupcijos žemėlapio duomenimis, verslas pripažįsta, kad korupcija trukdo jų veiklai bei tikisi, kad jos Lietuvoje mažės. Kad paties verslo aplinkoje būtų mažiau korupcinių rizikų, įmonėms rekomenduojama aiškiai pateikti savo poziciją dėl korupcijos netoleravimo bei užtikrinti svarbiausios informacijos teikimą savo interento tiklalapiuose.

Atsižvelgiant į „Transparency International” Sekretoriato bei „Transparency International” Lietuvos skyriaus parengtas rekomendacijas, siūloma Lietuvoje veikiančioms verslo organizacijoms geriau atsiskaityti ir viešinti:

a) organizacijos sąžiningumo politiką,
b) informaciją apie organizacijos organizacinę struktūrą,
c) informaciją apie organizacijos finansus.

Organizacijoms savo tinklalapiuose rekomenduojama skelbti:

1. **Savo poziciją apie galimą korupciją organizacijos viduje pranešančių asmenų atžvilgiu.** Lietuva vis dar neužtikrina apie korupciją pranešančių asmenų apsaugos, o gyventojai neretai bijo pranešti apie pastebimus galimus pažeidimus. Todėl labai svarbu, kad organizacija aiškiai pasakytų, ar jos pranešimo kanalas yra konfidencialus, ar anonimiškas, taip pat kokie konkrečiai darbuotojai turi priėjimą prie gaunamų pranešimų bei kam pavedama tirti gautą informaciją.
2. **Organizacijos politiką dėl gaunamų / įteikiamų dovanų bei kitų veiklos standartų.** Šios informacijos skelbimas padėtų geriau suprasti, kokiomis vertybėmis ir principais vadovaujasi kiekvienas įmonės darbuotojas bei kokiais būdais įmonė paprastai stengiasi dirbti su galimais partneriais.
3. **Išsamų galutinių savininkų (fizinių asmenų) sąrašą.**
4. **Išsamų dukterinių įmonių, kurių veiklai gali daryti tiesioginį ar netiesioginį lemiamą poveikį, sąrašą.** Jei organizacija neturi dukterinių įmonių, rekomenduojama tai viešai skelbti.
5. **Išsamų asocijuotų įmonių, tai yra tokių įmonių, kurioms reikšmingą poveikį gali daryti kita įmonė ir kuri nėra tos įmonės dukterinė įmonė ar pagal jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį veikianti įmonė, sąrašą.** Jei organizacija neturi dukterinių ir / arba asocijuotų įmonių, rekomenduojama tai viešai skelbti.
6. **Atskleisti, kuri dalis dukterinių ir asocijuotų įmonių jai priklauso.** Jei organizacija neturi dukterinių ir / arba asocijuotų įmonių, rekomenduojama tai viešai skelbti.
7. **Atskleisti dukterinių ir asocijuotų įmonių įsisteigimo bei veiklos šalis.** Jei organizacija neturi dukterinių ir / arba asocijuotų įmonių, rekomenduojama tai viešai skelbti.
8. **Pajamų / pardavimų dydžius Lietuvoje.** Siekiant geriau atsiskaityti už organizacijos finansus klientams ir kitoms interesų grupėms, rekomenduojama informaciją apie pajamas / pardavimus viešinti pagal veiklos sritis (jei jų yra daugiau nei viena).

9. **Pelno dydį prieš apmokestinimą bei realiai sumokėtą pelno mokestį Lietuvoje.**

Taip pat pažymima, kad finansiniuose dokumentuose turėtų veikti kompiuterinė paieškos sistema, kad kiekvienas suinteresuotas asmuo galėtų lengvai pagal raktinius žodžius susirasti visą jį dominančią informaciją. To neįmanoma padaryti skenuotuose arba kai kuriuose „.pdf“ formato dokumentuose, todėl ataskaitų viešinimas šiais formatais nėra tinkamas.

Daugelis organizacijų, kurios įsitikinusios, kad tai pagerina jų reputaciją, pritraukia investuotojų bei talentingų darbuotojų ir pakelia akcijų kainas, ataskaitą apie socialinę atsakomybę (įskaitant ir antikorupcines veiklas) pateikia specialioms reitingų agentūroms, pavyzdžiui, įtrauktos į *Dow Jones Sustainability Index* ir *FTSE 4Good*.

6.15. Antikorupcinės veiklos organizavimas

Antikorupcinė veikla turėtų būti organizuojama atsižvelgiant į organizacijos dydį, veiklos sritį bei regioną, tikėtiną su korupcija susijusių rizikų mastą, organizacijos struktūrą, atsakomybių pasiskirstymą, jos siekius bei kitus ypatumus.

Paprastai plačiausia antikorupcijos programa įdiegiama stambiose įmonėse, tuo tarpu mažesnėse įmonėse gali būti taikomos paprastesnės, tačiau dėmesį kovai su korupcija užtikrinančios, priemonės.

Tais atvejais, kai kuriant antikorupcijos programą pasitelkiama pagalba iš išorės, labai svarbu, kad įmonės darbuotojai taip pat aktyviai įsitrauktų, įgytų reikalingų žinių bei suvoktų priemonių svarbą bei atsakomybę.

Priklausomai nuo organizacijos dydžio, antikorupcijos programai kuruoti gali būti paskirtas asmuo ar padalinys. Svarbu, kad toks asmuo ar padalinys nebūtų priklausomas nuo verslo padalinių bei būtų pavaldus ir atskaitingas tiesiogiai organizacijos vadovybei. Paskirtas asmuo ar padalinys turėtų būti atsakingas už antikorupcijos programos rengimą ir įdiegimą, sklaidą, nuolatinę programos priežiūrą ir tobulinimą.

Antikorupcijos programos projektas turėtų būti pristatytas įvairiems organizacijos padaliniams, plačiai išdiskutuotas, įsiklausant į darbuotojų komentarus, pastabas bei pasiūlymus apie tai, kokios priemonės galėtų būti veiksmingiausios konkrečios organizacijos atveju.

Be to, reikėtų pasitelkti teisės padalinio, vidaus audito padalinio žinias ir patirtį, kad būtų įvertinta kuo daugiau organizacijai būdingų rizikų ir pritaikyta efektyvių priemonių.

Taip pat svarbu aptarti ir jau pasitaikiusias su korupcija, papirkimu, nesąžiningu veikimu susijusias situacijas, įvertinti kaip būtų galima užkirsti kelią tokioms situacijoms bei kokių priemonių turėtų būti imamasi, jei analogiška problema pasikartotų.

Informaciją apie diegiamą antikorupcijos programą, jos progresą, taikomas priemones organizacija gali skleisti vidiniame intraneto puslapyje, gali naudoti dalomąją medžiagą, elektroninio pašto žinutes, darbuotojų mokymams skirtas priemones ir programas.

Rengiantis antikorupcijos programos diegimui, galėtų būti vertinga susitikti su kitų organizacijų, kurios jau yra įsidiegusios tokias programas, atstovais. Įsiklausyti į jų patirtį, sužinoti, kokios priemonės buvo itin sėkmingos bei davė gerų rezultatų, kokios situacijos buvo sudėtingiausios bei kaip pavyko jas išspręsti.

Taip pat galima pasinaudoti nevyriausybinių organizacijų teikiama informacija, tyrimais, analizėmis, rekomenduojamomis priemonėmis.

6.16. Antikorupcinės programos rengimas, įgyvendinimas ir peržiūrėjimas

Antikorupcinės programos rengimas

Smulkaus verslo organizacijose dėl nedidelio darbuotojų skaičiaus ir paprastesnių verslo procedūrų yra neracionalų rengti plačių antikorupcinių programų, tačiau, kuo verslo organizacija yra didesnė, procedūros sudėtingesnės, yra daugiau sąlyčio taškų su išore ir atitinkamai daugiau korupcijos rizikos veiksnių, tuo tikslingiau yra visas antikorupcines priemones, jų adresatus, terminus bei už įgyvendinimą atsakingus asmenis numatyti vienoje antikorupcinėje programoje[105].

Antikorupcinė programa turi apimti tik tas rizikos sritis ir elementus, kurie yra svarbūs organizacijai, tiesiogiai susiję su jos veikla ir buvo apibrėžti rizikų vertinimo metu.

Ženkliai geriau yra pradėti su galimai netobula programa, dengiant bent jau svarbiausias rizikos sritis, ir pildyti bei koreguoti ją laikui bėgant, nei neturėti jokios programos.

Pagrindinis programos dėmesys turi būti nukreiptas į svarbiausius aspektus:

- nustatyti didžiausias rizikas;
- į kasdienes operacijas įtraukti rizikos šaltinių ir sąlygų vertinimą;
- aprašyti galimas korupcijos formas, rizikingas situacijas ir jas švelninančias priemones;
- aprašyti korupcijos riziką verslo rinkos santykiuose, nuosavybės santykiuose, pirkimuose ir nurodyti tai švelninančias priemones.

Antikorupcijos programa turi sukurti tinkamą toną ir struktūrą:

- užtikrinti atitinkamą toną „iš viršaus“ – iš vadovybės;
- patvirtinti nulinės tolerancijos korupcijai politiką;
- ugdyti atitikties kultūrą;
- diegti atitikties kultūrą į personalo politikas (mokymai, įdarbinimas, pasiekimų vertinimas, skatinimo ir drausminimo veiksmai).

Siekiant sumažinti nusižengimų riziką, Antikorupcijos programoje turi būti nustatyti kontrolės mechanizmai, o didelės rizikos procesams patvirtintos kontrolės procedūros ir vykdoma nuolatinė stebėsena.

Programa turi didinti savo žinomumą, užtikrinti atitiktį, jos laikymąsi ir vykdymą:

- numatyti privalomus visų lygių personalo mokymus;
- įdiegti drausmines priemones ir paskatas;
- įdiegti ataskaitų teikimo reikalavimus ir motyvuojančius elementus atitikties palaikymui;
- praktikuoti privalomus mokymus rizikingoms darbuotojų pozicijoms, partneriams, rangovams ar tiekėjams;
- pristatyti antikorupcines nuostatas verslo sutartyse.

Kovos su korupcija programa turi būti aktuali ir derintis prie pokyčių organizacijoje:

- atsižvelgti į taisyklių, finansinės veiklos, politikos ir procedūrų pokyčius bei įgyvendinti juos;
- įgyvendinti pakeitimus, reikalingus, siekiant naujų rinkų ir verslo segmentų;
- įgyvendinti korekcijas, atsižvelgiant į programos diegimo patirtį.

---

[105] Pagal Lietuvių kalbos žodyną ***programa*** – užsibrėžtos veiklos planas, jam skirtas leidinys.
Rengiant antikorupcinę programą verslo organizacijoje iš dalies gali būti vadovaujamasi Valstybės įstaigos korupcijos prevencijos programos rengimo rekomendacijomis, patvirtintomis STT direktoriaus 2014 m. balandžio 3 d. įsakymu Nr. 2–100, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/50865870bb0111e38766a859941f6073

Antikorupcinės programos įgyvendinimas

Kai kovos su korupcija programa sukurta, ji turi būti diegiama organizacijoje.

Sėkmingam programos diegimui be darbuotojų grupės, kurios užduotis yra vykdyti antikorupcinę programą, dar turi dalyvauti kelios organizacijos dalys: vadovybė ir už komunikaciją atsakingi specialistai. Vadovauti programai turi būti paskirti darbuotojai pagal jų asmenines savybes, pareigingumą, pasitikėjimą ir patikimumą, kurį jie turi organizacijoje bei tai, kaip jie gerai gebėtų atstovauti programos įgyvendinimui.

Programos diegimas turi būti vykdomas kaip projektas – suderintas su organizacijos veiklos pobūdžiu, biudžetu, veiksmų planais ir pažangos tikrinimu. Diegimas galėtų būti lengvesnis, jei antikorupcinė programa būtų įtraukta į jau veikiančius įmonės procesus. Tada taip pat reiktų užtikrinti, kad antikorupcinės priemonės netaptų fragmentiškais, neaiškiais ir nepastebimais veiksmais.

Komunikacija – centrinė antikorupcinės programos vystymo dalis. Organizacijos turi tam paruošti bendrą komunikacijos planą. Diegiant programą, darbuotojai turi būti supažindinami su naujais reikalavimais ir aiškiai žinoti, kur jie gali gauti daugiau informacijos. Informacija gali būti teikiama organizacijos intranete arba spausdintu formatu.

Rekomenduojama, kad vienas asmuo arba konkreti asmenų grupė būtų paskirta atsakinėti į klausimus programos diegimo metu. Gali būti taikomi skirtingi metodai programos diegimui sustiprinti, pavyzdžiui, kelių lygių vadovai raštu patvirtina, kad jie gavo su programa susijusią informaciją ir įsipareigoja ją įgyvendinti.

Organizacijos vadovas ir valdyba ar vadovų taryba turėtų periodiškai paprašyti įvairių padalinių pranešti apie programos įgyvendinimo ir atitikties būklę.

Vadovybė turi parodyti savo paramą diegiant programą, pavyzdžiui, per intranete paskelbtas įmonės ataskaitas ir darbuotojų susirinkimuose, susijusiuose su programos vystymu.

Įmonės vadovybė privalo garantuoti, kad būtų užtikrintas kokybiškas antikorupcijos programos diegimas.

Paprastai antikorupcijos programos komunikacija ir kompanijos taisyklės, draudžiančios korupcinį aktyvumą, gali duoti labai didelį apsauginį efektą – antai nemažai nusikaltimų įvyksta dėl sąmoningumo stokos ir ignoravimo.

Programos ruošimo, įgyvendinimo ir tolimesnio vystymo metu, informacija apie programos planus, turinį ir reikalavimus turi būti darbuotojams reguliariai pranešama ir atnaujinama.

Vidinės komunikavimo priemonės įmonėje, ypač tos, kurios yra specialiai paruoštos antikorupcinei programai galėtų būti:

- elektroninio mokymosi programa;
- pagalbos linija etikos klausimais;
- pasitarimai ir idėjų pasikeitimas;
- generalinio direktoriaus elektroniniai laiškai darbuotojams;
- informacija iš įmonės teisininkų, etikos prižiūrėtojų.

Norint užtikrinti veiksmingą antikorupcinių veiklų įgyvendinimą, būtina atlikti programos diegimo vertinimą ir stebėjimą atliekant tokius veiksmus kaip rizikos analizė, naujai priimamų, organizacijos veiklą reglamentuojančių, nacionalinių teisės aktų bei pačios organizacijos vidaus teisės aktų analizė ir tolimesni apmokymai.

Reikėtų siekti suderinti antikorupcinių veiklų stebėjimą su kitais vykstančiais verslo procesais. Rizikos vertinimas yra atspirties taškas antikorupcinės veiklos prioritetų nustatymui, jis galėtų būti koordinuojamas ir įgyvendinamas kaip bendra rizikos peržiūros dalis.

Yra svarbu tinkamai įsigilinti į objektus ir klausimus, susijusius su korupcija tam, kad būtų pakankamai konkrečiai ir tinkamai į tai sureaguota.

Nustačius antikorupcines veiklas, atsiradusias po rizikos įvertinimo, šios turėtų būti integruojamos į artimiausio laikotarpio verslo planus. Yra labai svarbu, kad su korupcine veikla susiję klausimai būtų periodiškai įtraukiami į įmonės įvairaus lygio susirinkimų dienotvarkę.

Organizacijos vadovas turėtų reguliariai pranešti valdybai (nesant Valdybos – akcininkams), kaip antikorupcinė programa veikia praktiškai. Administracijos atsakomybė reguliariai stebėti, kad suplanuotos veiklos būtų tikrai įgyvendintos. Tai geriausiai galima padaryti per mėnesio, ketvirčio arba pusmečio įmonės susirinkimus, kuriuos administracija organizuoja su padaliniais ir verslo subjektais.

Daugiausiai dėmesio turi būti sutelkta į tai, kaip yra įgyvendinamos sutartos priemonės. Be to, įmonės vidiniai ir išoriniai pokyčiai (tokie kaip naujos tvarkos, kt. dokumentai) turi būti peržvelgiami ir įvertinami, siekiant nustatyti, ar sutartos priemonės vis dar tebėra aktualios.

Taip pat svarbu informuoti, jei susiduriama su kokiais nors korupciniais mėginimais, incidentais, „vos neįvykusiais“ korupciniais įvykiais, įskaitant informaciją, kaip su šiais atvejais buvo susitvarkyta. Visa ši informacija svarbi įvertinant, ar priemonės turi būti tęsiamos, ar reikalingas programos tobulinimas.

Papildomai prie šio nuolatinio stebėjimo būtų tikslinga, kad, pavyzdžiui, atitinkamų organizacijų padalinių vadovai, kiekvienais metais pasirašytų įsipareigojimą dėl antikorupcinių veiklų įgyvendinimo tais metais jų padalinyje, įskaitant numatytus apmokymus, priemones, kurias įgyvendins pagal planą ir pan. Vadovai taip pat turėtų stebėti programos vykdymą ir nuolat informuoti apie programos progresą, pasiekimus, incidentus, jei tokių būtų.

Tokiu būdu vyktų natūralus „iš apačios – į viršų“ procesas, kai padalinių vadovai praneša apie antikorupcines veiklas per įvairius administravimo lygius generaliniam direktoriui. Vėliau tokias ataskaitas generalinis direktorius galėtų pateikti valdybai (akcininkams).

Antikorupcinės programos peržiūrėjimas

Svarbu, kad į antikorupcijos programą būtų žiūrima kaip į nuolatinio tobulinimo proceso dalį dėl nuolat besikeičiančių išorės veiksnių ir pokyčių įmonėje. Greta reguliaraus monitoringo, kuris pasireiškia specifinių priemonių identifikavimu ir diegimu, būtų normalu, kad vadovybė inicijuotų formalų programos vertinimą.

Paprastai tai būtų programos *tinkamumo* įvertinimas (turinys ir modelis) ir *atitikties* / programos laikymosi (efektyvumo) įvertinimas.

Vertinant programos tinkamumą, privaloma nustatyti tikslius vertinimo kriterijus.

Yra įvairių standartų ir geros patirties, kuria būtų verta pasinaudoti. „Transparency International“ turi įsivertinimo priemonę (angl. Self-Evaluation Tool) ir užtikrinimo sistemą (angl. Assurance Framework), kur aprašoma išorinės apžvalgos metodologija. Abu dokumentus galima rasti „Transparency International“ interneto svetainėje.

Didelės audito ar konsultacinės įmonės turi savarankiškai apibrėžtą gerąją praktiką, pagal kurią gali įvertinti įmonių programas. Vertinant programos struktūrą, nėra pageidaujama įvertinti faktinę atitiktį (t. y. ar dokumentas arba priemonė yra, ar ne) – programą reikia pagrįsti dokumentais ir atlikti konkrečius testus bei nustatyti, kad programa vyksta taip, kaip numatyta.

Ar reikalingas *nepriklausomas* vertinimas, priklauso nuo to, ar programa bus vertinama įmonės viduje, ar bus naudojami išoriniai resursai. Kai kuriais atvejais vadovybė pareikalauja nepriklausomo antikorupcijos programos vertinimo.

Vidinio audito funkcija yra tinkama nepriklausomam vertinimui, kai išoriniai patarėjai nėra pageidaujami. Naudodama išorinius patarėjus įmonė gali pasinaudoti jų patirtimi ir gerosios praktikos pavyzdžiais, sukauptais kitose kompanijose.

Labai svarbu, kad išoriniai patarėjai gerai suprastų įmonės verslo pobūdį ir jų vertinimai bei rekomendacijos būtų tinkamos ir proporcingos rizikos situacijai bei įmonės poreikiams.

6.17. Organizacijos korupcijos prevencijos sistemos brandos vertinimas

Alternatyva išoriniam organizacijos antikorupcinės programos efektyvumo vertinimui gali būti ir savęs vertinimu paremta analizė. Pagrindinis tokio vertinio tikslas – organizacijos vadovybei įvertinti:

(i) pagrindinius korupcijos prevencijos struktūrinius elementus (jų buvimo faktą organizacijoje),
(ii) jų taikymo organizacijoje principus bei efektyvumą,
(iii) esamos sistemos tobulinimo poreikį ir kryptis.

Svarbu pabrėžti, jog kiekviena organizacija yra laisva pasirinkti ir nuspręsti, kaip geriausia įgyvendinti korupcijos prevencijos sistemos elementus bei kokio lygmens pastangas organizacija skirs šio proceso automatizavimui, dokumentavimui bei efektyvumo vertinimui (tai gali lemti tokie objektyvūs veiksniai kaip – organizacijos dydis, ūkio šaka, kurioje organizacija veikia, veiklos procesų kompleksiškumas ir pan.), tačiau žemiau išvardinti korupcijos prevencijos elementai laikytini esminėmis bet kokios organizacijos korupcijos prevencijos sistemos sudėtinėmis dalimis, kad pastaroji galėtų būti laikytina pilna ir efektyvia:

1. Apibrėžta korupcijos / sukčiavimo / neteisėtų veiksmų valdymo strategija;
2. Veiklos skaidrumas yra aiškiai ir viešai apibrėžtas kaip viena iš svarbiausių organizacijos veiklos sričių / principų;
3. Organizacijoje yra įdiegtas etikos kodeksas;
4. Organizacijoje yra aiškiai apibrėžtos procedūros dėl korupcijos / sukčiavimo / neteisėtų veiksmų pranešimo ir tokių incidentų valdymo;
5. Organizacijoje periodiškai atliekamas korupcijos / neteisėtų veiksmų / sukčiavimo rizikos vertinimas;
6. Organizacijoje periodiškai atliekami vidaus ir / ar veiklos auditai korupcijai / neteisėtų veiksmų / sukčiavimo rizikai jautriausiuose veiklos procesuose;
7. Organizacijoje yra padalinys / pareigybė, atsakinga specifiškai už korupcijos / sukčiavimo / neteisėtų veiksmų valdymą;
8. Organizacijoje periodiškai atliekami mokymai dėl korupcijos / neteisėtų veiksmų / sukčiavimo rizikos identifikavimo ir valdymo;
9. Organizacijoje yra įdiegta „pasitikėjimo linija” ar kiti darbuotojų aktyvaus dalyvavimo įrankiai / priemonės, skatinantys jos veiklos skaidrumą;
10. Organizacijoje yra tinkamai sureguliuota skatinimo–bausmių sistema, užtikrinanti tinkamą ir efektyvų korupcijos / veiklos skaidrumo rizikų valdymą.

Žemiau pateikiamas korupcijos prevencijos sistemos brandos vertinimo modelis, kuriame aprašomi pagrindiniai korupcijos prevencijos sistemos elementai bei skirtingi šių elementų išvystymo brandos lygiai organizacijoje.

Korupcijos prevencijos sistemos elementai	Korupcijos prevencijos sistemos brandos lygmenys			
	1	2	3	4
1. Ar Jūsų organizacijoje yra parengta korupcijos / sukčiavimo / neteisėtų veiksmų valdymo strategija?	Taip, strategija yra parengta, formalizuota ir aktyviai įgyvendinama	Taip, tokia strategija yra parengta ir formalizuota, tačiau ji nėra visiškai efektyvi ir / ar įgyvendinama	Taip, strategija yra, tačiau ji yra neformali ir nedokumentuota	Ne, tokios strategijos nėra
2. Ar organizacijos veiklos skaidrumas yra aiškiai ir viešai apibrėžtas kaip viena iš svarbiausių organizacijos veiklos sričių / principų?	Taip, skaidrumas yra vienas svarbiausių mūsų veiklos principų – jis yra aiškiai apibrėžtas mūsų veiklos misijoje ir strategijoje, įtvirtintas darbuotojų, rangovų ir kitose sutartyse bei susitarimuose kaip bazinė ir esminė organizacijos bendradarbiavimo sąlyga	Taip, skaidrumas yra vienas svarbiausių mūsų veiklos principų – jis yra aiškiai apibrėžtas mūsų veiklos misijoje ir strategijoje, tačiau nėra įtvirtintas darbuotojų, rangovų ir kitose sutartyse bei susitarimuose kaip bazinė ir esminė organizacijos bendradarbiavimo sąlyga	Taip, skaidrumas mums yra svarbus, tačiau nėra dokumentuotas ar aiškiai ir viešai komunikuojamas mūsų veiklos principas	Ne, veiklos skaidrumas nėra vienas iš esminių mūsų veiklos prioritetų / principų
3. Ar Jūsų organizacijoje yra įdiegtas etikos kodeksas?	Taip, etikos kodeksas yra parengtas, formalizuotas ir visų padalinių aktyviai įgyvendinamas	Taip, etikos kodeksas yra parengtas ir formalizuotas, tačiau nėra visiškai efektyvus ir / ar įgyvendinamas	Taip, etikos kodeksas yra, tačiau jis yra neformalus ir nedokumentuotas	Ne, etikos kodeksas nėra parengtas
4. Ar Jūsų organizacijoje yra aiškiai apibrėžtos procedūros dėl korupcijos / sukčiavimo / neteisėtų veiksmų pranešimo ir tokių incidentų valdymo?	Taip, procedūros yra parengtos, formalizuotos ir aktyviai įgyvendinamos	Taip, tokios procedūros yra parengtos ir formalizuotos, tačiau nėra visiškai efektyvios ir / ar įgyvendinamos	Taip, procedūros yra, tačiau jos yra neformalios ir nedokumentuotos	Ne, atitinkamų procedūrų mūsų organizacijoje nėra

Korupcijos prevencijos sistemos elementai	Korupcijos prevencijos sistemos brandos lygmenys			
	1	2	3	4
5. Ar Jūsų įmonėje periodiškai atliekamas korupcijos / neteisėtų veiksmų / sukčiavimo rizikos vertinimas?	Taip, šių rizikų vertinimas yra atliekamas periodiškai (bent kartą per metus), jis apima visus organizacijos veiklos procesus ir atliekamas įvertinant faktinius incidentus bei yra kiekybiškai išmatuojamas	Taip, šių rizikų vertinimas yra atliekamas periodiškai (bent kartą per metus), tačiau jis nėra visiškai struktūrizuotas ir paremtas kokybinio / ekspertinio vertinimo principais	Taip, šių rizikų vertinimas yra atliekamas, tačiau nėra detaliai dokumentuojamas, o vykdomas diskusijų su aukščiausiais vadovais principu	Ne, periodiškai šių rizikų vertinimo neatliekame
6. Ar Jūsų įmonėje periodiškai atliekami vidaus ir / ar veiklos auditai korupcijai / neteisėtų veiksmų / sukčiavimo rizikai jautriausiuose veiklos procesuose?	Taip, su šių rizikų valdymu susiję veiklos auditai yra atliekami periodiškai (bent kartą per metus), jie apima jautriausius veiklos procesus ir atliekami pasitelkiant duomenų analizės principus	Taip, su šių rizikų valdymu susiję veiklos auditai yra atliekami (bent kartą per metus), tačiau jie nėra visiškai struktūrizuoti, remiasi ekspertinio vertinimo principais	Taip, su šių rizikų valdymu susiję veiklos auditai atliekami, tačiau nėra detaliai dokumentuojami ir vertinami, jie apsiriboja svarbiausių rizikos sričių nustatymu	Ne, periodiškai su šių rizikų valdymu susiję veiklos auditai mūsų organizacijoje nėra atliekami
7. Ar Jūsų organizacijoje yra padalinys / pareigybė, atsakinga specifiškai už korupcijos / sukčiavimo / neteisėtų veiksmų valdymą?	Taip, mūsų organizacijoje yra padalinys / pareigybė, atsakinga specifiškai už korupcijos / sukčiavimo / neteisėtų veiksmų valdymą	Taip, mūsų organizacijoje yra asmuo, atsakingas už korupcijos / sukčiavimo / neteisėtų veiksmų valdymą, tačiau ši funkcija jam (jai) nėra pagrindinė (pvz., derinama su vidaus auditu ir/ ar bendruoju rizikos valdymu)	Taip, mūsų organizacijoje yra asmuo, atsakingas už korupcijos / sukčiavimo / neteisėtų veiksmų valdymą, tačiau ši funkcija jam (jai) yra šalutinė	Ne, tokio padalinio / funkcijos neturime

Korupcijos prevencijos sistemos elementai	Korupcijos prevencijos sistemos brandos lygmenys			
	1	2	3	4
8. Ar Jūsų įmonėje periodiškai atliekami mokymai dėl korupcijos / neteisėtų veiksmų / sukčiavimo rizikos identifikavimo ir valdymo?	Taip, su šių rizikų valdymu susiję mokymai yra atliekami periodiškai (bent kartą per metus), į juos įtraukiami ir vertinami VISI organizacijos atstovai	Taip, su šių rizikų valdymu susiję mokymai yra atliekami periodiškai (bent kartą per metus), tačiau į juos nėra įtraukiami ir vertinami VISI organizacijos atstovai	Taip, su šių rizikų valdymu susiję mokymai yra atliekami, tačiau jie nėra periodiniai, vykdomi pagal poreikį, į juos nėra įtraukiami ir vertinami VISI organizacijos atstovai	Ne, periodiškai su šių rizikų valdymu susiję mokymai mūsų organizacijoje nėra atliekami
9. Ar organizacijoje yra įdiegta „pasitikėjimo linija" ar kiti darbuotojų aktyvaus dalyvavimo įrankiai / priemonės, skatinančios veiklos skaidrumo klausimus ?	Taip, tokios priemonės / įrankiai mūsų organizacijoje yra įdiegti, jais aktyviai naudojamasi efektyviai sprendžiant korupcijos/ nepasitikėjimo/ klausimus, su sijusius su veiklos skaidrumo iššūkiais organizacijoje	Taip, tokios priemonės / įrankiai mūsų organizacijoje yra įdiegti, jais naudojamasi, tačiau jie nėra patogūs ir jais nėra efektyviai naudojamasi ir / ar sprendžiami gauti pranešimai	Taip, tačiau šiomis priemonėmis praktiškai nėra naudojamasi arba aš nežinau apie tokius atvejus	Ne, tokių įrankių / priemonių mes neturime
10. Ar organizacijoje yra tinkamai sureguliuota skatinimo-bausmių sistema, užtikrinanti tinkamą ir efektyvų korupcijos / veiklos skaidrumo rizikų valdymą?	Taip, motyvacinė sistema mūsų organizacijoje yra įdiegta, ji yra efektyvi ir motyvuoja visus darbuotojus bendrai kovoti su korupcijos / nepasitikėjimo / veiklos skaidrumo rizikomis mūsų organizacijoje	Taip, motyvacinė-bausmių sistema mūsų organizacijoje yra įdiegta, tačiau ji nėra visiškai efektyvi ir / ar susieta su organizacijoje vykdomų veiklos auditų ir / ar galimų neteisėtų veiksmų rizikų vertinimo rezultatais	Taip, formaliai motyvacinė sistema mūsų organizacijoje yra įdiegta, tačiau per pastaruosius metus nepasitaikė nė vieno atvejo, kai organizacijos darbuotojams būtų buvusios pritaikytos bausmės už žinomus galimai neskaidrios veiklos atvejus	Ne, tokios priemonės / motyvacinė sistema mūsų organizacijoje nėra įdiegta

Reikia pastebėti, jog aukščiau pateiktas korupcijos prevencijos sistemos brandos vertinimo modelis gali būti koreguojamas ir plečiamas, jei tik toks poreikis būtų.

PRIEDAS Nr. 1.

TIPINIŲ SUTARČIŲ SU SUBRANGOVAIS, TIEKĖJAIS, NUMATANČIŲ DRAUDIMĄ KYŠININKAUTI, PATVIRTINIMAS / SUTARTIES ĮGYVENDINIMO SKAIDRUMO DEKLARACIJOS

Įmonė gali pasirinkti kelis vieną iš kelių būdų, kaip įtraukti draudimo kyšininkauti nuostatas į sutartis su subrangovais arba tiekėjais:

- įtraukti nuostatas į sutartį su subrangovais / tiekėjais;
- prie sutarties pridedamas priedas, kuris apibrėžia įmonės etikos nuostatas ir šis priedas yra neatsiejama sutarties dalis, pasirašoma kartu su sutartimi.

Pavyzdys – TEO LT, AB tiekėjų etikos kodeksas[106]

I. BENDROS NUOSTATOS

1. TEO LT, AB (toliau – „Teo“, Bendrovė) yra pirmaujanti ryšio paslaugų teikėja ir gyvybiškai svarbi tų šalių, kuriose vykdo savo veiklą, socialinės ir ekonominės infrastruktūros dalis. Mūsų bendrovė teikia tokias paslaugas, kurios padeda žmonėms ir įmonėms paprastai bei veiksmingai bendrauti tada ir ten, kur to reikia. Mūsų vertybės – išdrįsti, pasirūpinti ir supaprastinti – yra mūsų kasdienio darbo pagrindas.

2. Siekiame tapti pasaulinio lygio paslaugų bendrove, kuri klientams suteikia aukštos kokybės tinklus ir teikia kokybiškas paslaugas. Kadangi bendrovė „Teo“ yra Jungtinių Tautų Pasaulinio susitarimo („Global Compact“) narė ir įsipareigoja laikytis EBPO rekomendacijų daugiašalėms įmonėms, siekdami užtikrinti, kad tiek mes patys, tiek ir mūsų tiekėjai gerai žinotų mūsų lūkesčius ir požiūrį į tvarumą, priėmėme šį Tiekėjų etikos kodeksą.

3. Tiekėjų etikos kodekso nuostatos atitinka „Teo“ įmonių grupės Etikos ir elgesio kodekso nuostatas, grindžiamas tarptautinėmis sutartimis (Jungtinių Tautų Visuotine žmogaus teisių deklaracija, Tarptautinės darbo organizacijos konvencijomis, Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją ir Rio de Žaneiro deklaracija dėl aplinkos ir plėtros).

4. Visos „Teo“ įmonių grupės įmonės ir jų darbuotojai privalo laikytis įmonių grupės Etikos ir elgesio kodekso, o visi „Teo“ tiekėjai privalo laikytis Tiekėjų etikos kodekso reikalavimų net tais atvejais, jei pastarieji nustato aukštesnius reikalavimus, nei yra numatyta nacionaliniuose įstatymuose bei kituose teisės aktuose.

5. Šis Tiekėjų etikos kodeksas taikomas visoms įmonėms, kurios teikia produktus ir (arba) paslaugas bet kuriai „Teo“ įmonių grupės bendrovei. Tiekėjų etikos kodeksas taikomas visiems tiekėjų ir jų subrangovų darbuotojams bei konsultantams, nepriklausomai nuo to, ar jie dirba pagal nuolatines ar laikinas darbo sutartis, ar yra tiesiogiai įdarbinti, ar jiems vadovaujama iš kitur.

6. Jei tinkama arba, jei būtina, „Teo“ su individualiais tiekėjais gali sudaryti atskiras sutartis ir jose nustatyti papildomus specialiuosius reikalavimus. Sudarant sutartis su subrangovais, visada turi būti numatoma, kad bus taikomas Tiekėjų etikos kodeksas.

7. Savo įmonėje tiekėjai turi įdiegti tokį procesą, kuris leistų patikrinti, ar laikomasi Tiekėjų etikos kodekso reikalavimų. Pareikalavus, jie turi dalyvauti „Teo“ rengiamame įsivertinimo procese. „Teo“ turi teisę tikrinti, kaip Tiekėjai ir subrangovai vykdo Tiekėjų etikos kodekse nustatytus arba jiems prilygintus reikalavimus. Nustačius, kad nesilaikoma Tiekėjų etikos kodekso, visais atvejais tiekėjai turi pateikti koregavimo veiksmų planą, kurį tvirtina „Teo“.

[106] TEO LT, AB tiekėjų etikos kodeksas. Prieiga per Internetą: https://www.teo.lt/node/10627

8. Tiekėjai turi sekti Tiekėjų etikos kodekso pakeitimus ir atnaujinimus, kuriuos „Teo“ skelbia interneto svetainėje: http://www.teo.lt/node/5146

II. SOCIALINIAI REIKALAVIMAI

9. Žmogaus teisės

9.1. Su visais tiekėjo arba jo subrangovų pasamdytais darbuotojais, nepriklausomai nuo to, ar jie dirba pagal nuolatines ar laikinas darbo sutartis, turi būti elgiamasi pagarbiai, nepažeidžiant jų orumo ir visiems garantuojant pagrindines žmogaus teises. Tiekėjas užtikrina, kad visi tiesiogiai arba netiesiogiai jam dirbantys darbuotojai žinotų ir suprastų tas teises.

9.2. Tiekėjas turi ypač gerbti saviraiškos laisvę bei darbuotojų, klientų ir kitų suinteresuotųjų šalių teisę į privatumą.

9.3. Tiekėjas turi skatinti įvairovę. Draudžiama bet kokia diskriminacija, o ypač – dėl etninės kilmės, lyties, seksualinės orientacijos, šeiminės ar socialinės padėties, tėvystės ar motinystės, religijos, politinių pažiūrų, pilietybės, neįgalumo, amžiaus ar priklausymo sąjungoms.

9.4. Tiekėjai neįdarbina nė vieno darbuotojo, kuris būtų jaunesnis nei įstatymuose nustatytas minimalus leistinas įdarbinimo amžius. Tiek patiems tiekėjams ir jų subrangovams tiesiogiai, tiek ir tais atvejais, kai jie naudojasi laikinų darbuotojų įdarbinimo agentūrų paslaugomis, griežtai draudžiama naudoti kaip darbo jėgą vaikus arba nepilnamečius, kuriems dar nesukako įstatymuose nustatytas minimalus leistinas įdarbinimo amžius, arba kurie yra jaunesni nei penkiolikos (15) metų amžiaus (visais atvejais taikoma aukštesnė minimalaus amžiaus riba). Jaunesni nei aštuoniolikos (18) metų darbuotojai neskiriami dirbti nei naktinėse pamainose, nei pavojingą ar sunkų darbą.

9.5. Tiekėjai, bendrovei „Teo“ tiekiantys produktus, kurių sudėtyje yra alavo, volframo, tantalo ir (arba) aukso, privalo turėti aiškią politiką dėl visų ginčytinų mineralų naudojimo ir užtikrinti tokių mineralų atsekamumą.

10. Teisės darbe

10.1. Visi tiekėjų ar jų subrangovų pasamdyti darbuotojai, nepriklausomai nuo to, ar jie dirba pagal nuolatines ar laikinas darbo sutartis, privalo turėti raštu ir jiems suprantama kalba sudarytas darbo sutartis, kuriose būtų nurodyta darbo dienos (savaitės) trukmė, atlyginimo už viršvalandinį darbą sąlygos, įspėjamojo laikotarpio trukmė, atlyginimo dydis ir jo mokėjimo dažnumas.

10.2. Įprasta darbo savaitė turi būti ne ilgesnė kaip 48 valandos. Viršvalandinis darbas organizuojamas tik darbuotojams sutikus ir negali trukti ilgiau kaip 12 valandų per savaitę, nebent kolektyvinėse sutartyse būtų nustatyta kitaip. Per kiekvieną septynių dienų laikotarpį darbuotojai turi teisę į ne mažiau kaip vieną išeiginę dieną.

10.3. Atlyginimas ir jo mokėjimo sąlygos turi būti teisingos ir privalo atitikti pagrindinius reikalavimus, kurių išraiška galėtų būti nacionaliniuose įstatymuose nustatyta minimali alga, įskaitant priemokas ir išmokas. Priemoka už viršvalandžius mokama papildomai prie įprasto atlyginimo.

10.4. Apie darbuotojų įdarbinimo sąlygas darbuotojai turi būti informuojami jų kalba. Būtina užtikrinti, kad jie tas sąlygas visiškai suprastų. Tiekėjai turi skatinti, kad darbuotojai naudotųsi skundų teikimo mechanizmais, t. y. turėtų galimybę nesibaimindami, kad bus nubausti arba, kad jiems bus kerštaujama, išsakyti savo susirūpinimą.

10.5. Tiekėjai ir subrangovai privalo turėti darbų aprašymus, įskaitant dokumentais įformintus pavojingus darbus. Tokie aprašymai turi būti nuolat atnaujinami, o su jais supažindinami visi darbuotojai bei konsultantai. Visiems darbuotojams turi būti prieinami pagrindiniai patogumai, pavyzdžiui, geriamas vanduo, tualetai ir tinkamos poilsio patalpos arba miegamieji, kurie turi būti švarūs, saugūs ir tinkami pagal savo paskirtį.

10.6. Griežtai draudžiamos bet kokios priverstinio darbo formos. Taip pat nereikalaujama, kad darbuotojai įneštų užstatą ar kaip užstatą pateiktų savo originalius asmens tapatybės ar lygiaverčius dokumentus. Darbuotojams turi būti leidžiama laisvai judėti, o po darbo valandų – išeiti iš darbui skirtų patalpų.

10.7. Nė vienam asmeniui negali būti taikomos fizinės bausmės, niekas negali būti neteisėtai sulaikytas, niekas neturi patirti fizinio, seksualinio, psichologinio ar žodinio priekabiavimo arba įžeidinėjimų. Draudžiama taikyti atskaitymus iš darbo užmokesčio kaip drausminę priemonę.

10.8. Visi darbuotojai turi teisę laisvai formuoti ir jungtis (arba nesijungti) į profsąjungas ar panašias darbuotojus atstovaujančias organizacijas ir derėtis dėl kolektyvinės sutarties sudarymo.

11. Profesinė sveikata ir sauga darbe

11.1. Statybos, techninės priežiūros ir remonto eksploatuojant paslaugos bei remonto ir tinklo diegimo paslaugos, kurios aprėpia darbus uždarose erdvėse, aukštuminius darbus (kėlimo operacijas), antžeminius ir civilinės statybos darbus, darbą su radijo dažniais, elektros montavimo darbus, darbus aukštyje, vairavimą (kai vairavimas yra neatskiriama darbo dalis), privalo atitikti OHSAS 18001 arba lygiaverčio standarto reikalavimus. Jei taip nėra, tiekėjai turi pateikti bendrovei „Teo“ planą dėl atitinkamo standarto įgyvendinimo.

11.2. Tiekėjo darbo aplinkoje turi būti sukurtos priimtinos darbo sąlygos, kurios būtų saugios ir sveikos tiek fizinės, tiek ir psichosocialinės sveikatos prasme. Darbuotojams turi būti rengiami mokymai ir pateikiama atitinkama informacija profesinės sveikatos ir saugos darbe klausimais, įskaitant (tačiau neapsiribojant vien tik išvardytomis sritimis) gaisrinės saugos, tinkamo cheminių medžiagų ir įrengimų naudojimo, parengties avarinių situacijų metu ir pirmosios pagalbos teikimo srityje.

11.3. Siekiant apriboti priežasčių, susijusių su darbo aplinkai būdingais pavojais, poveikį, tiekėjai privalo imtis tinkamų veiksmų, kurie leistų ne tik sumažinti nelaimingų atsitikimų ir sužalojimų darbe bei psichosocialinio pobūdžio susirgimų atvejų skaičių, bet ir leistų užkirsti jiems kelią. Tiekėjai turi nemokamai aprūpinti darbuotojus tinkamomis asmeninėmis saugos priemonėmis. Incidentus, paveikiančius fizinę žmogaus sveikatą, nelaimingus atsitikimus darbe bei psichosocialinio pobūdžio susirgimus privaloma dokumentuoti ir apie juos pranešti tiekėjo aukščiausiajai vadovybei.

III. KOVOS SU KORUPCIJA REIKALAVIMAI

12. Griežtai draudžiamos bet kokios korupcijos formos, įskaitant (tačiau neapsiribojant vien tik išvardytais dalykais) turto prievartavimą, kyšininkavimą, „skubos“ mokesčius, favoritizmą, sukčiavimą ir pinigų plovimą.

13. Nė vienas asmuo negali tiesiogiai ar netiesiogiai prašyti, duoti ar priimti kokių nors asmeninių mokėjimų, dovanų [1] arba gauti naudos mainais už sudarytas palankias sąlygas, kuriomis siekiama paveikti verslo sandorį arba įgyti verslo ar asmeninį pranašumą. Ši nuostata taikoma tiek „Teo“ darbuotojams ir jų šeimos nariams, tiek tiekėjams ir jų subrangovams.

14. Vykstant viešųjų pirkimų procesui arba bendraujant su valstybės tarnautojais, „Teo“ darbuotojams griežtai draudžiama priimti arba duoti kokios nors rūšies dovanas. Be to, „Teo“ darbuotojams griežtai draudžiama skelbtis bet kokiose tiekėjo produktų ar paslaugų reklamose ar pardavimų skatinimo medžiagoje.

15. „Teo“ Pirkimų padalinio darbuotojai priimti ir duoti dovanas gali tik bendrovės „Teo“ vardu ir tik tais atvejais, jei tokios dovanos duodamos ar priimamos aiškiu verslo tikslu, yra tinkamos pagal verslo santykių pobūdį ir jei jų vertė neviršija nustatytos ribos.

Visi renginiai turi būti tiesiogiai susiję su verslu. Visas dovanas būtina įregistruoti dovanų registre ir jos yra „Teo“ nuosavybė.

16. Privaloma gerbti sąžiningos konkurencijos ir atviros rinkos principus. Verslo sprendimų neturi motyvuoti ar paveikti jokie asmeniniai ryšiai ar interesai.

17. Privaloma priimti ir įgyvendinti tarptautiniu mastu nustatytus standartus atitinkančią kovos su korupcija programą, kuri turi būti skaidri ir veiksmingai palaikoma, tam tikslui surengiant tinkamus mokymus ir pateikiant reikiamą informaciją.

IV. APLINKOSAUGOS REIKALAVIMAI

18. Tiekėjas turi būti įdiegęs aplinkos apsaugos valdymo sistemą, apimančią aplinkos apsaugos tikslus ir jų vertinimą, ir atitinkančią, pavyzdžiui, ISO 14001 ar lygiaverčio standarto reikalavimus. Tiekėjas turi mažinti neigiamą savo ūkinės veiklos poveikį aplinkai. Be to, tiekėjas turi laikytis prevencinio požiūrio ir siekti išlaikyti bei padidinti biologinę įvairovę.

19. Tiekėjas turi teikti pirmenybę energijai, kuri pagaminama iš atsinaujinančių energijos šaltinių, ir apriboti vandens vartojimą, ypač skurdžiuose regionuose.

20. Tiekėjas turi būti įdiegęs oro taršos, nutekamųjų vandenų, teršalų išmetimo ir atliekų tvarkymo, įskaitant elektronines atliekas, stebėsenos procesus. Visos atliekos turi būti tinkamai tvarkomos arba perdirbamos taip, kad jas būtų galima atsekti.

21. Kai tik galima, tiekėjas turi siekti sumažinti gabenimo keliais, jūra ar geležinkeliu poveikį aplinkai. Gabenant prekes ir teikiant paslaugas bendrovei „Teo“, pirmenybė turi būti teikiama transporto priemonėms, kurių degalų sąnaudos yra mažos.

22. Tiekėjas turi reguliariai įvertinti chemikalų bei cheminių medžiagų naudojimo atvejus ir ištirti, ar yra galimybė jas pakeisti kitomis, ne tokiomis pavojingomis medžiagomis. Cheminės medžiagos turi būti tvarkomos bei naikinamos saugiu ir tinkamu būdu, užtikrinant, kad neigiamas poveikis aplinkai būtų iki minimumo sumažintas. Tiekėjo naudojamos cheminės medžiagos turi būti dokumentuojamos.

23. Nei tiekėjai, nei jų subrangovai negali naudoti pavojingų medžiagų, kurios yra įtrauktos į „Teo“ juodąjį sąrašą“ (priedas Nr.1). Tiekėjai ir jų subrangovai turėtų siekti vengti visų medžiagų, kurios yra įtrauktos į „Teo“ pilkąjį sąrašą” (priedas N.2). Jei šiuo metu tokias chemines medžiagas naudoti yra būtina, turi būti priimtas jų pakeitimo kitomis medžiagomis planas.

24. Labai skatinama, kad tiekėjai diegtų novatoriškus produktų ir paslaugų patobulinimus, kurie būtų naudingi tiek aplinkai, tiek ir visuomenei, pavyzdžiui, taikytų ekologinį projektavimą.

25. Konstruojant antenas, bokštus ir stiebus bei numatant jų statymo vietas, turi būti atsižvelgiama į skleidžiamas elektromagnetines bangas, triukšmą, trikdžius matomumui, nuosavybės teises, prieinamumą, poveikį aplinkai ir visuomenės sveikatą bei saugą.

V. REIKALAVIMŲ LAIKYMOSI UŽTIKRINIMAS

26. Sudarant sutartis su subrangovais, turi būti numatytas reikalavimas laikytis Tiekėjų etikos kodekso. Pareikalavus, tiekėjas turi dalyvauti „Teo“ rengiamame įsivertinimo procese. „Teo“ turi teisę patikrinti, kaip tiekėjas ir jo subrangovai laikosi Tiekėjų etikos kodekso ir su juo susijusių reikalavimų tiek dabartinėse, tiek ir planuojamose bei buvusiose ūkinės veiklos vykdymo vietose.

27. Pareikalavus, tiekėjas turi pateikti duomenis ir informaciją, kurios reikia „Teo“ metinei ataskaitai ir kitoms ataskaitoms parengti.

28. Bet koks esminis šiame Tiekėjų etikos kodekse nustatytų reikalavimų pažeidimas suteikia teisę bendrovei „Teo“ nedelsiant nutraukti bet kurią arba visas sutartis su tiekėju.

29. Jei tiekėjas nustato arba įtaria esant Tiekėjų etikos kodekso pažeidimus, apie tai jis turi pranešti „Teo“. Tuo atveju, jei pranešimas buvo pateiktas vadovaujantis gera valia, jis nebus panaudotas prieš tiekėją ar subrangovą. Jei darbuotojai patys pastebėtų kokią nors veiklą, kuri reikštų, jog pažeidžiamas Tiekėjų etikos kodeksas, jei jiems apie tokią veiklą būtų pranešta, arba, jei jie įtartų, kad esama tokios veiklos, apie tai reiktų pranešti el. paštu pirkimai@teo.lt.

Išnašos, paaiškinimai:

[1] Dovana – tai bet koks vertingas dalykas, įskaitant (tačiau neapsiribojant vien tik išvardytas dalykais) renginius, produktus, paslaugas, vaišes, apgyvendinimą, pinigus, nuolaidas, prizus, transportą, atostogas ir narystę.

PRIEDAS Nr. 2.

ĮMONĖS ETIKOS KODEKSO PAVYZDYS

Įžangos pavyzdys:

*Pažanga, kokybė, efektyvumas ir saugumas – kertinės bendrovės **vertybės**. Būdama patikima, socialiai atsakinga bendrove, mūsų įmonė plėtoja sąžiningus santykius su savo **darbuotojais, verslo partneriais, klientais, valdžios institucijomis bei visuomene**. Savo veiklos sėkmę bendrovė sieja su suinteresuotų asmenų **pasitikėjimu**. Kad pasiektų savo tikslų, bendrovė sutelkė kompetentingų nuolat savo įgūdžius tobulinančių profesionalų komandą, kurios nariams **etiškas elgesys** su kolegomis, klientais ir partneriais yra pagrindas kasdieninėje veikloje.*

_____

Elgesio kodekso pavyzdys – LAVA parengtas elgesio kodekso normų ir nuostatų pavyzdys pagal bendrovės „Interlux“ dokumentą[107].

Etikos / elgesio kodekse aprašomos normos, kurių laikosi mūsų bendrovės darbuotojai. Elgesio normų pagrindas: etiškas ir teisėtas elgesys.

Mūsų Elgesio kodeksas – tai bendrovės pasižadėjimas ir dokumentas, apibendrinantis mūsų propaguojamas vertybes bei verslo principus. Tai profesionalumo, kurį bendrovės darbuotojai puoselėja savo veikloje ir kurio tikisi iš partnerių, išraiška. Įsipareigojimas vadovautis Elgesio kodeksu ir jame pateiktų taisyklių laikymasis yra viena esminių bendradarbiavimo ir darbo santykių sąlygų.

Elgesio kodeksu siekiame:

- Atskleisti bei įtvirtinti bendrovės vertybes, veiklos principus bei elgesio standartus.
- Nustatyti pagrindinius bendrovės santykių su klientais, verslo partneriais, valstybinėmis, viešosiomis bei savivaldybės institucijomis (jų atstovais), konkurentais, akcininkais ir bendrovės darbuotojais principus.

Kiekvienas mūsų darbuotojas, gavęs informacijos apie bet kokį bendrovės taisyklių, įsipareigojimų ar pažadų nesilaikymą (pažeidimą), kaip ir apie bet kokias aplinkybes, kurios liudytų, kad egzistuoja reali grėsmė bendrovės, jos darbuotojų, klientų, verslo partnerių ar bendrovės akcininkų interesams, apie tai privalo nedelsdamas informuoti bendrovės vadovą.

Gerbiame kiekvieną savo klientą, kolegą, verslo partnerį, įsipareigojame elgtis pagarbiai bei sąžiningai, taip, kad jam nekiltų abejonių dėl bendradarbiavimo patikimumo.

Laikomės sąžiningo verslo principų. Veikiame skaidriai, patikimai ir sąžiningai, atskirdami viešuosius ir privačius interesus.

Vengiame interesų konfliktų (t. y. situacijų, kuriose darbuotojas turi rinktis tarp bendrovės, jos klientų, partnerių ar asmeninių interesų). Iškilus interesų konfliktui visada apie jį informuojamas tiesioginis vadovas (bendrovės vadovas). Asmeninių finansinių interesų siekimas atliekant darbines funkcijas bendrovės, jos klientų, partnerių bei viešųjų finansų sąskaita bendrovėje nėra toleruojamas.

Aplinkosauga

Kaip atsakingo verslo dalyvė, bendrovė įsipareigoja aktyviai mažinti savo poveikį aplinkai, įskaitant nuolatinį poveikio aplinkai matavimą bei vertinimą.

Siekiame, kad visi darbuotojai būtų tinkamai informuoti ir apmokyti aplinkosaugos reikalavimų klausimais. Kiekvienas mūsų darbuotojas privalo stengtis sumažinti atliekų bei bet kokį kitą savo poveikį aplinkai.

Savo veikloje siekiame tausoti gamtos išteklius, žaliavas ir energiją, teisingai pasirinkti ir atsakingai pirkti bei naudoti produktus, atsakingai tvarkyti atliekas bei mažinti jų kiekį, remti ir aktyviai prisidėti prie nacionalinių aplinkosauginių iniciatyvų.

---

[107] Nuoroda į originalų dokumentą – http://www.interlux.lt/uploads/downloads/Elgesio%20kodeksas.pdf

Teisės aktų laikymasis

Teisės aktų laikymasis – tai absoliutus reikalavimas, taikomas bendrovei ir jos darbuotojams.

Kiekvienas darbuotojas privalo būti nuodugniai susipažinęs su teisės aktais, reglamentuojančiais jo darbinių funkcijų vykdymą. Vadovai savo pavaldiniams turi teikti būtinus paaiškinimus ir patarimus teisės aktų taikymo, atliekant darbines funkcijas, srityje.

Bendrovė yra griežtai įsipareigojusi laikytis nediskriminuojančių ir sąžiningų darbo normų, saugoti aplinką ir užtikrinti savo darbuotojų saugą ir sveikatą.

Bendrovė tikisi, kad darbuotojai laikosi visų įstatymų, skirtų saugoti sveikatą, saugumą ir aplinką, kad darbuotojai gauna visus reikiamus leidimus, ir, kad savo darbus atlieka griežtai laikydamiesi atitinkamų teisės aktų reikalavimų.

Darbuotojų santykiai ir asmeniniai įsipareigojimai

Bendrovės santykiai su darbuotojais yra pagrįsti ilgalaikiu bendradarbiavimu, abipuse pagarba, atvirumu ir įsipareigojimų vykdymu.

Bendrovė sudaro darbo saugą atitinkančias darbo sąlygas kiekvienam darbuotojui, deda visas nuo jos galimybių priklausančias pastangas, kad darbuotojai dirbdami nepatirtų streso bei jaustųsi saugūs dėl savo profesinės padėties ateityje.

Darbuotojai darbo metu privalo elgtis dalykiškai: būti korektiški, mandagūs, laikytis bendravimo etikos taisyklių bei elgtis taip, kad jų veiksmai nepakenktų įmonės dalykinei reputacijai.

Nedarbo metu darbuotojai taip pat vengia bet kokių situacijų, kuriose jų netinkamas elgesys galėtų būti siejamas su bendrove bei jos reputacija.

Mandagumas ir paslaugumas yra pagrindiniai kolegiško bendravimo principai. Neigiamų emocijų demonstravimas, balso kėlimas kalbant ar smurto panaudojimas prieš kitą darbuotoją (tiek psichologinio, tiek fizinio) niekada nėra toleruojamas. Bet kokios formos priekabiavimas prie kito asmens yra griežtai draudžiamas. Darbuotojų bei partnerių neetiškas, piktybiškas ar kitoks neigiamas elgesys nelieka nepastebėtas ir neįvertintas.

Darbuotojų lojalumas

Darbuotojų lojalumas bendrovei pasireiškia per:

- Bendrovės tikslų, įsipareigojimų akcininkams suvokimą ir deramą jų įgyvendinimą;
- Sąžiningą vadovų teisėtų nurodymų vykdymą, tinkamai atliekamas pareigas;
- Aiškias darbuotojų, bendraujančių su klientais, partneriais, valstybinėmis, viešosiomis bei vietos savivaldos institucijomis (jų atstovais) bei bendrovės akcininkais, priimtino bei skatintino elgesio ribas;
- Bendrovės klientų, darbuotojų, verslo partnerių, visuomenės bei akcininkų interesų saugojimą;
- Informavimą apie visus pastebėtus korupcijos ar kitos nusikalstamos veiklos požymių turinčius atvejus.

Diskriminacija

Kiekvienas darbuotojas turi teisę, kad jo vadovai, pavaldiniai ir tokias pačias ar panašaus pobūdžio pareigas atliekantys darbuotojai su juo elgtųsi sąžiningai, kolegiškai ir pagarbiai. Mūsų bendrovės nariai netoleruoja jokios diskriminacijos ir priekabiavimo (dėl rasės, religijos, tikėjimo, tautinės kilmės, lyties, neįgalumo, amžiaus, šeimyninės padėties ir t. t.). Visi bendrovės darbuotojai elgiasi vadovaudamiesi Elgesio kodekso principais.

Bendrovė netoleruoja darbuotojų diskriminacijos dėl jų politinių, religinių, seksualinių ir asmeninių pažiūrų, bei šeimos / sveikatos padėties ar būklės. Kriterijai, kuriais remiantis bendrovė priima sprendimą dėl įdarbinimo, yra darbuotojo asmeninės savybės (sąžiningumas, padorumas, t. t.) ir jo darbinė kompetencija.

Interesų konfliktas

Verslo sandoriai turi būti atliekami taip, kad geriausiai atitiktų bendrovės interesus. Nei fizinis, nei juridinis asmuo, kokiais nors santykiais susijęs su darbuotoju, negali nesąžiningu būdu, pasinaudodamas savo ryšiais su darbuotoju ar jo užimamomis pareigomis, gauti naudos iš bendrovės.

Reikia vengti situacijų, kurioms esant, gali atsirasti darbuotojo atsakomybės bendrovės atžvilgiu ir jo asmeninių interesų konfliktas. Darbuotojas privalo vengti bet kokių aplinkybių, kurioms esant galėtų būti padaryta žala bendrovės reputacijai ar kitiems materialiems bei nematerialiems bendrovės interesams.

Dalyvavimas bet kokia teisine forma (įskaitant investavimą į tokį subjektą ar bet kokio finansinio intereso turėjimas iš tokio subjekto) kito, su bendrove konkuruojančio, subjekto veikloje, neturint rašytinio bendrovės sutikimo, yra nesuderinamas su darbo santykiais bendrovėje.

Visos konfliktinės su darbo santykiais susijusios situacijos bendrovės viduje yra sprendžiamos nedelsiant ir ryžtingai. Bendrovė nedraudžia savo darbuotojams užsiimti veikla, kuri nedaro bei negali daryti neigiamos įtakos bendrovės interesams ir darbuotojo darbinių funkcijų tinkamam atlikimui. Tačiau darbuotojas apie tokias savo veiklas prieš jų pradžią, siekiant išvengti interesų konflikto, turi informuoti raštu.

Santykiai su klientais, partneriais, viešųjų įstaigų atstovais

Mūsų santykiai su klientais, partneriais, kt. institucijų atstovais yra grindžiami pagarba, sąžiningumu, profesionalumu, abipusiu pasitikėjimu, teisingumu, kliento interesų prioritetu, įsipareigojimų laikymusi, informavimu bei derybų prieš teisinius veiksmus pirmumu.

Bendrovės darbuotojai turi padaryti viską, kad būtų užkirstas kelias bet kokioms korupcijos apraiškoms.

Santykiai su konkurentais

Santykius su konkurentais grindžiame sąžiningumo bei abipusės pagarbos principais. Jei kyla bet kokių nesutarimų ar prieštaravimų atliekant konkurencinius veiksmus, pirmumas visada teikiamas deryboms bei kompromisui.

Sąžininga konkurencija yra esminis bendrovės veiklos principas. Informacija apie konkurentų veiklą renkama tik teisėtomis ir viešai prieinamomis informacijos rinkimo priemonėmis.

Informacija ir bendravimas su visuomene

Visą informaciją apie savo veiklą bendrovė atskleidžia griežtai vadovaudamasi Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytais reikalavimais ir remdamasi tokiais principais kaip autentiškumas, reguliarumas, operatyvumas, privataus ir viešo intereso subalansuotumas.

Bendrovės darbuotojai turi susilaikyti nuo bet kokios informacijos atskleidimo masinės informacijos priemonių atstovams, išskyrus tuos atvejus, kai atitinkamas pavedimas raštu yra gautas iš bendrovės vadovo. Informaciją masinės informacijos priemonėms bendrovės vardu, taip pat – bet kuriems tretiesiems asmenims, kurie nėra bendrovės klientai ar partneriai, pateikia tik bendrovės įgaliotasis asmuo arba bendrovės vadovas.

Konfidencialią su bendrovės veikla bei jos partneriais susijusią informaciją kiekvienas iš bendrovės darbuotojų laiko griežtoje paslaptyje.

Bendrovės darbuotojai deklaruoja savo dalyvavimą politinėje ar profesinių, šakinių asociacijų, draugijų ir kitų nevyriausybinių organizacijų veikloje bendrovės nustatyta tvarka.

Papirkinėjimai, dėkingumo mokesčiai, verslo pietus ir dovanos

Bendrovė niekada nesiekia neteisėtu būdu įgauti verslo pranašumo. Bendrovės veikloje griežtai draudžiama siūlyti ar duoti kyšius tretiesiems asmenims.

Nė vienas darbuotojas negali atlikti jokių mokėjimų, duoti kyšių, siūlyti nesąžiningą finansinę naudą klientams ar kitiems viešąsias funkcijas įgyvendinantiems asmenims,

tokiu būdu siekiant išlaikyti komercinius santykius teikiant paslaugas ar gaunant kitą naudą.

Atliekant darbines funkcijas bendrovės darbuotojams griežtai draudžiama priimti bet kokias dovanas, taip pat draudžiama bet kokiems klientams, verslo partneriams, jų atstovams duoti ar iš jų priimti pinigų ar sudaryti sutartis už asmeniškai gaunamą atlygį.

Bendrovės darbuotojai neturi suteikti klientams, verslo partneriams, valstybės ar savivaldybės, ar viešųjų įstaigų atstovams jokių paslėptų privilegijų.

Darbuotojams griežtai draudžiama klientams, verslo partneriams, valstybės ar savivaldybės, ar viešųjų įstaigų atstovams bei kitiems tretiesiems asmenims, su kuriais bendrovę sieja verslo reikalai, už priimtus ar nepriimtus palankius sprendimus atsilyginti brangiomis dovanomis bei visų kitų formų nelegaliais mokėjimais, paslaugomis ar kitokiu atlygiu.

Bendrovės darbuotojas, kuris įtaria, jog jį bet kuris trečiasis asmuo (klientas, kolega ir pan.) stengiasi įtraukti ar panaudoti sudarant neteisėtą sandorį, privalo apie tai pranešti bendrovės vadovui. Kilus abejonėms, gavėjas turėtų kreiptis į (*bendrovės paskirto darbuotojo pareigos*) dėl patarimo ir nurodymų.

Verslo pietūs ir verslo dovanos darbuotojams turi atitikti bendrąją verslo išlaidų politiką ir aptariamosios vyriausybinės institucijos ar juridinio asmens taisykles ir reikalavimus. Siekiant apeiti anksčiau minėtų politikų nuostatas, neturi būti panaudojamos trečiosios šalys.

Naudos gavimo kurstymas

Terminas „nauda" apima: dovanas, paskolas, mokestinę naudą, apdovanojimą, pareigas, įdarbinimą, sandorį, paslaugas, palaikymą ir pan. Bendrovė draudžia vadovams ar darbuotojams kurstyti bet kokį naudos gavimą iš klientų, tiekėjų ar bet kokio su bendrovės verslu susijusio asmens.

Naudos priėmimas

Vadovai ir darbuotojai turi atsisakyti priimti naudą, kuri siūloma dėl jų einamų pareigų, jeigu naudos priėmimas galėtų paveikti jų objektyvumą ar priverstų juos elgtis priešingai bendrovės interesams, ar jeigu to pasekmė būtų skundai dėl šališkumo.

Vadovai ar darbuotojai (apie tai nedelsiant informuojant vadovą) gali apsvarstyti bei savanoriškai priimti teikiamą naudą tik tokiu atveju, jeigu:

- Gaunama nauda neturės įtakos gavėjo veiklos rezultatams;
- Gavėjas nesijaus įpareigotas padaryti ką nors, atsilygindamas davėjui;
- Gavėjas gali atvirai aptarti gaunamą naudą be jokių išlygų;
- Gaunamos naudos pobūdis (pvz., reklaminė ar agitacinė dovana, švenčių progomis) ir vertė yra tokie, kad jos atsisakymas būtų laikomas nedraugingu ar nemandagiu poelgiu.

Dovanos turi būti nedidelės vertės ir teikiamos retai.

Naudos siūlymas

Bet kokie mokėjimai, sutartos palankios sąlygos ar kiti privalumai, kuriuos vykdydami bendrovės veiklą suteikė vadovai ar darbuotojai, turi atitikti bendrovės vyraujančią politiką, susijusią su tokiais klausimais, ir turi gauti išankstinį raštišką direktoriaus pritarimą.

Pramogos

Nors pramogos yra priimtina verslo ir visuomeninio elgesio forma, vadovai ar darbuotojai turėtų atsisakyti pakvietimų į maitinimo įstaigas ar pramogas, kurie yra pernelyg dažni, kad būtų išvengta keblumų ar būtų prarastas objektyvumas vykdant bendrovės veiklą. Jeigu atsisakyti pakvietimo yra nemandagu, vadovas ar darbuotojas gali jį priimti, susitariant, kad jam bus leista atsakyti tuo pačiu.

Bendrovės, jos akcininkų, klientų, verslo partnerių bei darbuotojų interesų APSAUGA

Bendrovė atlieka viską, kas nuo jos priklauso, kad būtų apsaugotos bei ginamos jos akcininkų, klientų, verslo partnerių bei darbuotojų teisės bei teisėti interesai.

Bendrovės darbuotojai turi imtis visų, nuo jų valios priklausančių racionalių veiksmų, kad būtų užkardytas bet kurio darbuotojo, kliento, verslo partnerio ar bet kurio trečiojo asmens neteisėtas veiksmas, darantis žalą valstybei bei visuomenei bendrai, kaip ir bendrovei, jos klientui, jos darbuotojui ar verslo partneriui konkrečiai.

Bendrovės darbuotojas privalo susilaikyti nuo bet kokio veiksmo, kuriuo būtų pažeista gera moralė ar teisės normų draudimas. Bendrovė išsaugo asmenų, pranešusių apie šio Elgesio kodekso normų nesilaikymą, visišką konfidencialumą ir užtikrina jų apsaugą, kaip tai numatyta įstatymuose.

Informacinių technologijų naudojimas

Bendrovėje netoleruojamas bet kokios asmens garbę ir orumą žeminančios, taip pat – bet kokios kitos neteisėtos informacijos naudojimas bei saugojimas bendrovės patalpose esančiose IT priemonėse bei duomenų kaupimo laikmenose.

Bendrovė ragina darbuotojus atsakingai naudotis informacinėmis technologijomis (kompiuteriais, IT tinklais, mobiliais telefonais, elektroniniu paštu, internetu). Darbuotojai turi nepamiršti, kad naudodamiesi informacinėmis technologijomis, jie yra atsakingi už mūsų informacijos apsaugojimą, technologijų praradimą, pakenkimą ar sugadinimą.

Bendrovės patalpose esanti bei bendrovei priklausanti kompiuterinė technika negali būti naudojama komentarų internetinėje erdvėje (įskaitant tinklaraščius ir socialinius tinklus) rašymui arba atsakinėjimui į kitų asmenų komentarus.

Kontrolė

Darbuotojams nesilaikant šio Elgesio kodekso nuostatų, gali būti taikomos drausminės priemonės, įskaitant atleidimą iš darbo. Kiekvienam darbuotojui įteikiamas šio Elgesio kodekso egzempliorius. Vadovybės pareiga – užtikrinti, kad Elgesio kodeksas būtų įtrauktas į darbuotojų mokymo programas.

Vadovybė nuolat stebi, ar laikomasi Elgesio kodekso ir, jei to reikia, įgyvendina konkrečias stebėsenos programas. Dėl pastebėtų Elgesio kodekso pažeidimų kreipiamasi į tiesioginį vadovą arba bendrovės paskirtąjį atsakingąjį asmenį. Apie pastebėtus Elgesio kodekso pažeidimus taip pat pranešama el. paštu *etika@bendrovėspavadinimasarpan.lt*

Įgyvendinimas

Šį Elgesio kodeksą įgyvendina visos mūsų grupei priklausančios įmonės.

Mes siekiame, kad etiško elgesio nuostatas įgyvendintų ir mūsų tiekėjai, partneriai bei jų tiekimo grandis.

_____

PRIEDAS Nr. 3.

NAUDINGOS NUORODOS

Nr.	Tinklalapio adresas	Tinklalapio esmė
Programos, straipsniai, publikacijos, ataskaitos apie korupciją, jos prevenciją.		
1.	https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/25c529d0cbcd11e4aaa0e90fce879681	Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programa
2.	https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/13fd20601e6e11e586708c6593c243ce/gCsWGgZdEt	Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstitucinis veiklos planas
3.	http://www.track.unodc.org/LegalLibrary/Pages/home.aspx	Šalių nacionaliniai antikorupcijos įstatymai, antikorupcinė politika ir praktika.
4.	http://www.advokatura.lt/lt/teisine-informacija/kodeksai-istatymai.html	Lietuvos advokatūros aktualijos, teisinė informacija.
5.	https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/388894/UKantiCorruptionPlan.pdf	Didžiosios Britanijos antikorupcinės programos planas.
6.	http://blogs.worldbank.org/futuredevelopment/six-strategies-fight-corruption	Straipsnis, kuriame aprašomos šešios kovos su korupcija strategijos.
7.	http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.ccmi-opinions.34276	Pasiūlymai kaip kovoti su korupcija Europos Sąjungoje.
8.	http://www.independent.co.uk/news/world/europe/corrupt-european-countries-costing-eu-nearly-800bn-a-year-says-study-a6944436.html	Straipsnis apie tai, kaip korupcija Europos šalims kainuoja 800bn svarų sterlingų.
9.	http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/anti-corruption-report/index_en.htm	Europos Komisijos 2014 m. kovos su korupcija ataskaita
10.	http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/anti-corruption-report/docs/2014_acr_lithuania_chapter_lt.pdf	Europos Komisijos 2014 m. kovos su korupcija ataskaitos - Lietuva
11.	http://www.transparency.org/news/feature/finding_the_right_measurement_for_corruption	Straipsnis apie įrankius padedančius išmatuoti korupciją.
12.	http://www.bbc.com/news/business-35977883	Straipsnis apie „Panama Papers“.

13.	http://www.transparency.org/news/feature/3_steps_to_stop_secret_companies	Trys rekomendacijos kaip skaidrinti viešąsias lėšas
14.	http://www.visionofhumanity.org/#/page/news/1300	Straipsnis apie ryšį tarp konfliktų ir korupcijos.
15.	https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/working-group4.html	Tarpvyriausybinės prevencijos darbo grupės susirinkimo ataskaita.
16.	https://www.ted.com/playlists/148/depths_of_corruption	Įvairūs specialistų pasisakymai apie korupciją.
17.	http://ftp.iza.org/dp2315.pdf http://link.springer.com/journal/11127 http://www.economics-ejournal.org/economics/journalarticles/2007-9/version_1	Korupcija ir šešėlinė ekonomika.
Informacija apie demokratijos ir korupcijos indeksus, Seimo narius, savivaldybių tarybų narius		
18.	https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2016	Pateikiama informacija žemėlapyje apie viso pasaulio šalių demokratijos indeksus.
19.	https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2016/lithuania	Lietuvos demokratijos taškai.
20.	http://www.skaidrumolinija.lt	„Transparency International“ Lietuvos skyriaus puslapis, kuriame galima rasti informaciją apie korupcinius nusikaltimus visoje Lietuvoje.
21.	http://jurgiokepure.lt/2015-2019/vilniaus-miesto	Pateikiamas savivaldybių skaidrumo vertinimas ir aktuali informacija apie savivaldybių tarybų narius.
22.	http://manoseimas.lt	Informacija apie Seimo narių balsavimą, aktyvumą diskusijose, projektų teikimo sėkmę.
23.	http://atvirasteismas.lt	Informacija apie Lietuvos teismų veiklą.
24.	http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/yearFrom/1973/surveyKy/2084	Visuomenės nuomonės duomenys apie Europos Komisijos darbą.
25.	http://www.heritage.org/index/ranking	Pateikiamas ekonominės laisvės indeksas viso pasaulio šalyse.
26.	http://www.heritage.org/index/explore	Tarifų kursas pasaulio šalyse.
27.	http://www.transparency.org/research/cpi/overview	Korupcijos indeksas 1995–2015 metais.

28.	http://www.transparency.org/research/gcb/overview	Pasaulinis korupcijos barometras 2003–2013 metais.
29.	http://www.u4.no	Informacija apie korupciją.
Tinklalapiai, kuriuose galima pranešti apie korupciją, nelegalią prekybą		
30.	https://golearn.unodc.org/olat/dmz/goLEARN%20-by%20UNODC	Sistema kovai su narkotikais, nusikaltimu ir visų formų terorizmu.
31.	http://bribespot.com/en/	Tai anoniminės tarnybos puslapis, kuriame pranešama ir teikiama ataskaita apie kyšius.
32.	http://www.beseselio.lt/seselio-zemelapis	Pateikiama informacija apie nelegalią prekybą, taip pat suteikiama galimybė apie ją pranešti.
Antikorupcijos mokyklos		
33.	https://szkolenia-antykorupcyjne.edu.pl	Antikorupcinio mokymo platforma. *online*
34.	http://transparencyschool.org	Antikorupcinio mokymo mokykla.
Informacija apie mokesčius, viešuosius pirkimus		
35.	https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1323096937715802&set=pcb.1323099481048881&type=3&theater	Informacija kaip buvo išleisti piliečių mokesčiai 2014–2015 metais.
36.	http://www.freedata.lt/vpt/	Pateikiama viešųjų pirkimų informacija, kurią perkančiosios organizacijos (PO) pateikė Viešųjų pirkimų tarnybai (VPT) ir paskelbė Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje (CVP IS).
37.	http://www.cvpp.lt/index.php?option=com_vptpublic&task=sutartys&Itemid=109	Informacija apie pirkimo sutartis.
38.	http://www.vmi.lt/cms/juridinio-asmens-sumoketa-mokesciu-suma	Valstybinės mokesčių inspekcijos tinklalapio informacija apie juridinio asmens sumokėtą mokesčių sumą.
Gerosios patirties dokumentai, rekomendacijos		
39.	https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=2006	Valstybės kontrolės 2009 m. gruodžio 23 d. valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P2-20-13-24 „Valstybės įmonių

		valdymas“.
40.	http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/2615021e.pdf?expires=1464293837&id=id&accname=guest&checksum=DF1E08DF261420BEE60A60276798FD8C	Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos 2015 m. principai bendrovių valdymui.
41.	http://www.oecd.org/daf/ca/soemarket.htm; http://www.oecd-ilibrary.org/governance/oecd-guidelines-on-corporate-governance-of-state-owned-enterprises-2015_9789264244160-en	Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos 2015 m. gairės valstybės įmonių valdymui.
42.	https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/Handbook.pdf	Praktinių antikorupcinių priemonių vadovas prokurorams ir tyrėjams.

PRIEDAS Nr. 4.

SOCIOLOGINIŲ KORUPCIJOS TYRIMŲ REZULTATAI

Transparency International „Korupcijos suvokimo indeksas“[108]

Tai vienas žinomiausių ir labiausiai pripažįstamas tyrimas, kuriuo vertinami valstybių gebėjimai kontroliuoti korupciją kaip reiškinį, matuojant korupcijos mastą viešajame sektoriuje ir politikoje.

Pagal 2015 m. „Transparency International“ atlikto Korupcijos suvokimo indekso[109] (toliau – KSI) tyrimo rezultatus **Lietuvai skirtas 61 balas iš 100 galimų ir 32 vieta 168 šalių sąraše.**

Korupcijos suvokimas šalyse įvertinamas konkrečiu skaičiumi šimto balų skalėje nuo 0 iki 100, kurioje 0 reiškia, kad šalis yra labai korumpuota, 100 – kad labai skaidri.

Tarp Europos Sąjungos valstybių narių Lietuva užėmė 16 vietą, o tarp Europos Sąjungos ir Vakarų Europos valstybių – 18 vietą. Nuo 2012 m. Lietuvos KSI nuosekliai auga ir per 4 metus paaugo 7 balais.

Atkreiptinas dėmesys, kad KSI nurodo lygį, kuriuo valstybėse yra **suvokiamas** korupcijos paplitimas tarp viešojo sektoriaus tarnautojų ir politikų, jų neskaidrūs santykiai su privačiu sektoriumi, tai yra, indeksas atspindi **ne realią korupcijos situaciją** šalyse, bet konkrečių valstybių ir užsienio ekspertų bei verslo atstovų ***nuomonę, kuri*** remiasi jų ***suvokimu***, kiek valstybėje paplitusi korupcija, todėl labai svarbu yra tinkamai informuoti visuomenę (kartu ir privatų sektorių) apie korupcijos atvejus ir jos realų paplitimą, kad nesusidarytų vaizdas, jog korupcijos yra daugiau negu yra iš tikrųjų, bei tokiu būdu nebūtų nepelnytai sumenkinamas valstybės prestižas tarptautinėje verslo rinkoje.

TRACE Matrix (korupcijos grėsmės vertinimo indeksas)[110]

2014 m. lapkričio mėn. JAV tarptautinė verslininkų asociacija „TRACE International“ kartu su JAV analitikų centru „Rand Corporation“ paviešino naują, verslininkams skirtą korupcijos grėsmės vertinimo indeksą – TRACE Matrix[111]. Jame Lietuva užėmė labai aukštą poziciją – **18 iš 197**, aplenkdama ne tik Estiją (22 vieta) ir Latviją (25 vieta), bet ir Jungtinę Karalystę, Daniją ir kitas Vakarų Europos šalis, kurios paprastai (kituose tyrimuose) Lietuvą gerokai lenkia.

Pagal „TRACE“ indeksą valstybės vertinamos pagal keturis pagrindinius kriterijus:

1. Kaip verslininkams tenka bendrauti su šalies valdžia (ar daug kontaktų, ar tikimasi kyšių, kokia yra reguliavimo našta);
2. Kokie šalyje nustatyti antikorupciniai įstatymai ir kaip jie įgyvendinami praktikoje;
3. Ar skaidrus viešasis sektorius ir jo vykdomos procedūros;
4. Ar visuomenė turi galimybę prižiūrėti išvardytus procesus, pavyzdžiui, pasitelkus žiniasklaidą.

Eurobarometro sociologinis tyrimas „Verslo požiūris į korupciją“[112]

---

[108] Plačiau su tyrimo rezultatais galima susipažinti interneto svetainėje: https://www.transparency.org/cpi2015

[109] KSI yra vienas žinomiausių kasmet pasaulyje atliekamų korupcijos *suvokimo* tyrimų. Šis indeksas yra svarbus informacijos šaltinis tarptautinėms politinėms institucijoms, verslo ir finansų struktūroms, svarstančioms investuoti ar vystyti naujus verslo projektus kurioje nors valstybėje.

[110] 2001 m. įsteigtos asociacijos tikslas – padėti įmonėms, visų pirma didelėms tarptautinėms korporacijoms laikytis antikorupcinių standartų (1977 m. JAV Korumpuotos veiklos užsienyje įstatymo (angl. *Foreign Corrupt Practices Act*) ir EBPO konvencijos dėl kovos su papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose) ir priversti jų laikytis savo komercinius tarpininkus.

[111] Plačiau apie indeksą galima paskaityti interneto svetainėje: http://www.traceinternational.org/trace-matrix/

[112] Tyrimo rezultatus galima rasti interneto svetainėje: http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2084

Šiame bei daugelyje kitų tyrimų pastebėta tendencija, jog verslo atstovai, kurie apklausos metu deklaravo, jog jų atstovaujamų įmonių apyvarta paskutiniu metu padidėjo, buvo mažiau linkę skųstis biurokratizmu, korupcija, administracine našta bei kitais verslo sąlygas apsunkinančiais veiksniais, negu verslo atstovai, kurių atstovaujamų įmonių apyvarta sumažėjo. Tai suponuoja, jog verslas, neretai kaltindamas esamą teisinį reguliavimą ir tariamą korupciją, tokiu būdu galimai bando pateisinti savo nesėkmes.

Taip pat minėtas Eurobarometro tyrimas atskleidė, kad Lietuvoje 8 % sumažėjo verslininkų, manančių, kad korupciją paveikė jų galimybes laimėti viešąjį pirkimo konkursą.

Tyrimo metu apklaustų verslininkų manymu, korupcija nėra pagrindinė problema vystant verslą ir užima paskutinę vietą iš 9 veiksnių, darančių neigiamą įtaką verslui, po: 1) didelių mokesčių tarifų; 2) sparčios teisinio reglamentavimo ir politikos kaitos; 3) silpno finansavimo ir kreditų prieinamumo; 4) priemonių išieškoti skolas trūkumo; 5) administracinių procedūrų sudėtingumo; 6) nepotizmo ir protekcionizmo; 7) varžančio darbo santykių reglamentavimo; 8) nepakankamos infrastruktūros.

Mažiau negu trečdalis (**28 %**) Lietuvos verslininkų korupciją įvardijo kaip vieną iš problemų neigiamai veikiančių verslą. Nepaisant to, jų nuomone, šis reiškinys yra pakankamai plačiai paplitęs – taip manė net 82 % apklaustųjų arba 7 % mažiau negu 2013 m.

Be to, nors Lietuvos verslininkai mano, kad nepotizmas[113] ir kronizmas[114] yra aktualus viešajam sektoriui, tačiau kartu pripažįsta, jog **privačiame sektoriuje** ši problema yra **labiau paplitusi**.

Control Risk tyrimas „Verslo požiūris į korupciją 2015–2016 m.“[115]

Net **41 %** Control Risk apklaustų tarptautinio verslo atstovų nurodė, kad korupcijos rizika buvo pagrindinė priežastis, dėl kurios jie pasitraukė iš sandorio, į kurį jau buvo investuota laiko ir pinigų (*didžioji dauguma iš taip pasielgusių įmonių buvo iš Vakarų valstybių*), kas liudija apie tai, kad korupcija yra bene viena didžiausių kliūčių, stabdančių užsienio investicijas.

Remiantis tyrimo rezultatais, lyginant su 2006 m. tyrimo duomenimis, šiuo metu Vakarų valstybės, vykdančios griežtą antikorupcinę politiką, dėl nesąžiningos konkurencijos patiria vis mažiau žalos, 2006 m. žalos prisipažino patyrę **44 %** respondentų, o 2015 m. – **24 %**.

Respondentai labai pozityviai vertino tarptautinio lygio teisės aktus, skirtus kovai su korupcija: **81 %** nurodė manantys, kad jie gerina verslo aplinką; **64 %** – kad atgraso korumpuotus konkurentus; **55 %** – kad sudaro palankesnes sąlygas etiškai veikiančioms bendrovėms įeiti į didelės rizikos rinkas.

Apklaustos įmonės nurodė **vykdančios šias antikorupcines priemones**:

1) 87 % įmonių turi oficialiąją politiką aiškiai draudžiančią kyšius;

2) 64 % vykdo antikorupcinius mokymus darbuotojams;

3) 58 % turi anonimines pranešėjų linijas;

4) 58 % naudoja tipines sutarčių su subrangovais sąlygas, numatančias draudimą kyšininkauti;

5) 43 % atlieka išankstinio verslo partnerių veiklos teisinio ir finansinio patikrinimo procedūras;

6) 43 % vykdo antikorupcinius auditus ar peržiūros procedūras;

7) 43 % turi teisę audituoti trečiąsias šalis;

---

[113] Nepotizmas – šeimos narių ir giminių protegavimas.

[114] Kronizmas – draugų protegavimas.

[115] Tyrimo rezultatus galima rasti interneto svetainėje: https://www.controlrisks.com/webcasts/studio/2015-GENERAL/corruption-report/corruption-survey-2015.pdf

8) 39 % atlieka korupcijos rizikos vertinimo procedūras įeinant į naujas šalis;

9) 30 % yra sukūrę mokymo programas aukštesnio rango vadovams ir valdybų nariams;

10) 21 % turi sandorių rizikos stebėjimo programinę įrangą / aplikacijas;

11) 19 % turi trečiųjų šalių tikrinimo programinę įrangą.

Pažymėtina, kad Control Risk tyrimo vykdytojai atkreipė dėmesį į tai, jog:

- atitikties (antikorupcinės) programos dažnai nepasiekia joms keliamų tikslų, todėl tarp įsivaizduojamo programų efektyvumo ir realios padėties būna nemažas atotrūkis. Taip atsitinka dėl Programų nenuoseklumo, neišsamumo ar netinkamo įgyvendinimo, galiausiai įmonėse neretai yra priimami sprendimai be tinkamo rizikų, su kuriomis praktikoje susiduria būtent jų darbuotojai, įvertinimo.
- Korupcijos mažinimas turėtų būti kiekvieno darbuotojo pareiga, tačiau tam tikslui reikalingas lyderis, kuris galėtų būti pavyzdys visiems. Toks lyderis turėtų suvokti rizikas, su kuriomis susiduria organizacijos darbuotojai kasdienėje savo veikloje, bei paremti juos realiais veiksmais ir patarimais, o ne apsiriboti vien tik įspėjimais apie gresiančias sankcijas. Nesant tokio lyderio ir jo nuoseklaus darbo, tikėtinas darbuotojų nepasitikėjimas vykdoma atitikties (antikorupcine) programa, jos nuostatų nesilaikymas ir galiausiai – pažeidimai.

Tikroji atitikties kaina 2011 (anglų kalba. The true cost of compliance)[116]

JAV Ponemono institutas kartu su kompanija „Tripwire“ 2011 m. atliko 46 tarptautinių organizacijų tyrimą, kurio tikslas buvo nustatyti verslo organizacijų taikomų atitikties (antikorupcinių) priemonių veiksmingumą ir atsiperkamumą.

Tai pirmasis tokio pobūdžio tyrimas, kurio metu naudojant empirinius duomenis buvo siekiama nustatyti, kiek verslui kainuoja teisės aktuose nustatytų reikalavimų laikymasis, įskaitant prievolę įgyvendinti antikorupcines priemones, ir kiek – šių taisyklių nesilaikymas.

Tyrimo rezultatų duomenimis prevencijos priemonių įgyvendinimui reikia **3,5 karto** mažiau (3,5 mln. $) lėšų nei teisės pažeidimais sukeltų problemų sprendimui (9,4 mln. $).

Lietuvos korupcijos žemėlapis 2014[117]

2014 m. STT iniciatyva „Vilmorus“ atliko tyrimą „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2014“, kurio metu buvo tiriamos trys tikslinės grupės: Lietuvos gyventojai, verslo įmonių vadovai ir valstybės tarnautojai.

Tyrimo rezultatai parodė, kad auga verslo neigiamas požiūris į korupciją, antai mažėja įmonių vadovų, kurie mano, kad norint sutvarkyti reikalus, tenka „primokėti“ (2011 m. tokių asmenų buvo 66 %, o 2014 m. – 53 %). Taip pat sumažėjo manančių, kad kyšiai sutaupo laiką tvarkant administracines procedūras (sumažėjimas nuo 50 iki 27 %).

Tyrimas atskleidė galimai pozityvias ateities tendencijas, tai yra visos respondentų grupės: 22 % gyventojų, 34 % verslininkų ir 41 % valstybės tarnautojų nurodė, kad korupcijos mastas, jų nuomone, per ateinančius 3 metus šiek tiek arba labai sumažės, ir

[116] Tyrimo rezultatus galima rasti interneto svetainėje: http://www.tripwire.com/tripwire/assets/File/ponemon/True_Cost_of_Compliance_Report.pdf

[117] Tyrimo rezultatus galima rasti interneto svetainėje: http://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2015/10/korupcijoszemelapis20141.pdf

tai yra geriausias rezultatas nuo 2005 m. Prie pozityvaus nusiteikimo priskirtina ir tai, kad didėja tiek gyventojų, tiek įmonių vadovų skaičius, kurie kyšio neduotų, nes tai prieštarauja jų įsitikinimams.

Pastebimas įmonių vadovų, turėjusių korupcinę patirtį mažėjimas, tik 6 % apklaustųjų nurodė davę kyšį per 12 mėnesių laikotarpį ir 14 % – per 5 metų laikotarpį (šis rodiklis tolygiai mažėja nuo 2001 m.).

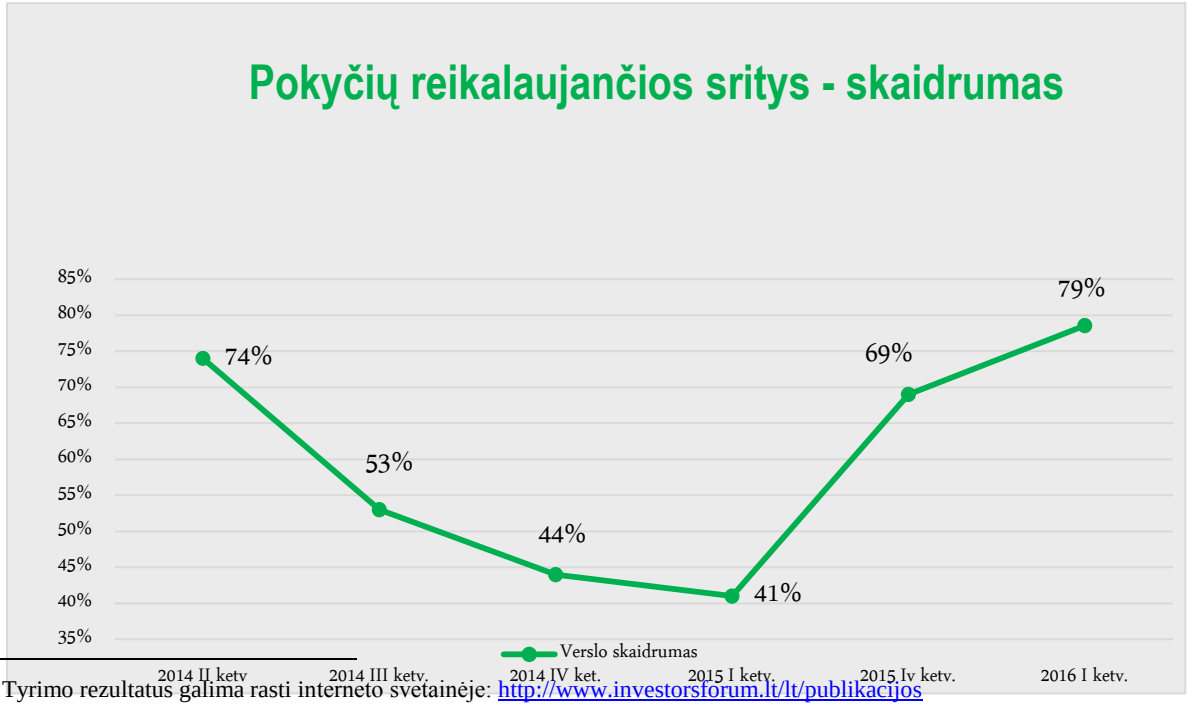
Svarbus aspektas yra tas, kad verslas antikorupcinę aplinką vertina ženkliai geriau nei gyventojai bei valstybės tarnautojai ir verslo apklausos rezultatai daug pozityvesni nei gyventojų.

Kitą vertus, Lietuvoje vis dar yra didelis atotrūkis tarp realios ir įsivaizduojamos korupcijos, pavyzdžiui, 88 % gyventojų laikėsi nuomonės, kad muitinė yra labai korumpuota arba iš dalies korumpuota, tačiau muitinės formalumus per penkerius metus tvarkė tik 33 respondentai, iš kurių kyšius mokėjo 35 %. Panaši padėtis ir su teismais: 80 % gyventojų nurodė manantys, kad teismai yra labai korumpuoti arba iš dalies korumpuoti, tačiau su baudžiamųjų ir civilinių bylų nagrinėjimais susidūrė tik 95 respondentai (t. y. 9,5 % nuo visų dalyvavusių apklausoje), o kyšius iš jų galimai mokėjo tik penktadalis. Darytina išvada, kad didžioji dalis gyventojų apie galimą korupciją tam tikrose institucijose sužino tik iš aplinkos arba spėja apie korupcijos buvimą joje.

Lietuvos investuotojų pasitikėjimo indekso (LIPI) tyrimas[118]

Lietuvos Asociacija „Investors' Forum" kas ketvirtį atlieka Lietuvos investuotojų pasitikėjimo indekso (toliau – LIPI) tyrimą. LIPI atspindi didžiausių Lietuvoje veikiančių užsienio kapitalo įmonių požiūrį ir lūkesčius dėl Lietuvos verslo klimato ir investicinės aplinkos. Indekso tikslas – įvertinti šalies verslo aplinką ir Lietuvos ekonomikos patrauklumą užsienio investuotojams, atsižvelgiant į šalyje jau veikiančių investuotojų patirtį ir pastebėjimus.

Viena iš ryškėjančių LIPI tendencijų – augantis investuotojų susirūpinimas verslo skaidrumo situacija šalyje. 2016 m. I ketvirčio duomenimis keturi penktadaliai respondentų (79 %) mini verslo skaidrumą kaip sritį, būtinai reikalaujančią pokyčių. Vien lyginant su 2015 m. IV ketvirčiu šis skaičius šoktelėjo dešimčia nuošimčių. Žemiau pateikiamas pokyčių reikalaujančios srities – verslo skaidrumo tendenciją atspindintis grafikas:

Ekonominės laisvės indeksas[119]

[118] Tyrimo rezultatus galima rasti interneto svetainėje: http://www.investorsforum.lt/lt/publikacijos

[119] Tyrimo rezultatus galima rasti interneto svetainėje: http://www.heritage.org/index/country/lithuania

Ekonominės laisvės indeksą kasmet sudaro JAV ekonominių tyrimų centras „Heritage Foundation“ kartu su „The Wall Street Journal“. Šis tyrimas vertina šalis pagal tokius kriterijus kaip verslo laisvė, darbo santykių reguliavimas, vyriausybės išlaidos, finansinė laisvė ir kt. Viena iš tyrimo dalių – laisvė nuo korupcijos.

2016 m. Lietuva šiame indekse užėmė **13 vietą tarp 178 valstybių**, ir lyginant su praeitais metais pakilo per dvi pozicijas, o jos bendras įvertinimas padidėjo 0,5 balo iki 75,2 proc. Šis Lietuvos įvertinimas yra geriausias nuo 1996 metų. Kitą vertus, būtent Lietuvos darbo santykių reguliavimas bei laisvė nuo korupcijos šiame tyrime buvo įvertinti prasčiausiais balais.

„Doing business 2016“ tyrimas[120]

Netiesiogiai su korupcija gali būti siejamas ir „Doing Business 2016“ tyrimas. Tyrimo metu analizuojami tokie aspektai kaip: verslo pradėjimo galimybės, kredito gavimo galimybės, prisijungimas prie elektros tinklų, investuotojų apsauga, prekyba su kitomis valstybėmis, verslo pabaiga, nemokumas / bankrotas. Kiekvienoje srityje tiriama teisinė bazė, procedūrų pokyčiai, valstybėje atliktos reformos ir pan. Laikoma, kad kuo paprastesnės procedūros ir kuo mažesnį skaičių jų reikia atlikti kiekvienoje iš minėtų sričių, tuo palankesnė verslui sukuriama aplinka, o tai savo ruožtu sąlygoja ir mažesnį korupcijos lygį.

2015 m. Lietuva tyrime užima **20 vietą iš 189 šalių**. Šalies reitingą iš dalies pakėlė PVM mokėtojo registracijos procedūros pagreitinimas, smulkiųjų akcininkų apsauga, prisijungimo prie elektros tinklų srityje įvertintos dvi pagrindinės reformos – nustatytas trumpesnis nebuitinio vartotojo elektros įrenginių prie elektros tinklų prijungimo paslaugos terminas ir sumažintas prisijungimo prie elektros tinklų procedūrų skaičius. Tačiau įvertinimui labiausiai pakenkė ilgas nemokumo procedūrų tvarkymo laikas, nepakankamos kreditų gavimo verslui galimybės. Tiesa, pagal verslo pradėjimo galimybes Lietuva užėmė 8 vietą, o pagal nuosavybės įregistravimą – 2.

Laikytina, kad korupcijos paplitimui prielaidos atsiranda tose srityse, kuriose procedūros yra sudėtingai reglamentuotos, o dokumentų tvarkymas iš verslo reikalauja daug laiko ir žmogiškųjų sąnaudų. Siekiant geresnio įvertinimo ir palankesnės verslui aplinkos, būtina lengvinti procedūras ir supaprastinti teisinį reglamentavimą probleminėse srityse.

Verslo antikorupcinė interneto svetainė[121]

Daug vertingos informacijos apie Lietuvos bei kitų pasaulio valstybių antikorupcinę aplinką (*korupcijos paplitimą teisminėje sistemoje, policijoje, valstybės tarnyboje, žemėtvarkoje, mokesčių administravime, muitinėje, viešuosiuose pirkimuose, aplinkosaugoje ir pan.*) galima rasti **Pasaulio verslo antikorupcinėje interneto svetainėje** – „Business Anti-corruption Portal“.

---

[120] Tyrimo rezultatus galima rasti interneto svetainėje: http://www.doingbusiness.org/rankings
[121] Interneto svetainė: http://www.business-anti-corruption.org/

PRIEDAS NR. 5.

KORUPCIJOS IR ATSAKOMYBĖS UŽ JĄ TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

Baudžiamosios teisės taikymas yra **kraštutinė poveikio** priemonė (*ultima ratio*) ginant visuomenę nuo teisei priešingų veiksmų ir taikoma tik už **pavojingiausias** veikas, prie kurių yra priskiriamos ir **korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos**.

Korupcinio pobūdžio veikos, kurios užtraukia baudžiamąją atsakomybę, yra nustatytos Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Mažiau pavojingi korupcinio pobūdžio teisės pažeidimai yra nustatyti kituose teisės aktuose ir paprastai užtraukia švelnesnes pasekmes (pavyzdžiui, drausminę ar administracinę atsakomybę).

TARPTAUTINIAI TEISĖS AKTAI DĖL KORUPCIJOS

Lietuva yra pagrindinių antikorupcinių tarptautinių konvencijų, kuriose yra įtvirtintas valstybės įsipareigojimas kriminalizuoti korupciją, dalyvė. Didžioji dalis šių konvencijų, be kita ko, įpareigoja jas pasirašiusias valstybes numatyti baudžiamąją atsakomybę ir už kyšininkavimą **privačiame sektoriuje**.

ES Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje

Šio pamatinio sprendimo preambulės 10 punkte nurodyta, kad juo visų pirma siekiama užtikrinti, kad aktyvioji ir pasyvioji korupcija[122] *privačiame sektoriuje būtų laikomos nusikaltimais visose valstybės narėse, kad juridinis asmuo taip pat galėtų būti laikomas atsakingu už tokius nusikaltimus ir kad už šiuos nusikaltimus būtų skiriamos veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios bausmės. Pamatinio sprendimo 2 straipsnis apibrėžia, kas laikoma aktyviaja ir pasyviaja korupcija privačiame sektoriuje.*

Jungtinių Tautų Konvencija prieš korupciją[123]

Šią Konvenciją Lietuva ratifikavo 2006 m. gruodžio 5 d. Jos 21 straipsnis nustato, kad kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, svarsto galimybę priimti reikiamus teisės aktus ir imtis kitų būtinų priemonių, kad baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomi šie tyčiniai veiksmai, įvykdyti ekonominės, finansinės ar komercinės veiklos metu:

a) pažadas, siūlymas ar davimas tiesiogiai ar netiesiogiai bet kokiam asmeniui, **vadovaujančiam privataus sektoriaus subjektui arba einančiam jame bet kokias pareigas**, bet kokio nepagrįsto atlygio, skirto jam pačiam ar kitam asmeniui, siekiant jo veikimo ar neveikimo netinkamai vykdant savo pareigas;

b) bet kokio asmens, **vadovaujančio privataus sektoriaus subjektui arba einančio jame bet kokias pareigas**, tiesioginis ar netiesioginis prašymas arba priėmimas bet kokio nepagrįsto atlygio, skirto jam pačiam ar kuriam kitam asmeniui, siekiant jo veikimo ar neveikimo netinkamai vykdant savo pareigas.

26 straipsnis numato, kad kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, imasi būtinų priemonių pagal jos teisės principus, kad nustatytų juridinių asmenų atsakomybę už dalyvavimą šios Konvencijos nustatytuose nusikaltimuose; pagal valstybės, šios Konvencijos Šalies, teisės principus juridinių asmenų atsakomybė gali būti baudžiamoji, civilinė ar administracinė, tokia atsakomybė nepažeidžia nusikaltimą padariusių fizinių asmenų baudžiamosios atsakomybės.

---

[122] Tarptautiniuose teisės aktuose papirkimas (*kyšio davimas*) dažnai įvardijamas kaip aktyvioji korupcija arba aktyvusis kyšininkavimas, o kyšininkavimas (*kyšio gavimas*) – kaip pasyvioji korupcija arba pasyvusis kyšininkavimas.

[123] http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=289015&p_query=&p_tr2=l?p_id=289015&p_query=&p_tr2=

Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos[124]

Konvenciją Lietuva ratifikavo 2002 m. sausio 25 d. 7 ir 8 Konvencijos straipsniai taip pat įpareigoja prie jos prisijungusias valstybes priimti reikiamus teisės aktus ir imtis kitų būtinų priemonių, kad pagal jų nacionalinę teisę baudžiamoji atsakomybė atsirastų už kyšininkavimą **privačiame sektoriuje**.

Be to, šios Konvencijos 19 straipsnyje nurodyta, kad kiekviena Šalis užtikrina, kad atsakomybėn patrauktiems juridiniams asmenims būtų taikomos veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios baudžiamosios ar kitos sankcijos, įskaitant pinigines sankcijas.

Civilinės teisės konvencija dėl korupcijos[125]

Ši Konvencija nustato, kad kiekviena šalis asmenims, patyrusiems žalos dėl korupcijos, savo nacionalinėje teisėje numato teisę pareikšti ieškinį, siekiant visiško tokios **žalos atlyginimo**. Toks atlyginimas gali apimti materialinę žalą, negautą pelną ir nepiniginius nuostolius.

EBPO Konvencija dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius[126]

Lietuva yra kandidatė prisijungti prie 1997 m. lapkričio 21 d. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO arba OECD[127]) Konvencijos dėl kovos su užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose. 2015 m. balandžio 9 d. EBPO Taryba posėdyje vienbalsiai nusprendė pakviesti Lietuvą pradėti stojimo į EBPO procesą.

Į EBPO įstojusios ir prie konvencijos prisijungusios valstybės savo nacionaliniuose teisės aktuose įsipareigoja nustatyti baudžiamąją atsakomybę už užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimą. Konvencijos tikslas – užkirsti kelią korupcijos eksportui į užsienio valstybes, ypač tais atvejais, kai labiau išsivysčiusios valstybės bando nesąžiningais būdais įeiti į trečiųjų šalių rinką.

Šiuo metu Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 230 straipsnio 2 dalyje nustatyta valstybės tarnautojui prilyginto asmens sąvoka apima ir užsienio valstybės pareigūnus bei užsienio valstybių valdomų įmonių ir organizacijų vadovus[128], todėl Lietuvos verslo organizacijos, kurios neskaidriai vysto savo verslą bet kokioje užsienio valstybėje ir moka kyšius užsienio valstybės tarnautojams ir užsienio valstybių valdomų įmonių bei organizacijų vadovams, už tai jau dabar gali būti traukiamos baudžiamojon atsakomybėn Lietuvoje (pastebėtina, kad 2015 m. lapkričio 19 d. BK pakeitimais buvo užkirstas kelias atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės asmenį, kuris pasiūlė ar pažadėjo duoti arba davė kyšį užsienio valstybės pareigūnui).

Pažymėtina, kad Lietuvos teisinis reguliavimas užsienio pareigūnų papirkinėjimo tarptautiniuose verslo sandoriuose kontekste iš esmės atitinka EBPO konvencijos reikalavimus bei EBPO rekomendacijas.

---

[124] http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=161366&p_query=&p_tr2=
[125] http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=197963&p_query=&p_tr2=
[126] http://www.oecd.org/corruption/oecdantibriberyconvention.htm (*anglų kalba*) http://www.stt.lt/files/103_doc_file_1_094520.pdf (*lietuvių kalba*)
[127] angl. *The Organisation for Economic Co-operation and Development* http://www.oecd.org/about/
[128] BK 230 straipsnio 2 dalis valstybės tarnautojui prilygina asmenis, kurie atlieka valdžios atstovo funkcijas, turi administracinius įgaliojimus arba kitaip užtikrina viešojo intereso įgyvendinimą dirbdami ar kitais pagrindais eidami pareigas užsienio valstybės ar Europos Sąjungos institucijoje ar įstaigoje, tarptautinėje viešojoje organizacijoje arba tarptautinėje ar Europos Sąjungos teisminėje institucijoje, arba juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje, kuriuos kontroliuoja užsienio valstybė, taip pat oficialūs kandidatai į šias pareigas.

Atsižvelgiant į EBPO Gerosios praktikos gaires dėl Konvencijos atskirų straipsnių įgyvendinimo[129], Lietuvos Respublikos Seimas 2016 m. lapkričio 10 d. priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 225, 226, 227, 230 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymą Nr. XII-2780, kuriame buvo nustatyta, kad:

- Juridinis asmuo gali atsakyti pagal BK ir tais atvejais, kai fizinis asmuo už jo padarytą veiką nėra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn;
- Juridinis asmuo atsako ne tik tais atvejais, kai nusikaltimą juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas atstovas padaro dėl savo vadovo nepakankamos priežiūros ar kontrolės, bet ir jo nurodymu ar leidimu.
- Juridinis asmuo gali atsakyti ir už susijusio juridinio asmens jo naudai padarytą veiką.

Pagal naujai nustatytą teisinį reglamentavimą už užsienyje veikiančių Lietuvos organizacijų dukterinių bendrovių šiose šalyse padarytas korupcinio pobūdžio veikas baudžiamojon atsakomybėn galės būti traukiamos ir motininės organizacijos Lietuvoje, jeigu nusikalstamos veikos bus padarytos motininės organizacijos naudai jos vadovaujančias pareigas einančio ar jo įgalioto asmens nurodymu ar leidimu arba dėl nepakankamos priežiūros ar kontrolės.

Kaip tokią situaciją iliustruojantis pavyzdys paminėtinas atvejis, kai JAV teisingumo departamentas 8,82 mln. JAV dolerių bauda nubaudė Virdžinijos valstijoje įsikūrusią „Data Systems & Solutions“ už tai, jog šios bendrovės atstovai 1999–2002 m. per tarpininkus mokėjo kyšius Lietuvos VĮ Ignalinos atominės elektrinės pareigūnams, kad gautų sutartis paslaugoms elektrinei teikti[130].

Kitą vertus, analizuojant Lietuvoje nusistovėjusią sankcijų skyrimo praktiką, pastebėtina, jog tiek fiziniams, tiek ir juridiniams asmenis skiriamos bausmės sulaukia užsienio ekspertų kritikos kaip nepakankamai atgrasančios. Pavyzdžiui, vertinant baudos bausmę juridiniams asmenims, EBPO Antikorupcijos tinklo Rytų Europai ir Centrinei Azijai apibendrinime išskirta, kad Lietuvoje galima minimali bauda juridiniam asmeniui yra mažiausia iš apklaustų šalių. Apibendrinime kaip kritikuotinas pristatomas ir tas faktas, kad Lietuvoje didžiausia paskirta bauda juridiniam asmeniui gerokai nesiekė net galimos skirti baudos vidurkio. Be to, kaip neužtikrinančios visos turtinės naudos, tiesiogiai ar netiesiogiai gautos iš papirkimo, paėmimo kritikuojamos ir Lietuvoje taikomos turto konfiskavimo sąlygos.

Tokie vertinimai leidžia teigti, kad esamas Lietuvos reguliavimas ir vystoma praktika tarptautiniu požiūriu, tame tarpe baudos juridiniams asmenims, gali būti vertinama kaip vis dar reikalaujanti papildomos peržiūros ir pakeitimų ne tik atsakomybės neišvengiamumo, bet ir jos griežtinimo linkme.

Atkreiptinas dėmesys, jog gavus, tiesiogiai ar netiesiogiai indikuojančią galimo užsienio pareigūno papirkimo požymius informaciją, ji turėtų būti nedelsiant perduodama Specialiųjų tyrimų tarnybai.

Plačiau apie atsakomybę už užsienio pareigūnų papirkimą ir diplomatinių atstovybių vaidmenį ribojant papirkinėjimus užsienyje žiūrėti **Vadovo Priedą Nr. 7.**

BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS UŽ KORUPCINIO POBŪDŽIO NUSIKALSTAMAS VEIKAS REGLAMENTAVIMAS NACIONALINĖJE TEISĖJE

Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse[131] (toliau – BK) yra kriminalizuotos šios pagrindinės 6 korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos: kyšininkavimas, prekyba

[129] 2009 m. EBPO Rekomendacijų dėl tolesnės kovos su užsienio šalių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose I priedo B dalis.

[130] Prieiga per internetą: http://www.delfi.lt/verslas/energetika/generaline-prokuratura-tirs-kaltinimus-jav-imonei-davus-kysius-uzsakymams-ignalinos-ae-gauti.d?id=58948963

[131] Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXXIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“.

poveikiu, papirkimas, piktnaudžiavimas, neteisėtas teisių į daiktą įregistravimas ir tarnybos pareigų neatlikimas. Esant tam tikromis aplinkybėmis korupcinio pobūdžio nusikalstama veika gali būti laikoma ir kita nusikalstama veika, pvz., sukčiavimas, valstybės paslapties atskleidimas ir pan.

Už išvardytas nusikalstamas veikas baudžiamojon atsakomybėn yra traukiami asmenys, padarę nusikalstamas veikas Lietuvos valstybės teritorijoje arba Lietuvos Respublikos piliečiai ir kiti nuolat Lietuvoje gyvenantys asmenys, padarę nusikaltimus užsienyje, o už BK 225–227 straipsniuose nustatytas nusikalstamas veikas (kyšininkavimą, prekybą poveikiu ir papirkimą), kurias kriminalizuoti įpareigoja tarptautinės konvencijos ir Lietuvos pasirašytos tarptautinės sutartys, atsako visi asmenys, nesvarbu, kokia jų pilietybė ir gyvenamoji vieta, taip pat nusikaltimo padarymo vieta bei tai, ar už padarytas veikas baudžiama pagal nusikaltimo padarymo vietos įstatymus.

BK 225 straipsnis ***kyšininkavimas (pasyvioji korupcija)***

1. Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, savo ar kitų naudai tiesiogiai ar netiesiogiai pats ar per tarpininką pažadėjęs ar susitaręs priimti kyšį arba reikalavęs ar provokavęs duoti kyšį, arba priėmęs kyšį už teisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus,

baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki penkerių metų.

2. Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, savo ar kitų naudai tiesiogiai ar netiesiogiai pats ar per tarpininką pažadėjęs ar susitaręs priimti kyšį arba reikalavęs ar provokavęs duoti kyšį, arba priėmęs kyšį už neteisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus,

baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki septynerių metų.

3. Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, savo ar kitų naudai tiesiogiai ar netiesiogiai pats ar per tarpininką pažadėjęs ar susitaręs priimti arba reikalavęs ar provokavęs duoti, arba priėmęs didesnės negu 250 MGL vertės kyšį už teisėtą ar neteisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus,

baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvejų iki aštuonerių metų.

4. Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, savo ar kitų naudai tiesiogiai ar netiesiogiai pats ar per tarpininką pažadėjęs ar susitaręs priimti arba reikalavęs ar provokavęs duoti, arba priėmęs mažesnės negu 1 MGL vertės kyšį už teisėtą ar neteisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir

baudžiamas bauda arba areštu.

5. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir **juridinis asmuo**[132].

[132] BK 20 straipsnyje nustatyta, kad:

1. Juridinis asmuo atsako tik už nusikalstamas veikas, už kurių padarymą šio kodekso specialiojoje dalyje numatyta juridinio asmens atsakomybė.

2. Juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas tik tuo atveju, jeigu nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai arba interesais padarė fizinis asmuo, veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu, jeigu jis, eidamas vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje, turėjo teisę: 1) atstovauti juridiniam asmeniui arba 2) priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba 3) kontroliuoti juridinio asmens veiklą.

3. Juridinis asmuo gali atsakyti už nusikalstamas veikas ir tuo atveju, jeigu jas juridinio asmens naudai padarė juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas atstovas šio straipsnio 2 dalyje nurodyto asmens nurodymu ar leidimu arba dėl nepakankamos priežiūros arba kontrolės.

4. Juridinis asmuo gali atsakyti už kontroliuojamo arba jam atstovaujančio kito juridinio asmens šio straipsnio 2 ar 3 dalyje nurodytomis sąlygomis padarytas nusikalstamas veikas, jeigu jos padarytos pirmiau nurodyto juridinio asmens naudai jame vadovaujančias pareigas einančio ar jo įgalioto asmens nurodymu ar leidimu arba dėl nepakankamos priežiūros ar kontrolės.

5. Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nepašalina fizinio asmens, kuris padarė, organizavo, kurstė arba padėjo padaryti nusikalstamą veiką, baudžiamosios atsakomybės. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už jo naudai arba jo interesais fizinio asmens padarytą, organizuotą, kurstytą ar padėtą padaryti nusikalstamą veiką nepašalina fizinio asmens baudžiamoji atsakomybė, taip pat tai, kad fizinis asmuo už šią veiką atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės arba jis nėra traukiamas atsakomybėn dėl kitų priežasčių

BK 226 straipsnis ***prekyba poveikiu***

1. Tas, kas siekdamas, kad asmuo, pasinaudodamas savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui, paveiktų atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad šie teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų vykdydami įgaliojimus, jam ar trečiajam asmeniui tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pasiūlė, pažadėjo ar susitarė duoti arba davė kyšį,

baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.

2. Tas, kas pasinaudodamas savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina arba tariama įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui savo ar kitų asmenų naudai tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pažadėjo ar susitarė priimti kyšį arba reikalavo ar provokavo duoti kyšį, arba priėmė kyšį, pažadėjęs paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad šie teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų vykdydami įgaliojimus,

baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki penkerių metų.

3. Tas, kas padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytus veiksmus, tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pasiūlęs, pažadėjęs ar susitaręs duoti arba davęs didesnės negu **250 MGL vertės kyšį**,

baudžiamas laisvės atėmimu iki septynerių metų.

4. Tas, kas padarė šio straipsnio 2 dalyje numatytus veiksmus, tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pažadėjęs ar susitaręs priimti arba reikalavęs ar provokavęs duoti, arba priėmęs didesnės negu **250 MGL vertės kyšį**,

baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvejų iki aštuonerių metų.

5. Tas, kas padarė šio straipsnio 1 ar 2 dalyje numatytus veiksmus, tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pasiūlęs, pažadėjęs ar susitaręs duoti arba davęs, arba pažadėjęs ar susitaręs priimti, arba reikalavęs ar provokavęs duoti, arba priėmęs mažesnės negu **1 MGL vertės kyšį**, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir

baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu.

6. Asmuo, kuris padarė šio straipsnio 1, 3 ar 5 dalyje numatytą veiką, atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu kyšio iš jo buvo reikalaujama ar provokuojama duoti kyšį ir jis, tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pasiūlęs ar pažadėjęs duoti arba davęs kyšį, per įmanomai trumpiausią laiką, bet ne vėliau, negu iki jo pripažinimo įtariamuoju, **savanoriškai apie tai pranešė teisėsaugos institucijai**, taip pat atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu kyšį jis pažadėjo duoti ar davė **su teisėsaugos institucijos žinia**.

7. Šio straipsnio 6 dalis **netaikoma** asmeniui, kuris tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pasiūlė ar pažadėjo duoti arba davė kyšį šio kodekso 230 straipsnio 2 dalyje nurodytam asmeniui.

8. Už šio straipsnio 1, 2, 3, 4 ir 5 dalyse numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

BK 227 straipsnis ***papirkimas (aktyvioji korupcija)***

1. Tas, kas tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pasiūlė, pažadėjo ar susitarė duoti arba davė kyšį valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui arba trečiajam asmeniui už pageidaujamą valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens **teisėtą** veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus,

baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.

2. Tas, kas tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pasiūlė, pažadėjo ar susitarė duoti arba davė kyšį valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui arba trečiajam asmeniui už pageidaujamą valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens neteisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus,

baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki penkerių metų.

3. Tas, kas padarė šio straipsnio 1 ar 2 dalyje numatytus veiksmus, tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pasiūlęs, pažadėjęs ar susitaręs duoti arba davęs didesnės negu **250 MGL vertės kyšį**,

baudžiamas laisvės atėmimu iki septynerių metų.

4. Tas, kas padarė šio straipsnio 1 ar 2 dalyje numatytus veiksmus, tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pasiūlęs, pažadėjęs ar susitaręs duoti arba davęs mažesnės negu **1 MGL vertės kyšį**, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir

baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu.

5. Asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės už papirkimą, jeigu kyšio iš jo buvo reikalaujama ar provokuojama duoti kyšį ir jis, tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pasiūlęs ar pažadėjęs duoti arba davęs kyšį, per įmanomai trumpiausią laiką, bet ne vėliau negu iki jo pripažinimo įtariamuoju, **savanoriškai apie tai pranešė teisėsaugos institucijai,** taip pat jeigu kyšį jis pažadėjo duoti ar davė **su teisėsaugos institucijos žinia**.

6. Šio straipsnio 5 dalis **netaikoma** asmeniui, kuris tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pasiūlė ar pažadėjo duoti arba davė kyšį šio kodekso 230 straipsnio 2 dalyje nurodytam asmeniui.

7. Už šio straipsnio 1, 2, 3 ir 4 dalyse numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

BK 228 straipsnis ***piktnaudžiavimas***

1. Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, **piktnaudžiavęs** tarnybine padėtimi arba **viršijęs** įgaliojimus, jeigu dėl to **didelės žalos** patyrė valstybė, Europos Sąjunga, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo,

baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki penkerių metų.

2. Tas, kas padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką **siekdamas turtinės ar kitokios asmeninės naudos**, jeigu nebuvo kyšininkavimo požymių,

baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki septynerių metų.

3. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir **juridinis asmuo**.

BK 228[1] straipsnis ***neteisėtas teisių į daiktą įregistravimas***

Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, kuris atlikdamas registratoriaus funkcijas viešame registre neteisėtai įregistravo teises į daiktą,

baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki penkerių metų.

BK 229 straipsnis ***tarnybos pareigų neatlikimas***

Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, **dėl neatsargumo** neatlikęs savo pareigų ar jas netinkamai atlikęs, jeigu dėl to valstybė, Europos Sąjunga, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo patyrė **didelės žalos**, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.

BK 230 straipsnis **sąvokų išaiškinimas**

1. Šiame skyriuje nurodyti **valstybės tarnautojai** yra valstybės politikai, valstybės pareigūnai, teisėjai, valstybės tarnautojai pagal Valstybės tarnybos įstatymą ir kiti asmenys, kurie, dirbdami ar kitais įstatyme numatytais pagrindais eidami pareigas valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, **atlieka valdžios atstovo funkcijas** arba **turi administracinius įgaliojimus**, taip pat **oficialūs kandidatai į šias pareigas**.

2. **Valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo**, kuris atlieka valdžios atstovo funkcijas, turi administracinius įgaliojimus arba kitaip užtikrina viešojo intereso įgyvendinimą dirbdamas ar kitais pagrindais eidamas pareigas užsienio valstybės ar Europos Sąjungos institucijoje ar įstaigoje, tarptautinėje viešojoje organizacijoje arba tarptautinėje ar Europos Sąjungos teisminėje institucijoje, arba juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje, kuriuos kontroliuoja užsienio valstybė, taip pat oficialūs kandidatai į šias pareigas.

3. Be to, **valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo**, kuris dirba arba kitais įstatyme numatytais pagrindais eina pareigas **viešajame arba privačiajame juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje** arba **verčiasi profesine veikla ir** turi atitinkamus **administracinius įgaliojimus**, arba turi teisę **veikti šio juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu**, arba **teikia viešąsias paslaugas**, taip pat **arbitras** arba **prisiekusysis**.

4. Šiame skyriuje nurodytas **kyšis** yra bet kokios turtinės ar kitokios asmeninės naudos sau ar kitam asmeniui (materialios ar nematerialios, turinčios ekonominę vertę rinkoje ar tokios vertės neturinčios) forma išreikštas neteisėtas ar nepagrįstas atlygis už pageidaujamą valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens teisėtą ar neteisėtą veikimą arba neveikimą vykdant įgaliojimus.

5. Šio kodekso 72 straipsnio nuostatų taikymo tikslais šio skyriaus 226 straipsnio 1, 3, 5 dalyse ir 227 straipsnyje **uždraustų veikų rezultatu pripažįstamas** tiesiogiai ar netiesiogiai iš šių veikų gautas bet kokio pavidalo turtas, įskaitant turtinę naudą, atsiradusią dėl pageidaujamo valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veikimo ar neveikimo vykdant įgaliojimus, nesvarbu, ar ji gauta vykdant veiklą, kuria teisės aktų nustatyta tvarka gali būti verčiamasi teisėtai, ar ne.

UŽSIENIO VALSTYBIŲ TEISĖS AKTAI DĖL KORUPCIJOS

Verslo organizacijoms, kurios vykdo arba planuoja vykdyti savo komercinę veiklą tarptautiniu mastu arba tam tikrose užsienio valstybėse, tikslinga būtų iš anksto susipažinti su specifiniais, kai kurių užsienio šalių antikorupciniais reikalavimais.

Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) 1977 m. Korumpuotos veiklos užsienyje įstatymas, angl. *Foreign Corrupt Practices Act* (toliau – FCPA)**.**

Šis įstatymas susideda iš trijų pagrindinių dalių:

- Antikorupcinių nuostatų;
- Reikalavimų įmonių atskaitomybei;
- Reikalavimų įmonių vidinei kontrolei.

FCPA pasižymi griežtais antikorupciniais reikalavimais, kurie taikomi tiek JAV, tiek tam tikrais atvejais ir už šios valstybės ribų.

Pagal šį įstatymą nusikaltimu laikomi *bet kokie JAV gyventojo ar organizacijos veiksmai, kuriais užsienio valstybės tarnautojui tiesiogiai arba netiesiogiai suteikiama ar pažadama suteikti bet kokio pobūdžio naudą, siekiant pelnyti arba išlaikyti nepagrįstą pranašumą*.

Sąvoka „JAV gyventojas ar organizacija“ apima:

- visus JAV gyventojus, taip pat JAV piliečius, nepriklausomai nuo jų buvimo vietos;
- juridinius asmenis, įsteigtus pagal JAV įstatymus;

- JAV vertybinių popierių emitentus[133];
- JAV juridinių asmenų ir emitentų darbuotojus, pareigūnus, direktorius, akcininkus ir agentus;
- bet kokius fizinius ir juridinius asmenis jų buvimo JAV metu.

Pavyzdžiui, 2016 m. JAV teisingumo departamentas viešai pranešė, kad Masačiusetso informacinių technologijų įmonė PTV INC turės sumokėti 28 mln. JAV dolerių už FCPA nuostatų pažeidimą, o būtent už tai, kad 2006 – 2011 m. prisidengdama neva Kinijos valstybės valdomų įmonių darbuotojų mokymais, organizavo pastariesiems maždaug 1 mln. JAV dolerių vertės pramogines keliones, kas leido PTV INC su Kinijos valstybės valdomomis įmonėmis pasirašyti sutartis už 13 mln. JAV dolerių. Nustatyta, kad iš Kinijos atvykę darbuotojai vieną dieną praleisdavo mokymuose PTV INC būstinėje Masačiusetse, o likusiomis kelionės dienomis mėgavosi laisvalaikio veikla, kuri apėmė įvairias ekskursijas po JAV valstijas ir kitas pramogas, įskaitant golfo žaidimą. Maskuodama neteisėtas išlaidas, PTV INC buhalterinėje apskaitoje jas nurodė kaip išmokėtus komisinius ir verslo išlaidas.[134]

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstyta, FCPA tam tikrais atvejais galėtų būti taikomas ir Lietuvos verslo organizacijoms, pavyzdžiui:

- jei Lietuvos bendrovė būtų listinguojama JAV vertybinių popierių biržoje;
- Lietuvos bendrovių dukterinėms įmonėms, veikiančioms JAV;
- JAV bendrovių dukterinėms įmonėms, veikiančioms Lietuvoje;
- Lietuvos bendrovėms, vykdančioms komercinę veiklą JAV;
- Lietuvos bendrovių pasamdytiems JAV darbuotojams;
- Lietuvos piliečiams buvimo JAV metu.

Skirtingai nuo Lietuvos teisinio reglamentavimo, FCPA leidžia verslui smulkius mokėjimus užsienio valstybių viešojo sektoriaus atstovams, taip vadinamus „verslo sąlygas palengvinančius mokėjimus“ arba „skubos mokesčius“ (angl. *facilitation payments*), už pastarųjų teisėtą veikimą vykdant įgaliojimus.

Kad tokie mokėjimai būtų teisėti, turi būti tenkinamos kelios sąlygos:

1. Mokestis turi būti nedidelės vertės (ar atitinkamas mokestis laikytinas kyšiu ar skubos mokesčiu kaskart vertinama individualiai);
2. Mokestis gali būti sumokamas tik užsienio valstybės pareigūnui;
3. Mokestis sumokamas tik už teisėtus veiksmus, tai yra, mokestį sumokantis subjektas turi teisę tikėtis tokių veiksmų ir yra išpildęs visus reikalavimus, kad jie būtų atlikti, o veiksmus atliekantis ar sprendimus priimantis valstybės tarnautojas yra įgaliotas atitinkamai elgtis;
4. Vienintelis teisėtas mokesčio tikslas – kad tam tikra viešoji ar administracinė paslauga būtų suteikta skubiau;
5. Už tokio pobūdžio mokėjimus verslo organizacijos turi atsiskaityti, jie turi būti deklaruojami ir aiškiai apskaitomi organizacijos finansinėje atskaitomybėje.

Pavyzdžiui, pagal FCPA JAV bendrovė, kuri Lietuvoje būtų pridavusi visus reikiamus dokumentus statybų leidimui gauti ir sumokėjusi nedidelės vertės „skubos mokestį“ atitinkamus įgaliojimus turinčiam savivaldybės tarnautojui už spartesnį statybos leidimo išdavimą, nebūtų traukiama baudžiamojon atsakomybėn JAV. Tačiau šiuo atveju būtina pažymėti, kad tokie veiksmai pagal Lietuvos baudžiamuosius įstatymus yra **draudžiami**, todėl tiek JAV bendrovė sumokėjusi pinigus, tiek šiuos pinigus priėmęs valstybės tarnautojas Lietuvoje būtų traukiami baudžiamojon atsakomybėn už kyšininkavimą.

---

[133] Emitentas – privati įmonė ar valstybės institucija (Finansų ministerija, Centrinis bankas), leidžianti pinigus ar vertybinius popierius.

[134] http://www.reuters.com/article/us-ptc-settlement-corruption-idUSKCN0VP23P

Jungtinės Karalystės 2011 m. Kyšininkavimo aktas, angl. *The United Kingdom`s UK Bribery Act* (toliau – UKBA).

UKBA laikytinas vienu griežčiausiu antikorupciniu teisės aktu Europoje, kuris skirtingai negu FCPA draudžia bet kokius „skubos mokesčius“ (angl. *facilitation payments*), numato baudžiamąją atsakomybę už kyšininkavimą privačiame sektoriuje bei nustato reikalavimus verslui dėl korupcijos prevencijos ir atitikties programų.

Pagal šį įstatymą korupcijos prevencijos priemonių nevykdymas versle yra prilyginamas nusikalstamai veikai, todėl jei verslo organizacijoje dirbantis arba jos vardu veikiantis asmuo padaro korupcinio pobūdžio nusikaltimą, dėl kurio naudos galėjo gauti atstovaujama organizacija, pastaroji kartu yra traukiama baudžiamojon atsakomybėn. Vienintele galimybe tokiai bendrovei apsiginti nuo pareiškiamų kaltinimų yra įrodyti, kad ji ėmėsi visų įmanomų veiksmų, siekdama užkirsti kelią darbuotojo nusikalstamam elgesiui, tai yra savo veikloje įgyvendino atitinkamas korupcijos prevencijos priemones.

Britų teisinės institucijos yra parengusios gaires, kas laikytina tinkama kovos su korupcija programa, kuri leistų išvengti juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės, – **Kyšininkavimo akto Gairės 2010** (angl. *The Bribery Act 2010 – Guidance* [135]). Gairės susideda iš šešių pagrindinių principų:

- Korupcijos prevencijos priemonės turi būti proporcingos, aiškios ir veiksmingos, parengtos atsižvelgiant į vykdomo verslo ypatumus ir galinčias pasireikšti konkrečias korupcijos rizikas;
- Būtinas bendrovės vadovybės, valdybos, akcininkų / savininkų įsipareigojimas ir dalyvavimas įgyvendinant korupcijos prevencijos priemones;
- Atliekamas nuolatinis verslo vertinimas, atsižvelgiant į vidinius ir išorinius rizikos faktorius;
- Proporcingas ir rizika pagrįstas verslo partnerių išankstinio patikrinimo vykdymas;
- Tinkama komunikacija ir mokymai – kad antikorupcinės procedūros būtų įsisąmonintos ir suprantamos visuose verslo lygmenyse;
- Nuolatinė procedūrų kontrolė, peržiūrėjimas ir esant reikalui tobulinimas.

Taip pat galima paminėti, jog:

- Belgijoje kyšininkavimas yra pagrindas juridiniam asmeniui būti diskvalifikuotam iš valstybės remiamų sutarčių ir kontraktų.
- Danijoje 2013 m. mokesčių kodeksas buvo pakeistas taip, kad uždraudė įmonėms atskaitymus iš kyšių ir „skubos mokesčių“.
- Estijoje motininė bendrovė yra traukiama baudžiamojon atsakomybėn kaip bendrininkė, jei nustatoma, kad jos dukterinė bendrovė padarė kyšininkavimo nusikalstamą veiką, motininei įmonei davus tam leidimą ar finansavus tokį aktą. Estijos Viešųjų pirkimų įstatymas numato, kad perkančioji organizacija negali sudaryti sutarties su juridiniu asmeniu ir negali taikyti viešųjų pirkimų procedūros konkurso dalyviui ar kandidatui, kuris buvo nuteistas už kyšininkavimą ar panašius nusikaltimus.
- Latvijoje įmonei, nuteistai už kyšininkavimą, draudžiama trejus metus dalyvauti viešuosiuose pirkimuose, o Latvijos įmonių pajamų mokesčių įstatymas nustato, jog išlaidos, nesusijusios su ekonomine veikla (prie kurių priskiriami ir kyšiai), negali būti išskaičiuojamos iš mokesčių.
- Prancūzijoje motininė įmonė gali būti traukiama baudžiamojon atsakomybėn kaip bendrininkė arba organizatorė už kyšininkavimą padarytą savo padalinio kitoje šalyje.
- Vokietijoje juridinis asmuo už korupcinius nusikaltimus atsako Administracinių pažeidimų įstatymo nustatyta tvarka, kompanijos gali atsakyti ir už tai, kad nesiėmė pakankamai prevencinių priemonių užkirsti keliui jos darbuotojų kyšininkavimui; bendrovės

[135] https://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf

atsakomybė egzistuoja nepriklausomai nuo to, ar fizinis asmuo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn; kompanijos gali būti nubaustos baudomis iki 1 milijono eurų, bet gali prarasti daug daugiau per ekonominės naudos, gautos iš kyšių, konfiskavimą; kompanijos taip pat gali būti baudžiamos terminuotu arba neterminuotu licencijų ar leidimų užsiimti tam tikra veikla atėmimu ar sustabdymu.

KORUPCINIO POBŪDŽIO NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ APIBRĖŽIMAI IR PRAKTINIAI PAVYZDŽIAI

Kiekvienas verslo organizacijos darbuotojas turėtų suvokti:

- kas yra korupcija (kokios yra korupcinio pobūdžio veikos, kokią atsakomybę jos užtraukia kaltininkui ir jo organizacijai),
- kas yra interesų konfliktas ir kaip elgtis esant atitinkamai situacijai,
- kaip dovanos yra traktuojamos viešajame sektoriuje,
- kokią dovanų politiką vykdo jo verslo organizacija (darbdavys),
- kas yra labdara ir parama ir kaip ją teikti, kad nekiltų įtarimų dėl jos skaidrumo,

todėl tikslinga būtų išvardytus aspektus bent trumpai aptarti kiekvienos organizacijos antikorupcinėje politikoje arba rengiamoje antikorupcinėje programoje.

KYŠININKAVIMAS

Dauguma visuomenės, korupciją visų pirma tapatina su kyšininkavimu. Ši korupcijos forma priskiriama prie ypatingai latentinių reiškinių[136]. Kyšininkavimo latentiškumą lemia šie faktoriai:

- abi šalys (tiek kyšio davėjas, tiek kyšio gavėjas) yra suinteresuotos įvykį nuslėpti;
- abiem šalims nusikalstama veika yra naudinga;
- pasekmės nėra akivaizdžiai matomos ir dažniausiai, jei paaiškėja, tai tik praėjus tam tikram laikui;
- nors visuomenė šį reiškinį smerkia, nemaža dalis vis dar noriai duoda / ima kyšius arba yra pasirengę jį duoti / paimti.

Lietuvos BK 225 straipsnis numato penkias savarankiškas kyšininkavimo formas:

- *kyšio priėmimą*;
- *pažadą priimti kyšį*;
- *susitarimą priimti kyšį*;
- *kyšio reikalavimą*;
- *kyšio provokavimą*.

Išvardytos kyšininkavimo nusikalstamos veikos dar diferencijuojamos pagal:

- kyšio nulemiamų veiksmų pobūdį:
  - už kyšį atliekami *teisėti* veiksmai;
  - už kyšį atliekami *neteisėti* veiksmai.
- gaunamo kyšio vertę:
  - mažiau negu 1 MGL (***iki 38 EUR***) – *baudžiamasis nusižengimas*;
  - nuo 1 MGL iki 250 MGL (***nuo 38 iki 9500 EUR***) – *apysunkis nusikaltimas*;
  - per 250 MGL (***per 9500EUR***) – *sunkus nusikaltimas*.

Kyšio priėmimas

Kyšininkavimas visų pirma suprantamas kaip kyšio priėmimas (*kitaip tariant – neteisėtai gaunamos turtinės naudos pasisavinimas*). Tai seniausia kyšininkavimo pasireiškimo forma, kaip viena iš alternatyvių kyšininkavimo padarymo veikų numatyta visų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose, kriminalizuojančiuose šį reiškinį.

---

[136] Nusikalstamos veikos latentiškumas nulemia tai, kad užregistruojama tik nežymi dalis visų kyšininkavimo atvejų.

Kyšio priėmimas laikomas baigtu nuo momento, kai kaltininkas tampa jo turėtuoju, pavyzdžiui, paima pinigus į rankas, įdeda juos į kišenę, padeda į savo portfelį ar stalčių, pasirašo fiktyvią sutartį, panaikina paskolos raštelį, sužino apie pinigų atsiradimą sąskaitoje ir pan. Nusikalstama veika laikoma baigta jau tuomet, kai kaltininkas priima bent dalį duodamo kyšio.

Pavyzdžiui: aplinkosaugos inspektorius susitaria su pažeidėju, kad už 100 EUR kyšį pastarajam nebus surašytas administracinės teisės pažeidimo protokolas už netinkamą atliekų tvarkymą. Kadangi asmuo neturi su savimi sutartos pinigų sumos, jis susitaria, kad dalį – tai yra 50 EUR – jis duos iš karto, o dar 50 EUR perduos vėliau asmenų sutartoje vietoje.

Šiuo konkrečiu atveju nusikaltimas yra laikomas baigtu jau nuo kyšio dalies (50 EUR) priėmimo.

Pažadėjimas arba susitarimas priimti kyšį

Remiantis BK įtvirtinta kyšininkavimo formuluote, baudžiamoji atsakomybė kyla jau vien už pažadą ar susitarimą[137] priimti kyšį, tai yra jau nuo susitarimo ar pažado davimo momento nusikalstama veika yra laikoma baigta ir asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.162 straipsnis nurodo, kad „sutartis sudaroma pateikiant pasiūlymą (oferta) ir priimant pasiūlymą (akceptas)“. Tokiu būdu susitarimas priimti kyšį, kaip viena iš alternatyvių kyšininkavimo veikų, taip pat gali būti suprantamas kaip tam tikras nusikalstamas sandoris, kur papirkėjas (oferentas) pateikia savo pasiūlymą (ofertą), o kyšio priėmėjas (akceptantas) jį priimą (akceptuoja).

Sąvokos *pažadas* bei *susitarimas* priimti kyšį dažnai vartojamos kaip sinonimai ir paprastai nagrinėjamos kartu neatsiejant vieną nuo kitos. Tačiau pažadas paprastai duodamas neįvardijant kyšio pobūdžio, dydžio, nesusitarus, už kokias konkrečias veikas jis bus duotas. O susitarimas suponuoja abipusį valios išreikštumą ir suderinamumą – abi nusikalstamo sandorio šalys susitaria kokie veiksmai turi būti atlikti, kokio dydžio kyšis, kada, kaip ir kokia forma bus sumokėtas.

Pavyzdžiui: Seimo nariui pasiūloma balsuoti už tam tikrą tik siaurai interesų grupei naudingą įstatymo pataisą, nurodant, kad už tai jam bus „dosniai“ atsilyginta, tačiau kyšis neįvardijamas. Neapibrėžtu kyšiu susigundęs parlamentaras pažada atlikti prašomus veiksmus net nesigilindamas į siūlomo teisės akto nuostatų turinį.

Šiuo atveju nusikaltimas būtų laikomas baigtu jau vien nuo pažado atlikti veiksmus už neapibrėžtą nepagrįstą naudą davimo momento.

Kyšio reikalavimas arba provokavimas

Sąvoka *reikalavimas*– tai bet koks noro gauti kyšį pareiškimas, kuris gali būti susijęs su grasinimu padaryti žalą tiek teisėtiems, tiek neteisėtiems asmens interesams, tiek bet koks kitas primygtinis reikalavimas nesant išreikšto grasinimo padaryti kokią nors žalą.

Kyšio gali būti reikalaujama ir už jau atliktus teisėtus ar neteisėtus veiksmus, kuriais buvo patenkinti asmens interesai.

Šalia kyšio reikalavimo kyšininkavimo formuluotėje yra numatytas *provokavimas*[138] duoti kyšį, abi veikos sudaro alternatyvą (panašiai kaip *susitarimas* ir *pažadas*). Esminis šios sąvokos skirtumas nuo reikalavimo yra tas, kad reikalavimas yra atviras, tiesmukiškas, paprastai išreiškiamas žodžiu, o provokavimas tai – netiesioginis, užmaskuotas, dažnai iš kaltininko konkliudentinių veiksmų[139] išplaukiantis skatinimas.

---

[137] Dabartinės lietuvių kalbos žodyne (http://www.autoinfa.lt/webdic/) „pažadas“ apibrėžiamas kaip „davimas žodžio ką padaryti“, „pažadėti“, „duoti pažadą“; o „susitarimas“ – kaip „santykių nustatymas“, „suderinimas“.

[138] Dabartinės lietuvių kalbos žodynas provokavimą apibrėžia kaip „tyčia kelti“, „kurstytis atlikti tam tikrus veiksmus“.

[139] Konkliudentiniai veiksmai – tai asmens elgesys, iš kurio matyti jo valia sudaryti sandorį.

Dažniausiai valstybės tarnautojai ar jiems prilyginti asmenys sudaro tokias situacijas, kad asmenys, siekdami apsaugoti savo interesus arba greičiau išspręsti iškilusias problemas, yra priverčiami duoti jiems kyšį. Kitaip tariant – kyšis yra išprovokuojamas.

Pavyzdžiu: juridinis asmuo, norėdamas užsiimti maisto tvarkymo veikla, atitinkamai įrengė savo naujas maisto ruošos patalpas ir Valstybinei maisto ir veterinarijos inspekcijai pateikė visus reikiamus dokumentus, tačiau įgalioti inspektoriai nepagrįstai ilgai ir priekabiai juos nagrinėja, neatvažiuoja įvertinti įrengtų patalpų ir visais įmanomais būdais delsia išduoti maisto tvarkymo subjekto patvirtinimo pažymėjimą, tokiu būdu provokuodami sumokėti kyšį už teisėtą veikimą vykdant įgaliojimus.

Pastebėtina, kad kyšio reikalavimo ir provokavimo atveju kaltininkas pats, niekieno neskatinamas, rodo iniciatyvą gauti kyšį.

Kyšio nulemiamų veiksmų pobūdis

Kaltininkas už kyšį gali atlikti *teisėtus* arba *neteisėtus* aktyvius veiksmus, *neatlikti* minėtų veiksmų arba nuo jų *susilaikyti*.

Tesėta veika – tai tokia kaltininko veikla, kurią vykdyti jį įgalioja ir įpareigoja įstatymai, Vyriausybės nutarimai, organizacijos vidaus darbo reglamentas, organizacijos patvirtintos elgesio taisyklės, pareigybės aprašymas ir pan.

Neteisėtas veikimas *I* neveikimas – tai veika, kuria pažeidžiami aukščiau paminėtų teisės aktų reikalavimai arba viršijami įgaliojimai:

- ***neteisėtas veikimas*** siejamas su veiksmais, kurių valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo negali ir neturi atlikti vykdydamas įgaliojimus;
- ***neteisėtas neveikimas*** reiškia neatlikimą veiksmų, kuriuos jis privalo atlikti vykdydamas įgaliojimus.

Nepriklausomai nuo to, ar asmuo atlieka teisėtus ar neteisėtus veiksmus, jei už juos atsilyginama, susitariama atsilyginti ar priimamas pažadas atsilyginti ateity arba tokio atlygio reikalaujama ar provokuojama – tokie veiksmai laikomi kyšininkavimu.

Veikų skirstymo į teisėtas ir neteisėtas tikslas – diferencijuoti baudžiamąją atsakomybę, numatant neteisėtą veiką kaip kvalifikuojantį (padėtį sunkinantį) požymį, pabrėžiantį didesnį *neteisėtos veikos* pavojingumą. Antai kyšininkavimas pats savaime būdamas neigiamu socialiniu reiškiniu, tampa dar žalingesniu, kai asmuo, priimantis kyšį, už jį atlieka neteisėtus veiksmus.

Todėl, pavyzdžiui, Lošimų priežiūros tarnybos valstybės tarnautojo veiksmai, priimant kyšį iš azartinių lošimų organizatoriaus už leidimo atidaryti naują automatų saloną išdavimą, būtų vertinami kaip mažiau pavojingi ir atitinkamai švelniau baudžiami, jei naujai atidaromas salonas atitiktų teisės aktuose nustatytus reikalavimus, negu kad toks leidimas būtų išduodamas automatų salonui, kuris būtų netinkamai įrengtas ir neapsaugotų lankytojų nuo galimo lošimų organizatoriaus sukčiavimo.

Kyšio dalykas

- Kyšis gali būti bet kokia neteisėtai gaunama nauda:
  - pavyzdžiui, materialios vertybės: pinigai, vertybiniai popieriai, akcijos, brangenybės, antikvariniai daiktai, dailės kūriniai, baldai, rūbai, maisto produktai, brangūs alkoholiniai gėrimai, puotos iškėlimas ir pan.;
  - materialinės paslaugos, pavyzdžiui: nemokamas gydymas, paskola be palūkanų, geresnio sklypo namo statybai parinkimas, nemokamas buto, automobilio remontas, namo, vilos statyba, neatlygintina nuoma, komercinės paslapties atskleidimas.
- Kyšis gali būti priimtas tiek savo, tiek kitų fizinių ar juridinių asmenų naudai;
- Kyšis asmeniui gali būti įteikiamas atvirai (tiesiogiai) arba užmaskuotas (netiesiogiai), pavyzdžiui: dovanojamas, tyčia pralošiamas, paskolinama ir nereikalaujama grąžinti skolos, mokamas nepriklausančiomis premijomis, atlyginama už neatliktus darbus,

sumokama už tariamas „konsultacijas“, kaltininko artimiesiems dovanojamos vertybės ar neatlygintinai teikiamos paslaugos.

- Kyšis gali būti sumokamas tiek prieš, tiek po tam tikros veikos papirkėjo interesais atlikimo. Ta aplinkybė, kad asmuo patenkino kito asmens interesą tiesiog vykdydamas savo įgaliojimus, iš anksto net neturėdamas ketinimų gauti už tai kyšį, tačiau po to visgi priėmęs nepagrįstą atlygį, neneigia kyšininkavimo požymių ir užtraukia baudžiamąją atsakomybę.

Kyšininkavimo pavyzdys tarp viešojo ir privataus sektorių atstovų

Įgaliotas statybos techninis prižiūrėtojas, vykdydamas statomo objekto techninę priežiūrą, nustatė rimtus statinio techninius ir saugos trūkumus, apie kuriuos informavo statybas vykdantį rangovą, tačiau kartu nurodė, kad už 2 000 EUR kyšį gali nefiksuoti pažeidimų, nereikalauti juos pašalinti ir sudaryti sąlygas rangovui šiuos trūkumus užmaskuoti.

Kyšininkavimo pavyzdys tarp privataus sektoriaus atstovų

Vadybininkas, įmonės direktoriaus įsakymu įgaliotas parinkti įmonei parankiausius tiekėjus, dėl jam suteiktos plačios diskrecijos[140] bei silpnos įmonės vidaus kontrolės, pasirenka atstovaujamai įmonei ne naudingiausią tiekėją, o tą, kuris pasiūlo ir sumoka jam didžiausią kyšį.

Savivaldybės paskelbtame viešojo pirkimo konkurse dalyvauja trys privačios įmonės (tiekėjai), tačiau viena iš jų mainais už nepagrįstą naudą (kyšį) susitaria su likusiomis, kad jos atsiims savo pasiūlymus arba pateiks pasiūlymus, kurie neatitinka pirkimo reikalavimų.

PAPIRKIMAS

Papirkimas – tai tiesioginis ar netiesioginis kyšio pasiūlymas, pažadėjimas ar davimas valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui už pageidaujamą teisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus, arba tarpininkui siekiant tų pačių rezultatų.

Papirkimas gali pasireikšti keturiomis formomis:

- *kyšio pasiūlymu*;
- *pažadėjimu duoti kyšį*;
- *kyšio davimu*;
- *kyšio pasiūlymu, pažadėjimu duoti kyšį ar kyšio davimu tarpininkui*.

Kyšio pasiūlymas[141]

Kyšio pasiūlymas – valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens informavimas, kad jeigu jis sutiktų patenkinti papirkėjo interesą, tai gautų kyšį. Kyšis gali būti siūlomas žodine forma arba raštu, taip pat veiksmu, iš kurio galima suprasti, jog siūlomas kyšis.

Pavyzdžiui, asmuo, užkluptas darant administracinės teisės nusižengimą, siekdamas išvengti administracinio teisės pažeidimo protokolo surašymo, nuobaudą paskirti įgaliotam pareigūnui pasiūlo „susitarti“, o pastarajam įspėjus, kad toks pasiūlymas užtraukia baudžiamąją atsakomybę – įdeda pareigūnui į kišenę 200 EUR.

Nurodytu atveju neteisėtas pasiūlymas pirmiausia pateiktas žodžiu, tačiau įgaliotam asmeniui atsisakius nusikalstamos ofertos, pasiūlymas išreiškiamas veiksmu – įdedant pinigus į jo kišenę.

Pažymėtina, kad pasiūlymas duoti kyšį yra laikomas baigtu nusikaltimu nuo pranešimo (supažindinimo su informacija) momento, nepaisant to, ar vėliau eina kyšio

[140] Diskrecija – teisė veikti, elgtis, priimti sprendimus savo nuožiūra.
[141] Žodis „siūlyti“ reiškia ką nors piršti, rekomenduoti.

perdavimo veiksmai ar ne, taip pat nepriklausomai nuo to ar asmuo sutiko priimti kyšį ar ne.

Pažadas[142] duoti kyšį

Pažadas duoti kyšį – tai sutikimas duoti kyšį įgaliotam asmeniui su sąlyga, kad bus patenkintas kyšio davėjo interesas.

Pažadas papirkėjo gali būti duodamas konkrečiai neįvardijant kyšio pobūdžio, dydžio, taip pat konkrečiai nenurodant už kokias veikas jis bus duodamas, pavyzdžiui, abstraktaus pažado dosniai atsilyginti ikiteisminio tyrimo pareigūnui davimas, jei bus nutrauktas pradėtas ikiteisminis tyrimas. Taigi pažadėjimo sąvoka skirtingai nuo pasiūlymo ar susitarimo leidžia spręsti apie mažesnį korupcinę veiką darančių asmenų valios suderinamumo lygį.

Kyšio davimas[143]

Kyšio davimas – neteisėtas turtinės naudos suteikimas įgaliotam asmeniui. Jis gali pasireikšti kaip veikimas ar neveikimas, dėl kurio kitas asmuo gauna turtinę naudą.

Kyšio davimas gali pasireikšti kaip pinigų ar daiktų perdavimas, sutarties pasirašymas, pinigų pervedimas į sąskaitą, susilaikymas nuo tam tikrų turtinių veiksmų, nenaudingų paperkamajam ir pan.

Vienais atvejais kyšis duodamas prieš atliekant davėjo interesais kokius nors veiksmus, kitais – po to, kai jis tuos veiksmus jau atlikęs. Kai kyšis duodamas po papirkėjo pageidaujamų veiksmų atlikimo ar neatlikimo, dažnai jis įvardijamas kaip *kyšis–dovana* ar *kyšis–padėka*. Kita vertus, pagal Lietuvos BK kyšio davimo momentas neturi jokios įtakos baudžiamosios atsakomybės atsiradimui ir abi veikos yra vienodai baudžiamos.

Papirkimo pavyzdys tarp viešojo ir privataus sektorių atstovų

Aplinkos inspektorius įmonės teritorijoje aptiko didelį kiekį pavojingų ir netinkamai saugomų atliekų, už ką jai grėsė didelė administracinė nuobauda. Siekdamas išvengti gresiančios didelės baudos, įmonės direktorius sumokėjo inspektoriui 200 EUR kyšį, kad įmonėje aptiktos atliekos administracinės teisės pažeidimo protokole būtų įvardintos kaip nepavojingos, kas užtraukė jam ženkliai mažesnę atsakomybę.

Papirkimo pavyzdys tarp privataus sektoriaus atstovų

Įmonės vadybininkas, žinodamas, kad konkuruojančios bendrovės, kuri taip pat rengia pasiūlymo dokumentus viešajam pirkimui, informacinių technologijų darbuotojas greitu metu ketino pakeisti darbovietę, susitarė sumokėti pastarajam 1 000 EUR kyšį už jo parengto pasiūlymo viešajam pirkimui kopiją.

PREKYBA POVEIKIU

Neretai asmenys, siekiantys sau naudingų sprendimų, neturi galimybių tiesiogiai papirkti atitinkamus veiksmus atlikti įgaliotus tarnautojus, todėl į pagalbą pasitelkia jiems įtaką galinčius daryti trečiuosius asmenis, dažnai vadinamus tarpininkais. Tokių tarpininkų kyšininkavimas bei papirkimas taip pat laikytini savarankiškais korupciniais nusikaltimais.

Prekyba poveikiu yra apibrėžiama kaip tyčiniai veiksmai, kai:

- bet kuriam asmeniui, kuris teigia arba patvirtina galįs mainais už nepagrįstą atlygį daryti netinkamą poveikį tam tikrų asmenų sprendimams, tiesiogiai ar netiesiogiai yra

[142] Žadėti – manyti ar rengtis ką daryti, ketinti, norėti, pranešti apie būsimą savo veiksmą, sakyti ką duosiant, darysiant ar būsiant, teikti vilties pažadais, leisti tikėti gausiant.

[143] Duoti – daryti, kad kas gautų, galėtų paimti, įteikti, padaryti taip, kad turėtų.

žadamas, duodamas ar siūlomas bet koks nepagrįstas atlygis, neatsižvelgiant į tai – ar tas atlygis yra skirtas jam pačiam ar bet kuriam kitam asmeniui;

- kai mainais už poveikį yra prašomas, gaunamas ar priimamas pasiūlymas ar pažadas dėl tokio atlygio, nepaisant to, ar tas poveikis padaromas ir ar tariamu poveikiu pasiekiamas norimas rezultatas.

Prekybos poveikiu esmė yra tame, kad dėl asmens specifinės padėties (*visuomeninės padėties, tarnybos, įgaliojimų*) ar turimų ryšių (*giminystės ar pažinčių*) jis turi realią galimybę neteisėtai paveikti atitinkamus įgaliojimus turinčius asmenis ir tai deklaruoja, siekdamas neteisėtos naudos sau ar kitiems.

Taigi prekybos poveikiu veika yra dviejų elementų junginys:

- pažadas tam tikram asmeniui už kyšį paveikti tam tikrą instituciją, įstaigą, organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad šis patenkintų kyšio davėjo interesus (teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų jo naudai);
- pažadas duodamas pasinaudojant savo tikėtina įtaka atitinkamai institucijai, įstaigai, organizacijai ar oficialias pareigas einančiam asmeniui. Įtakos pagrindu gali būti visuomeninė padėtis, tarnyba, įgaliojimai, giminystė, pažintys ir pan.

Inkriminuojant šį nusikaltimą, neturi reikšmės, ar kaltininkas žada kyšį perduoti atitinkamam oficialiam asmeniui, ar žada visą jį pasiimti sau.

Pats pažadas gali būti tiek kategoriškas, žadant sėkmę, tiek ir atsargus, žadant tik pabandyti tai padaryti.

Prekyba poveikiu inkriminuotina tiek tada, kai kaltininkas pats kreipėsi į potencialų papirkėją su pasiūlymu, tiek ir tada, kai tarpininką surado potencialus papirkėjas.

Čia tikslinga pažymėti, kad prekybos poveikiu nusikalstamą veiką būtina atriboti nuo teisiniu požiūriu legalios lobistinės veiklos, kuria taip pat siekiama daryti įtaką valdžios atstovų sprendimams (*kad būtų keičiami, papildomi ar pripažįstami netekusiais galios teisės aktai, priimami ar nepriimami nauji teisės aktai*), tačiau tai daroma Lobistinės veiklos įstatyme nustatytais teisėtais būdais[144], įsirašius į lobistų sąrašą bei teikiant lobistinės veiklos ataskaitas.

Kaip ir kyšininkavimo bei papirkimo atvejais, baudžiamoji atsakomybė už prekybą poveikiu yra diferencijuojama priklausomai nuo kyšio vertės.

Prekybos poveikiu pavyzdys tarp viešojo ir privataus sektorių atstovų

Bendrovė finansavo vienos politinės partijos sąskrydžio organizavimą, mainais už tai, kad pastarosios partijos pirmininkas paveiktų šios partijos deleguotą ministrą sudaryti palankias sąlygas bendrovei laimėti ministerijos viešuosius pirkimus.

Prekybos poveikiu pavyzdys tarp privataus sektoriaus atstovų

Bendrovės, superkančios miškus ir ruošiančios medienos žaliavą, direktorius padovanojo savo buvusiam klasės draugui nemokamą apsilankymą dviem asmenims SPA centre Druskininkuose už tai, kad pastarasis padarytų įtaką vadybininku biokuro katilinėje (gamina šilumą daugiabučiams namams) dirbančiam žentui, jog šis vieneriems metams pratęstų su bendrove sudarytą biokuro žaliavos tiekimo sutartį.

PIKTNAUDŽIAVIMAS

Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi – tai pasinaudojimas savo tarnybine padėtimi priešingais tarnybai ar susijusio verslo interesais.

Ši veika pasireiškia tuo, kad įgaliotas asmuo išoriškai atlieka jam paskirtas pareigas, įgyvendina jam suteiktas teises ir pareigas, tačiau iš tikrųjų savo veikimu ar neveikimu pažeidžia tarnybos ar darbdavio nustatytus elgesio principus ir tikslus, jo

[144] Plačiau apie lobistinę veiklą žiūrėti Vadovo 6.2 dalį.

veikloje dominuoja ne viešasis ar atstovaujamos organizacijos, bet asmeninis arba savanaudiškas interesas.

Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi padaromas aktyviais veiksmais (*turtines vertybes naudojant ne pagal paskirtį, sudarant neteisėtus, nepagrįstus ir konkurenciją ribojančius sandorius, eksploatuojant pavaldinių darbą savo interesais, naudojant svetimą turtą asmeniniais tikslais, neteisėtai suteikiant sau ar kitiems asmenims lengvatų ar privilegijų ir pan.*) arba neveikimu, tai yra neatlikimu veiksmų, kurie, tinkamai atliekant savo pareigas ir įgaliojimus, yra būtini.

Būtinuoju piktnaudžiavimo nusikalstamos veikos požymiu yra **didelė žala**, be šio požymio piktnaudžiavimas gali būti baudžiamas tik kaip <u>drausminis nusižengimas</u>.

Žalos turinį sudaro tiek turtinė, tiek ir neturtinė žala:

- Turtinė žala yra turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negauta nauda ar negautos pajamos, kurios būtų gautos, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų (ar neveikimo);
- Kitokio pobūdžio žala gali būti fizinė, moralinė, organizacinė ar neturtinio pobūdžio žala, padaryta teisės ginamoms ir saugomoms nematerialioms vertybėms (asmens sveikatai, garbei, orumui, juridinio asmens reputacijai, valstybės tarnybos autoritetui ir pan.).

Didelės žalos požymis, būtinas baudžiamajai atsakomybei kilti, yra **vertinamasis**, todėl kiekvienu atveju nustatomas atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes, tai yra į: žalos pobūdį, kokiais teisės aktais ginami interesai pažeidžiami, nukentėjusiųjų skaičių, nusikalstamos veikos laiką, trukmę, kaltininko einamų pareigų svarbą ir pan.

Sprendžiant klausimą, ar turtinė žala yra didelė, atsižvelgiama ne tik į žalos piniginės išraiškos dydį, bet ir į tai, kiek ji reikšminga tokią žalą patyrusiam asmeniui (pvz., nukentėjusiajam, kurio materialinė padėtis yra sunki, didelė žala pripažįstama ir tokia žala, kuri pagal jos piniginę išraišką nėra didelė).

<u>Piktnaudžiavimo pavyzdys viešajame sektoriuje</u>

Viešosios įstaigos, kurios steigėja yra savivaldybė, direktorius be savivaldybės žinios ir ne konkurso tvarka suteikė savo geram draugui teisę neatlygintinai naudotis ir vykdyti komercinę veiklą patalpose, kurias viešajai įstaigai savivaldybė suteikė naudotis panaudos teisėmis. Tokiu būdu savivaldybei buvo padaryta didelė žala, nes pastaroji neteko lėšų, kurias galėtų gauti, jei patalpos būtų išnuomotos teisės aktų nustatyta tvarka.

<u>Piktnaudžiavimo pavyzdys privačiame sektoriuje</u>

Akcininkų pasitikėjimą turintis bendrovės direktorius, vykdydamas verslo plėtrą, naujos atliekų perdirbimo gamyklos statybai įsigijo giminaičio parduodamą žemės sklypą aukštesne nei vidutine rinkos kaina, tuo padarydamas žalą bendrovei ir jos akcininkams.

<u>TARNYBOS PAREIGŲ NEATLIKIMAS</u>

Šis nusikaltimas pasireiškia dviem formomis:

- *Pareigų neatlikimu* – kai asmuo neatlieka pareigų, kurios priklauso jo kompetencijai ir yra būtinos tarnybos ar darbdavio interesams užtikrinti;
- *Netinkamu pareigų atlikimu*– kai asmuo aplaidžiai, atmestinai, atsainiai, nekokybiškai arba nepakankamai veiksmingai vykdo savo pareigas.

Tarnybos pareigų neatlikimas ar netinkamas atlikimas paprastai pasireiškia ilgalaikiu, sistemingu tarnybos pareigų nevykdymu ar netinkamu vykdymu arba vienkartiniu poelgiu.

Jeigu valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo savo tarnybos pareigų neatlieka arba jas atlieka netinkamai dėl objektyvių, nuo jo valios nepriklausančių priežasčių (pavyzdžiui: užduočiai įvykdyti neužtikrinamas reikiamas finansavimas,

nustatomas nepagrįstai trumpas terminas, nesuteikiamos būtinos priemonės ar įrankiai ir pan.), BK 229 straipsnis netaikomas.

Kaip ir piktnaudžiavimo atveju, baudžiamoji atsakomybė už pareigų neatlikimą atsiranda tik tuomet, jei toks neveikimas sukelią ***didelę žalą*** *valstybei, Europos Sąjungai, viešajai organizacijai, juridiniams ar fiziniam asmeniui*.

Tarnybos pareigų neatlikimo pavyzdys viešajame sektoriuje

Policijos pareigūnas, gavęs pranešimą apie gresiantį pavojų asmens sveikatai, delsė imtis būtinų priemonių, kad būtų užkardytas nusikaltimas, dėl ko pagalbos besikreipusiam asmeniui buvo padaryta didelė žala – stiprus sveikatos sutrikdymas.

Tarnybos pareigų neatlikimo pavyzdys privačiame sektoriuje

Įmonės teisininkas, atsakingas už įmonės interesų atstovavimą teismuose bei visų reikiamų procesinių dokumentų rengimą, atsižvelgdamas į įsiskolinusios bendrovės vadovo neformalų prašymą, laiku neparengė ir nepateikė teismui ieškinio dėl didelės skolos bei palūkanų išieškojimo iš įsiskolinusios bendrovės, dėl ko suėjo ieškinio pateikimo senaties terminai ir įmonė prarado galimybę atgauti skolą.

PRIEDAS NR. 6.

DARBUOTOJŲ TOLERANCIJOS KORUPCIJAI NUSTATYMO ANKETA

1. Ar manote, kad organizacijoje yra paplitusi situacija, kuomet personalui norima papildomai atsilyginti? *
   a. Taip;
   b. Ne;
   c. Negaliu atsakyti (nežinau).

2. Ar yra buvę situacijų, kuomet Jums buvo siūlomas kyšis? **
   a. Taip;
   b. Ne.

*3. Jei atsakymas yra **taip**:*

4. Ar pranešėte vadovybei (ar teisėsaugos institucijoms) apie Jums siūlomą kyšį?
   a. Taip;
   b. Ne.

5.** Jei atsakymas **ne:

6. Ar praneštumėte vadovybei (ar teisėsaugos institucijoms) apie korupcijos atvejus?
   a. Taip;
   b. Ne;
   c. Negaliu atsakyti (nežinau).

* 1 klausimas gali būti skirtas ne tik darbuotojams, bet ir verslo partneriams, klientams ir jis atspindi korupcijos paplitimą tiriamoje organizacijoje.

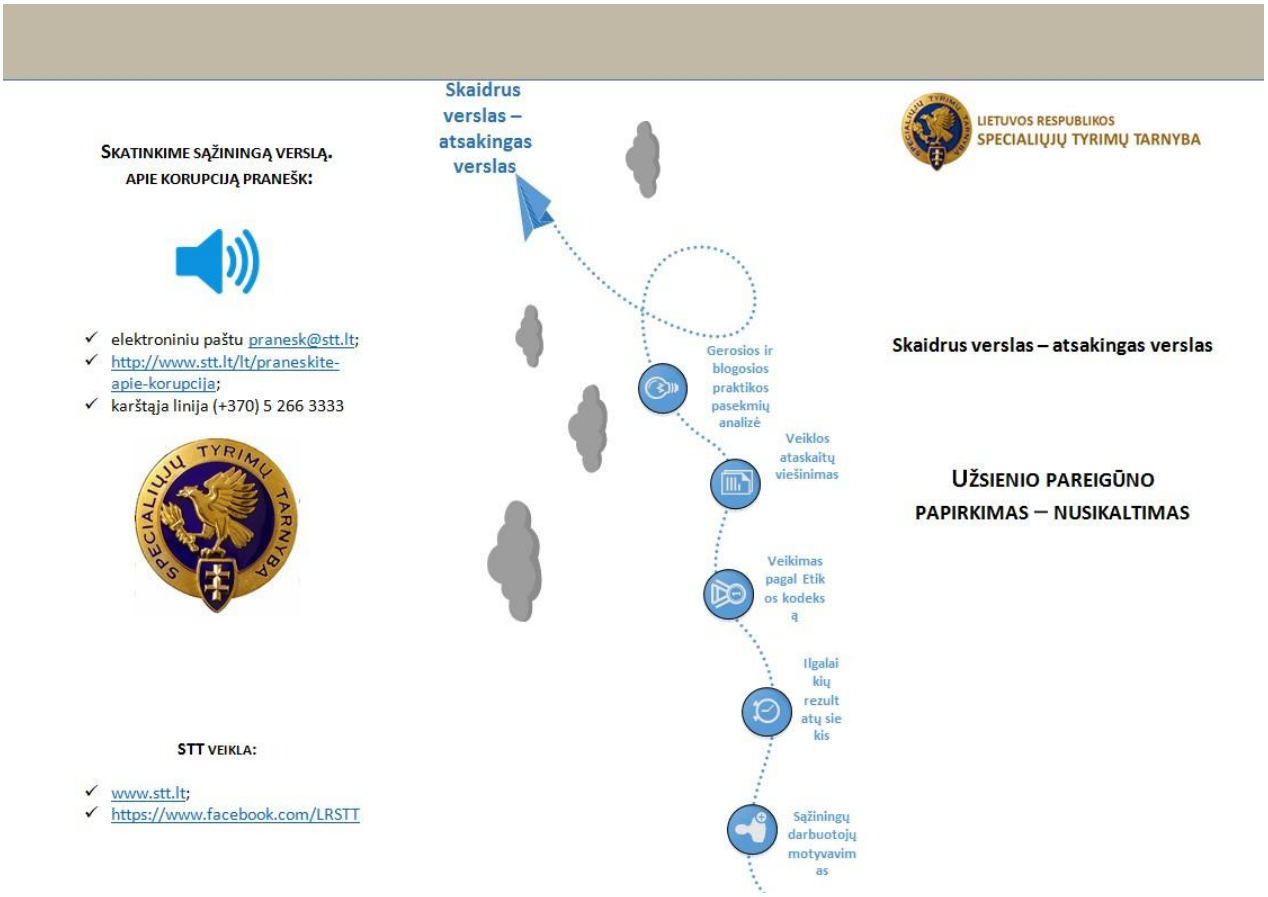
** 2 klausimas atspindi įstaigos darbuotojų patirtį, kuomet jiems yra bandoma neteisėtai atsilyginti.

Anketoje 3 ir 4 klausimai atspindi darbuotojų toleranciją korupcijai. Sudėję bendrą respondentų į 3 ir 4 klausimą atsakiusių **„NE“** skaičių ir įvertinę, kiek procentų jis sudaro bendrame apklaustų respondentų skaičiuje, gautume procentinį balą, atspindintį toleranciją korupcijai organizacijoje.

*Pavyzdžiui, iš viso gauta 200 užpildytų anketų, jose į 3 klausimą **„NE”** atsakė 22, į 4 klausimą – 28 darbuotojai. Iš viso 50 respondentų, nepranešdami apie korupciją, toleruoja šį reiškinį ir tai sudaro 25 proc. visų apklaustųjų ir tuo pačiu 25 balus 100 balų vertinimo sistemoje, kurioje kuo aukštesnis balas, tuo didesnė yra tolerancija korupcijai*.

_____

PRIEDAS NR. 7.
LIETUVOS RESPUBLIKOS DIPLOMATINIŲ ATSTOVYBIŲ VAIDMUO RIBOJANT PAPIRKINĖJIMĄ UŽSIENYJE

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO, angl. OECD) Darbo grupės dėl papirkinėjimo tarptautiniuose verslo sandoriuose narės: ***Airija Argentina Australija Austrija Belgija Brazilija Bulgarija Čekija Čilė Danija Didžioji Britanija Estija Graikija Islandija Ispanija Italija Izraelis Japonija JAV Kanada Kolumbija Latvija Lenkija Liuksemburgas Meksika N.Zelandija Norvegija Olandija PAR P.Korėja Portugalija Prancūzija Rusija Slovakija Slovėnija Suomija Švedija Šveicarija Turkija Vengrija Vokietija***

ATPAŽINK IR VALDYK KORUPCIJOS RIZIKĄ

Kaip įvertinti riziką?

- **Ar dėl sandorio nenukentės įmonės reputacija?**
- **Ar sandoris nepažeidžia viešojo intereso?**
- **Ar sandoris atitinka įmonės vertybes?**
- **Ar sandoris yra skaidrus ir teisėtas?**
- **Ar įmonė pasirengusi prisiimti atsakomybę už savo veiksmus?**
- **Ar aš pasirengęs (-usi) prisiimti atsakomybę už savo veiksmus?**

UŽSIENIO PAREIGŪNŲ PAPIRKIMAS

TARPTAUTINIUOSE VERSLO SANDORIUOSE DRAUDŽIAMA PAPIRKINĖTI SIEKIANT PATEKTI Į UŽSIENIO RINKAS IR UŽSIENYJE VYKDANT VEIKLĄ.

PAGAL EKONOMINIO BENDRADARBIAVIMO IR PLĖTROS ORGANIZACIJOS (EBPO) KONVENCIJĄ DĖL KOVOS SU UŽSIENIO VALSTYBĖS PAREIGŪNŲ PAPIRKINĖJIMU TARPTAUTINIUOSE VERSLO SANDORIUOSE:

„Bet kurio asmens sąmoningas, tiesioginis ar per tarpininkus **nepelnytos piniginės ar kitokios naudos** užsienio valstybės pareigūnui, jam pačiam ar trečiajai šaliai, **siūlymas, žadėjimas ar davimas**, siekiant, kad pareigūnas atliktų ar susilaikytų nuo veiksmų, įeinančių į jo tarnybines pareigas, kad, vykdant tarptautinį verslą, būtų pradėta ar išlaikyta ūkinė veikla ar kitas netinkamas privalumas, **yra nusikalstama veika**"

KONVENCIJA NUSTATO:

- PAREIGĄ VALSTYBĖMS NARĖMS KOVOTI SU UŽSIENIO PAREIGŪNŲ PAPIRKINĖJIMU.
- PRIEVARTOS PRIEMONIŲ TAIKYMĄ **FIZINIAMS IR JURIDINIAMS ASMENIMS** UŽ UŽSIENIO PAREIGŪNŲ PAPIRKINĖJIMĄ.
- TARPTAUTINĮ BENDRADARBIAVIMĄ KOVOJANT SU KORUPCIJA.

PLAČIAU: HTTP://WWW.OECD.ORG/CORRUPTION/

LIETUVOS RESPUBLIKOS DIPLOMATINIŲ ATSTOVYBIŲ VAIDMUO RIBOJANT PAPIRKINĖJIMĄ UŽSIENYJE

UŽSIENIO PAREIGŪNŲ PAPIRKIMO ATVEJUS PAGAL KOMPETENCIJĄ TIRIA **LIETUVOS RESPUBLIKOS SPECIALIŲJŲ TYRIMŲ TARNYBA (STT)**.

DIPLOMATINĖS ATSTOVYBĖS PRANEŠA APIE JOMS ŽINOMUS GALIMO PAPIRKIMO ATVEJUS:

APIE ŽINIASKLAIDOJE AR KITUOSE ŠALTINIUOSE NURODYTĄ INFORMACIJĄ, ATSKLEIDŽIANČIĄ GALIMĄ LIETUVOS ĮMONIŲ (ĮSKAITANT PATRONUOJAMĄSIAS ĮMONES IR FILIALUS) ARBA JŲ ATSTOVŲ AR UŽSIENIO PAREIGŪNŲ KYŠININKAVIMĄ AR DALYVAVIMĄ ĮTARTINUOSE SANDORIUOSE TIESIOGIAI PRANEŠA KOMPETENTINGAI LR TARNYBAI.

DIPLOMATINĖS ATSTOVYBĖS NUOLAT INFORMUOJA LIETUVOS ĮMONIŲ, VYKDANČIŲ VERSLĄ AR INVESTUOJANČIŲ UŽSIENYJE, ATSTOVUS, KAD:

1. KYŠIO DAVIMAS UŽSIENIO FIZINIAM AR JURIDINIAM ASMENIUI UŽTRAUKIA TOKIĄ PAT ATSAKOMYBĘ KAIP IR ANALOGIŠKA VEIKA LIETUVOJE.
2. **JURIDINIAM ASMENIUI** TAIP PAT TAIKOMA BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ FIZINIO ASMENS ĮVYKDYTĄ NUSIKALSTAMĄ VEIKĄ.
3. VERSLO ĮMONIŲ IR ORGANIZACIJŲ PRAŠYMU DIPLOMATINĖS ATSTOVYBĖS DALIJASI INFORMACIJA / NUORODOMIS APIE KORUPCIJOS REGLAMENTAVIMĄ BUVIMO ŠALYJE.